

# Unge lovbrytere – forsømte eller forbryterske?

*Erfaringer fra møter mellom unge dømt eller siktet for lovbrudd  
og voksne i ungdomsoppfølgning.*

Helena Willoch



Masteroppgave i kriminologi

Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Juridisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

8.5.2015







# **Unge lovbrytere – forsømte eller forbryterske?**

Erfaringer fra møter mellom unge dømt eller siktet for lovbrudd og voksne i  
ungdomsoppfølging.

Helena Willoch



© Helena Willoch

2015

Unge lovbrytere – forsømte eller forbryterske? Erfaringer fra møter mellom unge dømt eller siktet for lovbrudd og voksne i ungdomsoppfølging.

Helena Willoch

Oppgaven er tilgjengelig i fulltekst på <http://www.duo.uio.no>.

Trykk: Webergs Printshop.





# Sammendrag

*Tittel:* «Unge lovbreakere – forsømte eller forbryterske? Erfaringer fra møter mellom unge dømt eller siktet for lovbrudd og voksne i ungdomsoppfølging».

*Forfatter:* Helena Willoch

*Veileder:* Hedda Giertsen

*Leveret ved:* Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitet i Oslo, våren 2015.

Siden juli 2014 har konfliktrådet fått et stort ansvar for regulering av unge lovbreakere i norsk samfunn. De to alternative straffereaksjonene – ungdomsoppfølging og ungdomsstraff – ble i 2014 underlagt konfliktrådet på landsbasis. Straffereaksjonene retter seg mot ungdom i alderen 15 til 18 år, og skal være et alternativ til andre reaksjoner som ungdommen hevdes å ikke ha profitert på tidligere. Formålet med straffereaksjonene er å øke et tverretattlig samarbeid, hvor både kontroll og hjelpeinstanser får en perifer rolle. Tanken er at en tett oppfølging fra formelle instanser og privat nettverk, med fokus på enkeltungdommens individuelle behov, fører til kriminalitetsforebygging og reintegrering av den enkelte lovbreaker.

Masteroppgaven gir et innblikk i ungdomsoppfølging sitt møte med unge lovbreakere. Det vil belyses ut i fra fem ungdommers og syv voksnes erfaringer i ungdomsoppfølging. I tillegg baserer oppgaven seg på delvis deltakende observasjon av oppfølgingsmøter, koordineringsgrupper og stormøte. Hensikten med oppgaven har vært å belyse hvordan unge lovbreakere reguleres, og hvordan ungdommen og sentrale voksenaktører opplever å delta i straffereaksjonen.

De funn som gis i oppgaven, vil drøftes ut fra Kjersti Ericssons (1996) beskrivelse om etterkrigstidas regulering av lovbreakere. Her skiller hun mellom synet på ungdommen som forsømte eller forbryterske. Ifølge Ericsson vil de tiltak og reaksjoner som iverksettes, gjenspeiles ut fra hvilket syn på ungdommen som er gjeldende i tiden. Skal de unge lovbreakerne behandles, vernes og oppdras (forsømte)? Eller skal de straffes for sine handlinger (forbryterske)? Ericsson viser at ansvaret har vippet mellom barnevern og straffeapparat.

I oppgaven er det ulike spørsmål som blir stilt. «Den røde tråden» er synet på ungdommen, men gjennomgående ønsker jeg også å drøfte hvorvidt ungdomsoppfølging kan fungere

inkluderende, integrerende og/eller ekskluderende i møte med ungdommen. Her har jeg tatt utgangspunkt i Ingrid Sahlins (2001) forståelse av disiplin og grensekontroll. Kan ungdomsoppfølging ses i sammenheng med hennes beskrivelser av sosiale prosesser i samfunnet? Andre sentrale spørsmål har vært; Hvilke kontroll- og behandlingsmekanismer kommer til syne i arbeidet med ungdommen? Kan ungdomsoppfølging ses som en utvidelse av kontrollen? Masteroppgaven gir ikke noe entydig svar. Men, med et innblikk, ønsker jeg å belyse og beskrive møtet med unge lovbrytere i dag, og hvordan de ulike aktørene opplever å delta i det.





# Forord

Først vil jeg rette en enormt stor takk til de fire ungdomskoordinatorene som har vært sentrale nøkkelpersoner i oppgaven. Takk for gode samtaler, intervju og for at dere har vært så imøtekommende og behjelpelige underveis. Takk for at dere har satt meg i kontakt med ungdom og andre vokseninformanter, uten dere ville oppgaven vært mye vanskeligere å gjennomføre.

Tusen takk til ungdommen. Takk for at dere har inkludert meg, og latt meg få et innblikk i deres tid i ungdomsoppfølging. Deres erfaringer er uvurderlige, og jeg ønsker å takke for at dere har delt de med meg. Andre vokseninformanter må jeg også rette en stor takk til. Takk for at dere har satt av tid til å møte meg, og delt deres erfaringer.

Jeg må også rette en stor takk til veilederen min, Hedda. Takk for gode samtaler, råd og tilbakemeldinger. Du har vært tilgjengelig til alle tider, og vist engasjement og tålmodighet. Jeg har lært mye av deg disse to årene.

Videre ønsker jeg å rette en takk til seminarveileder, Sveinung, og medstudenter i gruppa. Takk for godt samarbeid, nyttige tilbakemeldinger og hyggelige stunder. Dere har vært av stor betydning.

Takk også til min flotte familie, gode venner og kollegaer som har stilt opp med forståelse, støtte og avkobling. En spesiell takk til bess, mamma og mormor som har tatt seg tid til å korrekturlese oppgaven.

Sist, vil jeg også takke min kjære, fine samboer. Du har bidratt med faglig innspill, forståelse, støtte og masse glede. Men det aller viktigste er at du alltid har hatt troen på meg. Takk!

Oslo, mai 2015.

Helena Willoch



# Innholdsfortegnelse

<b>1</b>	<b>Innledning .....</b>	<b>1</b>
1.1	Om ungdomsoppfølging .....	1
1.2	Problemstilling .....	4
1.3	Synet på ungdommen .....	5
1.3.1	1950: Under barnevernets kontroll.....	5
1.3.2	1960: Strafferettssystemet tar over .....	6
1.3.3	1970-1990: Tilbake til barnevernet og utvikling av alternativer.....	6
1.4	Begrepsavklaringer.....	8
1.4.1	Ungdom, voksne og team .....	8
1.4.2	Disiplin og grensekontroll .....	9
1.4.3	Restorative Justice eller gjenopprettende prosess? .....	11
1.5	Oppgavens oppbygging .....	12
<b>2</b>	<b>Metode og data.....</b>	<b>15</b>
2.1	Utvalg og rekruttering av informanter .....	16
2.1.1	Ungdomsinformantene .....	16
2.1.2	Vokseninformantene.....	17
2.2	En kombinasjon av metoder.....	19
2.3	Kvalitativt intervju .....	20
2.3.1	Uformelle samtaler .....	20
2.3.2	Praktisk gjennomføring av intervjuene .....	20
2.3.3	Min rolle som intervjuer.....	21
2.3.4	Intervjulokalene .....	22
2.3.5	Analyseprosessen : transkribering, anonymisering og tolkninger .....	23
2.4	Delvis deltakende observasjon .....	23
2.4.1	En presentasjon av møtene og min rolle som forsker .....	24
2.4.2	Analyseprosess : notatskriving og tolkninger .....	26
2.5	Forskningsetiske overveielser .....	27
2.5.1	Informasjonsskriv og samtykke .....	27
2.5.2	Konfidensialitet .....	29
2.5.3	Egen tilstedeværelse .....	30
2.5.4	Egne verdier.....	31
2.6	Vitenskapelige kvalitetskrav .....	31
<b>3</b>	<b>Veien inn til ungdomsoppfølging.....</b>	<b>34</b>
3.1	Kriteriene for inntak ut fra loven .....	35
3.1.1	Vide rammer .....	35
3.2	Kriteriene for inntak ut fra vokseninformantenes beskrivelser .....	37
3.2.1	Krav om frivillighet.....	37
3.2.2	En frivillig straffereaksjon <i>og/eller</i> en utvidet form for kontroll? .....	38
3.2.3	Helhetlig livssituasjon .....	39
3.2.4	Ydmykhet og motivasjon.....	40
3.3	De voksnes makt til å bestemme.....	43
3.3.1	Politiavhør : første møtet med ungdommen.....	43
3.3.2	Koordineringsgrupper .....	45
3.4	Ungdommens makt til å bestemme.....	48
3.4.1	<i>«Man kan ikke forandre en person som ikke vil forandre seg sjæl»</i> .....	48

3.4.2	Brukermedvirkning .....	49
3.5	<b>Oppsummering .....</b>	<b>50</b>
4	<b>Et møte mellom krenker, krenkede og samfunnet.....</b>	<b>53</b>
4.1	<b>Hva er et stormøte? .....</b>	<b>54</b>
4.2	<b>Ungdommens opplevelse av stormøtet .....</b>	<b>55</b>
4.2.1	Tiden før stormøte .....	55
4.2.2	Deltakelse på stormøte .....	56
4.2.3	Tiden etter stormøte .....	60
4.2.4	Begrunnelse for bruk av stormøte .....	62
4.3	<b>Voksnes begrunnelser for bruk av stormøte .....</b>	<b>63</b>
4.3.1	Gjenoppbygging av relasjoner, trygghet og selvfølelse .....	63
4.3.2	Innsikt i lovbruddet .....	64
4.3.3	Ivaretagelse av krenkede .....	66
4.3.4	Ansvarliggjøring .....	67
4.4	<b>Synet på «X» – forsømt eller forbrytersk? .....</b>	<b>68</b>
4.5	<b>En maktinngripende prosess? .....</b>	<b>71</b>
4.5.1	Forventninger til ungdommen.....	71
4.5.2	<i>«Situasjonen som skal mekles, den må egne seg til mekling» .....</i>	<i>72</i>
4.6	<b>Ungdommens rettssikkerhet – blir den ivaretatt?.....</b>	<b>76</b>
4.7	<b>Oppsummering .....</b>	<b>79</b>
	<b>Gjennomføring av planen i fem team .....</b>	<b>82</b>
5	<b>Skole .....</b>	<b>86</b>
5.1.1	Skole : en utøver av disiplin? eller .....	86
5.1.2	... empowerment? .....	86
5.2	<b>Team A .....</b>	<b>88</b>
5.3	<b>Team B .....</b>	<b>89</b>
5.4	<b>Team C.....</b>	<b>91</b>
5.5	<b>Team D .....</b>	<b>93</b>
5.6	<b>Team E.....</b>	<b>95</b>
5.7	<b>For mye hjelp av det gode?.....</b>	<b>96</b>
5.8	<b>Oppsummering .....</b>	<b>98</b>
6	<b>Opparbeiding av relasjoner.....</b>	<b>100</b>
6.1	<b>Primærrelasjoner .....</b>	<b>100</b>
6.1.1	Familie .....	102
6.1.2	En utvidet oppdragelse? .....	104
6.2	<b>Venner.....</b>	<b>107</b>
6.2.1	Forlate tidligere miljø .....	108
6.2.2	Nye impulser.....	109
6.2.3	Ungdommens egne beskrivelser : en forandring.....	110
6.2.4	Om å forlate tidligere venner .....	110
6.3	<b>Sekundærrelasjoner .....</b>	<b>111</b>
6.3.1	Fravær i teamene: en sårbarhetsfaktor .....	113
6.3.2	Ungdomskoordinator.....	113
6.3.3	Politi .....	115
6.3.4	Barnevern .....	119
6.3.5	Skolerepresentant.....	120
6.3.6	Helsevesen.....	121
6.4	<b>Oppsummering .....</b>	<b>122</b>
7	<b>Kontroll .....</b>	<b>124</b>
7.1	<b>«Oppfølgingsteam er som å sone med en fotlenke av gode hjelpere» .....</b>	<b>124</b>
7.1.1	Ungdomsoppfølging – dagens Panoptikon? .....	126



7.1.2	Urinprøver .....	128
7.1.3	Foto av ungdommen.....	129
7.1.4	Restriksjoner rundt ungdommens oppholdssted.....	129
<b>7.2</b>	<b>Ungdommens egne beskrivelser av kontrollen .....</b>	<b>131</b>
7.2.1	Faller inn under hverdagslige gjøremål.....	131
7.2.2	Overvåking fra ungdommens perspektiv : betydningsfullt og trygt .....	132
<b>7.3</b>	<b>Oppsummering .....</b>	<b>133</b>
<b>8</b>	<b>Håndtering av brudd.....</b>	<b>136</b>
<b>8.1</b>	<b>Brudd på sosiale vilkår .....</b>	<b>138</b>
8.1.1	Et selvstendig valg – er det greit? .....	142
8.1.2	Forsømt eller forbrytersk? .....	143
<b>8.2</b>	<b>Brudd på hovedvilkår i avtalen .....</b>	<b>144</b>
8.2.1	Fra disiplinering til utvisning? .....	148
8.2.2	Fra forsømt til forbrytersk? .....	150
<b>8.3</b>	<b>Tilbakeføring til samfunnet mulig? .....</b>	<b>151</b>
8.3.1	Manglende enkelttiltak – et hinder.....	153
8.3.2	Et år i ungdomsoppfølging – er det nok?.....	154
8.3.3	Livet etterpå – et tomrom? .....	156
8.3.4	«Endring tar tid» .....	157
<b>9</b>	<b>Avsluttende betraktninger .....</b>	<b>160</b>
9.1	Unge lovbrytere – forsømte eller forbryterske?.....	160
9.2	Disiplinering og grensekontroll.....	162
9.3	Viktige momenter: relasjonsarbeid og kontroll .....	162
9.4	Veien videre .....	163
	<b>Litteraturliste.....</b>	<b>167</b>
	<b>Offentlige dokumenter og lover.....</b>	<b>173</b>
	<b>Vedlegg / Appendiks.....</b>	<b>176</b>

# 1 Innledning

Ungdomskriminalitet er et fenomen som er gjenstand for stadig forskning, samfunnsmessig debatt og regulering. På den ene side foreligger det en kollektiv enighet om at unge ikke hører hjemme i fengsel, samtidig som ungdomskriminaliteten ikke skal få gå upåaktet hen. Hvordan samfunnet skal møte unge lovbyggere på best mulig måte er et stadig omdiskutert tema. Skal de stå til ansvar for egne handlinger, og straffes jamfør loven? Eller skal de møtes med tiltak som legger vekt på oppdragelse og omsorg?

Fra en alder av 15 kan barn sanksjoneres jamfør straffeloven §46<sup>1</sup> (1902). Samtidig er de underlagt barnevernets kontroll før fylte 18 år<sup>2</sup>. Slik foreligger det en dobbel regulering av unge. Samme handlinger kan både forfølges og kontrolleres av to adskilte institusjoner: barnevern og straffeapparat.

Tema i oppgaven er ungdomskriminalitet, og hvordan det norske samfunn i dag håndterer lovbrudd begått av unge. Dette vil belyses og beskrives med utgangspunkt i den alternative straffereaksjonen ungdomsoppfølging.

## 1.1 Om ungdomsoppfølging

I samarbeid med Justis- og politidepartementet (2009<sup>3</sup>) ble det i perioden 2006-2008 iverksatt et prøveprosjekt som skulle vise seg å bli forløperen til ungdomsoppfølging og ungdomsstraffen. Prosjektet «Oppfølgingsteam for unge lovbyggere» ble evaluert av Øyvind Kvellø og Christian Wendelborg som konkluderer med at tiltaket klarer «å fange opp en høyrisikogruppe som ellers ofte faller utenfor hjelpetjenester» (Kvellø & Wendelborg

---

<sup>1</sup> «§46: Ingen kan straffes for handling foretatt før det fylte 15 år».

<sup>2</sup> «Barnevernloven, 1992: §1-3, 1 ledd: Tiltak som omhandlet i denne lov kan treffes overfor barn under 18 år».

<sup>3</sup> Handlingsplanen «Gode krefter» har erstattet tidligere handlingsplan «Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet». Henvisning i litteraturliste; Justis- og politidepartementet 2005-2008.

2009:IV). Siden 2006 har oppfølgingsteam<sup>4</sup> fungert i flere kommuner i Norge. Med lovendringen juli 2014 ble ungdomsoppfølging (og ungdomsstraff) iverksatt på landsbasis.

Siden juli 2014 har konfliktrådet fått et økt ansvar og en perifer rolle i forsøket på reintegrering og kriminalitetsforebygging i samfunnet. Ungdomsstraffen og ungdomsoppfølging er underlagt konfliktrådet, og skal være et alternativ til subsidiær straffereaksjon. Innføringen springer ut av et økt behov for alternativ regulering av unge lovbyggere, som hevdes å ikke ha profitert på tidligere reaksjonsformer som bøter og institusjonsopphold (Prop 135 L 2010-2011, NOU 2008: 15 2008).

Ungdomsoppfølging er en tredelt straffereaksjon som består av et stormøte, utarbeiding av ungdomsplan og gjennomføring av planen. Saken kan overføres av påtalemyndigheten som vilkår for påtaleunndlatelse<sup>5</sup>, eller ved overføring til konfliktråd etter straffeprosessloven §71a andre ledd (1981)<sup>6</sup>. Reaksjonen bygger på gjenopprettende prosesser og tverrfaglig, forpliktende samarbeid mellom konfliktråd, samarbeidende etater som politi og barnevern, samt kommuner (Prop 57 L 2013-2014). Ungdomsoppfølging retter seg mot ungdom som var under 18 år på handlingstidspunktet, og antas å ha behov for en tett individuell oppfølging. Straffereaksjonen kan settes fra seks måneder og opp til ett år.

Ut fra beskrivelsen kan ungdomsoppfølging sies å være en straffereaksjon som havner mellom sjiktet straff og behandling. Oppgaven tar sikte på å belyse dette forholdet mellom den motstridende, likeså velkjente reguleringen av unge lovbyggere i samfunnet. Jeg vil benytte meg av Kjersti Ericssons (1996) beskrivelse om etterkrigstidas møte med ungdommen, hvor hun skiller mellom et syn på ungdommen som forsømte barn eller forbryterske voksne. Hun viser hvordan ansvaret for de unge lovbyggere har vippet mellom barnevern og straffeapparat. Ifølge Ericsson vil hvilken institusjon som har ansvaret for de unge lovbyggere, avhenge av hvilket syn på ungdommen som er fremtredende.

---

<sup>4</sup> Informantene benytter seg av tiltaksnavnet «oppfølgingsteam» i sine beskrivelser. Oppfølgingsteam og ungdomsoppfølging refererer imidlertid til det samme.

<sup>5</sup> «Straffeprosessloven 1981 §69: Selv om straffeskyld anses bevist, kan påtale unnlates såfremt slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for ikke å påtale handlingen». [Jeg henviser til andre og tredje ledd for videre retningslinjer].

<sup>6</sup> «Straffeprosessloven 1981 §71a andre ledd: For siktede som var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, kan påtalemyndigheten, når straffeskyld anses bevist, beslutte at saken skal overføres til ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år. Overføring forutsetter at saken egner seg for slik behandling, og at det foreligger samtykke fra siktede og dennes eventuelle verger».

Videre i oppgaven vil jeg benytte meg av Ingrid Sahlins (2001) forståelse av disiplin og grensekontroll som to kontrollstrategier i samfunnet. Hennes beskrivelse vil benyttes for å drøfte hvorvidt ungdommen kan sies å inkluderes, integreres og/eller ekskluderes. En nærmere beskrivelse av de to kontrollstrategiene vil gis i punkt 1.4.2.

At konfliktrådet har fått et økt ansvar for regulering av unge lovbyggere, danner grunnlag for videre diskusjon i oppgaven. Da konfliktrådet ble innført på starten av 90-tallet, forteller Ericsson (1996) at det fungerte som en «moralsk pekefinger» i samfunnet, som primært ble brukt i mindre alvorlige straffesaker begått av unge (se også Dullum 1996, Lingås 1987). Det har også blitt hevdet at konfliktrådet fanger opp et større aspekt av handlinger – ikke som et alternativ til opprinnelig straff, men som et «tillegg». Pådriveren til en slik tankegang er Stanley Cohen (1994) som hevder at statens kontrollformer intensiveres og fornyes. Ikke bare blir man utsatt for tettere kontroll, men det innføres nye tjenester som fungerer som et supplement til de kontrollinstanser man allerede har i samfunnet. Slik hevder han at kontrollen fanger opp flere avvikere enn tidligere.

At ungdomsoppfølging er underlagt konfliktrådet, kan begrunnes ut fra et samfunnsmessig behov for en alternativ regulering av ungdomskriminaliteten. Det kan forstås ut fra et økt fokus på restorative justice, eller det kan begrunnes ut fra at ungdommen ikke ser ut til å profitere på andre tiltak. Men er det også andre måter å se det ut fra? Med utgangspunkt i Cohen vil jeg enkelte steder i oppgaven drøfte hvorvidt ungdomsoppfølging kan forstås som en utvidelse av straffeapparatets og/eller barnevernets kontroll av ungdommen.

## 1.2 Problemstilling

I oppgaven presenterer jeg ungdomsoppfølging ut fra voksnes og ungdommens egne erfaringer. Formålet med oppgaven er å drøfte hvordan straffereaksjonen kan gjenspeiles ut fra et syn på ungdommen som forsømte eller forbryterske. Her tar jeg utgangspunkt i Kjersti Ericsson sin beskrivelse av etterkrigstidas møte med unge lovbytere. Tanken er at de to forståelsene vil ha betydning for hvordan ungdommene blir møtt.

Hovedproblemstillingen er følgende;

*Hvilket syn på ungdommen kommer til uttrykk gjennom de voksnes beskrivelser og møte med ungdommen i ungdomsoppfølging? Og hvordan kan det forstås ut fra Kjersti Ericssons (1996) beskrivelse av etterkrigstidas møte med unge lovbytere?*

Underliggende problemstilling vil bygge opp under hovedproblemstillingen for oppgaven. Det ønskes å besvare og drøfte følgende;

*Kan ungdomsoppfølging fungere inkluderende, integrerende, og/eller ekskluderende? Tema vil drøftes i lys av Ingrid Sahlin (2001) sin forståelse av disiplin og grensekontroll som to kontrollstrategier i samfunnet.*

Ved å legge vekt på Sahlin sine beskrivelser, ønsker jeg å fremheve de prosesser som gjør seg gjeldende i ungdomsoppfølging. Videre kan dette løftes ut fra synet på ungdommen som forsømte barn eller forbryterske voksne.

I tillegg ønsker jeg å bevege meg inn i Cohen sitt tema om utvidet og styrket kontroll i samfunnet. Imidlertid er ikke dette et hovedtema eller underliggende problemstilling, da oppgaven må avgrenses. Tema er likevel verdt å nevne.

For å forstå de ulike syn på ungdommen, ser jeg det som hensiktsmessig og viktig å belyse Ericsson sin beskrivelse av etterkrigstidas møte med ungdommen. Nedenfor vil jeg gjengi hennes beskrivelser i et overordnet perspektiv.

## 1.3 Synet på ungdommen

Synet på ungdommen tar utgangspunkt i Ericsson (1996) sin bok *Forsømte eller forbryterske?* I boka presenterer Ericsson etterkrigstidas møte med unge lovbytere. Hun beskriver dette ut fra et syn på ungdommen som forsømte barn kontra forbryterske voksne. Hennes kategoriserende forståelse viser at ansvaret har vippet mellom barnevernet og straffesystemet. Skal de unge lovbyterne straffes for sine handlinger eller skal de få hjelp og behandling?

### 1.3.1 1950: Under barnevernets kontroll

Synet på ungdommen som forsømte barn, innebærer et økt fokus på vern og oppdragelse. Ericsson viser til barnevernets regulering av unge på 50 tallet der straff ble sett på som en lite formålstjenlig reaksjon. Gode resultater skulle oppnås ved å komme til bunns i ungdommens problemer. I tillegg ble institusjoner sett på som en drivkraft til stempling og utelukkelse (Ericsson 1996:21). Det forbryterske synet skulle dempes, og målet var å forbedre den enkelte. Tanken om forbedring ligger sentralt i den individualpreventive begrunnelsen for straff – der et mål er å reintegrere den enkelte lovbyter (Hauge 1996).

På slutten av 50 tallet steg ungdomskriminaliteten i flere land. Ericsson forteller at ungdommeligheten ble knyttet sammen med kriminaliteten, og skapte uro i samfunnet. «I alle land dukket det opp ungdomsgrupper som tiltrakk seg forskrekket oppmerksomhet» (Ericsson 1996:27). Barnevernets målsetning og oppgave hadde til nå vært å oppdra og verne ungdommen fra institusjonsopphold. I realiteten ble opphold på ulike institusjoner brukt hyppig. Samfunnets behov for å møte kriminaliteten på en annen måte vokste frem. Ønsket om et klarere skille mellom straff og behandling ble fremtredende. Det følte ikke betryggende å overlate de unge lovbyterne i barnevernets hender, som «mistet halvparten på

veien, gjorde lite med resten og dyttet de vanskeligste inn på sjøguttskoler og indremisjonens hjem så godt det lot seg gjøre» (Ericsson 1996:28-29).

### **1.3.2 1960: Strafferettssystemet tar over**

I 1966 ble en ny lov om strafferettslige reaksjoner mot unge lovbreakere innført. Loven skulle være et «mulig alternativ til barnevernets «ingenting»» (Ericsson 1996:30). Med den nye loven ble ungdomsfengsel innført. Ericsson hevder at det skjedde en «tyngdeføring i måten samfunnet møtte unge lovbreakere på – fra behandlings- og oppdragelsesmodellen til straffemodellen» (Ericsson 1996:32). Reguleringen av unge lovbreakere bar preg av en mer allmennpreventiv begrunnelse, samtidig som også individualpreventive hensyn lå til grunn. Det skulle vise seg at det ble slått ned på lovstridige handlinger samtidig som de unge lovbreakerne skulle lære av sanksjonene de ble utsatt for. Ansvaret var nå tilbake i straffesystemets hender. Ifølge Ericsson innebar dette at ungdommen ble sett på som ansvarlige voksne som skulle straffes for sine lovbrudd.

På slutten av 1960 tallet, og spesielt -70/80 tallet, ble behandlingstanken i fengslet utsatt for kritikk i Norge og internasjonalt (Mathiesen 2007). Norsk forening for kriminalreform (KROM) hevdet at ungdomsfengselet var inhumant, urettferdig og lite hensiktsmessig. Den nye loven om strafferettslige reaksjoner mot unge lovbreakere ble opphevet i 1975 (Ericsson 1996:37). Reguleringen av de unge lovbreakerne skulle igjen bli plassert i barnevernets hender.

### **1.3.3 1970-1990: Tilbake til barnevernet og utvikling av alternativer**

Fra tidligere tiår, da det ble lagt mest vekt på hva barn gjorde, viser Ericsson at det på 1970 tallet ble stilt spørsmål om hva som skjedde med barn. Hvilke alternativer til fengsel kunne barnevernet stille med? Den kriminelle lavalder var i tiden 14 år. Skulle den nå heves til 15? Hvordan regulere og møte unge lovbreakere? I likhet med barnevernets bruk av alternative institusjonelle opphold, ble ungdomsfengselet utsatt for kritikk. Var det først og fremst det avskrekkende elementet som fungerte i strafferettslig sammenheng? Fengsling av ungdommen ble karakterisert som inhumant. Samtidig var det et tydelig behov for institusjoner som utøvde grensesetting og kontroll, inkludert terapeutiske tilbud (Ericsson 1996:47). Institusjonsbruk skulle ikke begrunnes ut fra ungdommens lovbrudd, men deres *behov* for behandling.

Samfunnets diskusjon rundt ungdomskriminalitet og debatten vedrørende den kriminelle lavalder førte til et økt fokus på alternative reaksjoner. Dette resulterte i innføring av Buskerudprosjektet, og senere konfliktrådet i 1981. Ved alternative konfliktløsninger var målet å løse *konflikten*, ikke *straffe* et lovbrudd. Ungdommen skulle med det få ansvar for sine handlinger, samtidig som alternative reaksjoner skulle bidra til gjenoppretting av relasjoner mellom de to partene. Med Buskerudprosjektet og fokuset på alternativer, skulle konfliktrådet vise seg å få en sentral rolle i regulering av unge lovbyggere. Imidlertid tok det tid før konfliktrådet fikk inn saker, og det fremsto mer som et symbol på at noe ble gjort i debatten rundt ungdomskriminalitet. Konfliktrådet ble sett på som et «middel til å tvinge unge lømler som ellers ville sluppet for lett, til å «gjøre opp for seg»» (Ericsson 1996:64).

Med innføring av den nye barnevernloven på 90-tallet hevder Ericsson det var «et ledd i en prosess der barnevernet «får tilbake» ungdommer som strafferettssystemet i en periode overtok» (Ericsson 1996:58). Men i motsetning til tidligere var det ikke et like tydelig skille mellom straff og barnevern. Man skulle benytte seg av de tiltakene som allerede eksisterte og samordne disse. Målet om behandling og oppdragelse var fortsatt tydelig i barnevernet, men det var også en klar forventning om at ungdommen skulle *kontrolleres*.

*Da det ble klart at de strafferettslige tiltakene, som ungdomsfengslet og den planlagte ungdomsarresten, knapt inneholdt noen behandlende/oppdragende elementer, kom de i miskreditt. Og den spontane «rekriminaliseringa» som hadde skjedd, ble opplevd som «en skam». Men det skammelige kunne ikke oppheves uten at en sikret seg at barnevernet også skulle kunne utøve kontroll (Ericsson 1996 58-59).*

Med dette er Ericsson tydelig: etterkrigstidas regulering av ungdommen representerer et ønske om å få i både «pose og sekk». «Behandling/oppdragelse *uten* kriminalitetskontroll framstår som illegitim, det samme gjør kontroll *uten* behandling/oppdragelse» (Ericsson 1996:58).



## 1.4 Begrepsavklaringer

For å unngå at enkelte begreper skal føre til misforståelse eller unødig forvirring, skal jeg her ta for meg hvordan jeg forstår enkelte sentrale begrep som benyttes i oppgaven.

### 1.4.1 Ungdom, voksne og team

I oppgaven har jeg valgt å omtale de to informantgruppene som *voksne* og *ungdom*. Nærmere detaljer om de to informantgruppene gis i metodekapitlet (kapittel 2).

*Ungdommen* i ungdomsoppfølging er straffedømt på bakgrunn av deres lovbrudd. Allikevel omtaler jeg ikke dem som lovbryttere eller kriminelle. Ettersom oppgaven drøfter synet på ungdommen, er det viktig å benytte et nøytralt begrep i beskrivelsen. Dersom jeg hadde benyttet meg av betegnelsen «lovbryttere» eller «kriminelle», ville jeg i beskrivelsen også fremstille dem som forbryterske voksne.

De *voksne* utgjør sentrale aktører i ungdomsoppfølging som jobber i direkte kontakt med ungdommen. Tidligere omtalte jeg de voksne som «ansatte», men det fremsto som en lite egnet beskrivelse da ikke alle jobber som ansatte i ungdomsoppfølging (herunder konfliktråd). «De voksne» fremstår som et mer utfyllende begrep og ble dermed en treffende begrepsbruk i oppgaven.

*Team* benyttes i oppgaven som en samlebetegnelse på ungdommen med sine støttepersoner. En utdypende beskrivelse gis i konfliktrådsloven § 26 (2014) som beskriver oppfølgingsteam som bestående av de som har ansvaret for at tiltakene i ungdomsplanen gjennomføres. Bakgrunnen for at jeg har forkortet ned begrepet fra «oppfølgingsteam» til «team», er rett og slett fordi lesingen ble lettere og flere av informantene benytter seg av dette begrepet.

### 1.4.2 Disiplin og grensekontroll

Inkludering, integrering og ekskludering vil i oppgaven benyttes som en avklaring på de prosesser som oppstår i møte mellom voksne og ungdom. De ulike begrepene vil defineres ut fra Sahlins (2001) beskrivelse av disiplinering og grensekontroll som kontrollstrategier.

Disiplin og grensekontroll blir av Sahlin brukt som en måte å forstå og analysere sosiale prosesser på. Hun bygger på Michel Foucault, men hevder i motsetning til Foucault at de to kontrollstrategiene ikke erstatter hverandre, men at de kan sameksistere (Sahlin 2001:122).

For å beskrive de to formene for kontrollstrategier, viser Sahlin til Foucault sitt skille mellom kontroll av spedalske og pestbefengte på slutten av 1700 tallet. Her viser hun til hvordan kontrollen av spedalske kan sammenlignes med grensekontrollens metoder der målet er å oppnå et rent samfunn; «den opererer genom att avgöra vilka individer som skall tillåtas komma in i, respektive stanna kvar i ett territorium eller en organisation» (Sahlin 2001:125). Grensekontrollen fungerer på en side inkluderende ved at den tar vare på de medlemmene som er innenfor dets grenser. Samtidig kan grensekontrollen ekskludere gjennom avvisning og utvisning av uønskede individer. Avvisningen begrunnes ut fra et forebyggende anliggende, ved at den minsker problemer for de inkluderte medlemmene. Utvisning skjer eksempelvis ved et begått lovbrudd og motiveres ut fra at den utviste skader virksomheten (Sahlin 2001:126).

Kontrollen av pestbefengte innebar overvåking, differensiering og dressur av borgerne. I motsetning til grensekontrollen, fremstår disiplin som en mer human og integrerende form for kontrollstrategi; «disciplin syftar till ett ”ordnat” samhälle genom att kontrollera och förbättra problematiska individer så att deras negativa inflytande kan begränsas» (Sahlin 2001:123). Ved at disiplinen søker etter å forbedre individet, kan disiplinen også forsøke å forme individet. Dette kan forstås som en form for integrering da individet forsøkes tilpasset samfunnet som helhet. Imidlertid kan det også forstås som en form for assimilering, dersom forbedringsprosessen utføres i et forsøk på å gjøre individet mest mulig lik majoriteten (Eriksen 2001).

Ifølge Sahlin er overvåking og observasjon sentrale virkemidler innenfor disiplinen. Dette innebærer en parallell prosess der man blir overvåket, samtidig som vissheten om overvåkingen vil påvirke valgene man tar.

Både inkluderings og integreringsprosesser forsøker å beholde individet innenfor deltakelse i samfunnet. Den sentrale forskjellen går på om individet forsøkes endres slik at de tilpasser seg samfunnets normer og regler (integrering). Eller om tiltakene kan sies å tilpasse seg ungdommen, i et forsøk på å skape plass til ungdommen i samfunnet som helhet (inkludering). Det er disse to definisjonene jeg vil holde meg til i oppgaven.

Som nevnt, kan man forstå disiplinen som en mer human form for kontrollstrategi da den ikke opererer med tydelige skiller slik grensekontrollen gjør. Imidlertid er det aspekter ved disiplinens utøvelse som kan føre til reproduisering av avvik.

Ifølge Sahlin vil disiplinen overvåke individer som ikke lar seg forme eller håndteres. Videre forteller hun at disiplinen skaper et skille mellom skurker og stakkarer, som kan føre til en form for utvisning gjennom stempling og oppdeling. Imidlertid legitimeres disiplinens oppdeling av individer, ved at tiltakene som iverksettes fremstår som det beste for individet.

*Socialarbetare hävdar gärna att deras handlingar syftar till att tillgodose deras klienters verkliga behov och intressen, och att de genom sin professionella kunskap kan säga vilka de är. Även restriktioner och tvång motiveras med att dessa egentligen – åtminstone på lång sikt – gynnar klienten, även om han eller hon inte själv inser det (Sahlin 2001:125).*

De to kontrollstrategiene kan kobles opp til synet på ungdommen som forsømt eller forbryterske. I de tilfellene hvor en kan snakke om en form for avvisning og/eller utvisning av ungdommen, kan en tenke seg at synet på ungdommen som forbryterske er til stede. I motsetning, vil disiplinen som ønsker å forebygge, kunne ses i sammenheng med et syn på ungdommen som forsømt. Imidlertid er ikke disse skillene entydige. Som vist, hevder Sahlin at de to kontrollstrategiene kan gå inn i hverandre.

### 1.4.3 Restorative Justice eller gjenopprettende prosess?

Konfliktrådet omtales som hovedleverandør av restorative justice i Norge (Justis- og politidepartementet 2011, St. meld nr. 37 2007-2008). Begrepet har blitt forsøkt oversatt til norsk gjentatte ganger. Her nevnes begreper som gjenopprettende rett, deltagende rettspleie og forsoningsrett (Pabsdorff 2010:12). De ulike oversettelsene og beskrivelsene av restorative justice gir ulike bilder. For Nils Christie (1982b) handler det om å finne alternativer til pinen. Øvrig internasjonal litteratur (som er benyttet i oppgaven) retter fokuset mot de skader og tap som er påført krenker og samfunnet. Målet er å gjenopprette skaden (se blant annet Howard Zehr 2005, 2008, Crawford & Newburn 2003, Johnstone 2013, Van Wormer & Walker 2013).

Når fokuset rettes mot gjenoppretting av skader og tap, kan det gi et misvisende bilde av gjenopprettende prosesser slik de benyttes i konfliktrådet i Norge. Konfliktrådet har derfor gått bort fra begrepsbruken restorative justice, og benytter seg nå av begrepet gjenopprettende prosesser i deres beskrivelser. Justis- og politidepartementet (2011) hevder at begrepet *prosess* er en mer treffende beskrivelse enn *rett*, da konfliktrådet ikke søker etter å gjenopprette skaden, men bidra til gjenoppretting av relasjoner, trygghet og selvfølelse. En treffende definisjon vil gis med henvisning til Cecilie Høigårds (2007b) beskrivelse av mekling;

*Den [mekling] har mindre fokus på skyld enn straffen har, og mindre fokus på skaden enn kompensasjonen. Skylden kan fordeles mellom partene, snues opp/ned eller oppfattes som uinteressant. Det som skal kontrolleres, er hverken handlingen eller den som handler, men det vanskelige forholdet mellom de to (Høigård 2007b:87).*

Med gjenopprettende prosess tydeliggjøres det at prosessen er viktig i seg selv, ikke nødvendigvis utfalles av saken. Begrepsbruken, som i dag benyttes i konfliktrådet, ble foreslått innført av Justis- og politidepartementet (2011). Det defineres som en virksomhet der skal «bygge på en prosess hvor alle som er berørt av et lovbrudd eller en konflikt samarbeider for i fellesskap bestemme hvordan man skal håndtere virkningene av lovbruddet eller konflikten og dets følger for fremtiden» (Justis- og politidepartementet 2011:12).

I oppgaven benytter jeg konfliktrådets begrepsbruk, gjenopprettende prosess.

## 1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av 10 kapitler.

I  **neste kapittel** redegjør jeg for metoden som er brukt i oppgaven. Under det ligger en presentasjon av fremgangsmåte, egen rolle som forsker og hvordan jeg har opprettholdt ulike forskningsetiske overveielser. I **kapittel 3** belyser jeg inntaksprosessen til ungdomsoppfølging. Her vil det vises til relevante lover og paragrafer for å belyse de ulike kravene som settes til ungdommen. Videre vil kapitlet drøfte makten i møtet mellom voksne og ungdom, ut fra egen empiri, og drøfte hvordan det kan ha betydning for inntaket.

**Kapittel 4** tar for seg stormøte, som er første del i ungdomsoppfølging. Her presenterer jeg eksempel på et observert stormøte, informantgruppens erfaringer samt formelle definisjoner. Jeg vil også gjengi kritiske merknader ved mekling i konfliktråd og drøfte hvorvidt ungdommens rettssikkerhet ivaretas ved en slik prosess.

Etter stormøte kapitlet har jeg avsatt tre kapitler til ungdomsoppfølging sin andre og tredje del. Kapitlene er delt opp ut ifra de funn som er gjort ved observasjon i fem team. **Kapittel 5** presenterer teamenes fokus på skole. Kapitlet tar utgangspunkt i hvert enkelt team og presenterer de tiltak som er iverksatt. Her vil jeg belyse de utfordringer og mestringer som er blitt observert, og drøfte teamets håndtering av situasjonen. I tillegg vil det i kapitlet gis en presentasjon av teamene. Herunder: deltakere, antall observasjoner osv. **Kapittel 6** viser hvordan det er blitt jobbet med opparbeiding av ulike relasjoner, mens **kapittel 7** tar for seg kontrollen i de ulike teamene. Gjennom presentasjon av de ulike tiltakene og metodene vil jeg drøfte hvordan ungdommen møtes og reguleres gjennom ulike behandlings- og kontrollmekanismer.

I **kapittel 8** tar jeg for meg to eksempler på ulike brudd som ble observert i datainnsamlingsperioden. Brudd innebærer at ungdommen bryter med vilkår i den oppsatte ungdomsplanen. Her vil jeg også drøfte tidsaspektet både i og etter ungdomsoppfølging. Hvor lenge skal ungdom være under strafferettslig kontroll? Og hvordan blir livet etter

ungdomsoppfølging? **Kapittel 9** er avsluttende kapittel hvor jeg forsøker å samle trådene og gi et overordnet bilde av de funn som er gjort.



## 2 Metode og data

I min masteroppgave består empirien av elleve intervju (fem ungdom og syv voksne). I tillegg har jeg observert tjue møter: 17 oppfølgingsmøter i til sammen fem team, to koordineringsgrupper og et stormøte. Datamateriale er samlet inn fra våren 2014 til begynnelsen av året 2015. Til sammenligning mottok konfliktrådet 140 saker til ungdomsoppfølging<sup>7</sup> i perioden 2014 (Konfliktrådet 2014b).

I følgende avsnitt skal jeg gi en overordnet beskrivelse av de tilnærminger som benyttes ved ulike forskningsstudier, og presentere hvilke som gjelder i min oppgave.

Innenfor vitenskapelig forskning skiller man mellom kvantitativ og kvalitativ metode. De to tilnærmingene representerer ulik forskningslogikk: «Det har konsekvenser både for forskningsprosessen og for hvordan resultatene av forskningen vurderes» (Thagaard 2009:19). Kvalitativ metode kjennetegnes ved å gå i dybden i sosiale prosesser, noe som vil øke «muligheten for å forstå atferd og situasjoner slik de oppfattes av de som undersøkes» (Halvorsen 2008:128). Tove Thagaard hevder at en kvalitativ fremgangsmåte vil fremheve prosesser som ikke kan måles i kvantitet, i motsetning til kvantitativ metode som er målbare. Dette vil si at «de kan uttrykkes i *tall* eller andre mengdetermer» (Halvorsen 2008:128).

Innenfor de to metodene, legger Knut Halvorsen vekt på to ulike tilnærmingsmåter som kan være avgjørende i forhold til hvilken metode som benyttes. Disse kalles for induktiv og hypotetisk-deduktiv tilnærming. Ved en deduktiv tilnærming kreves det en konkret problemstilling, da det «tar sikte på å vurdere holdbarheten av bestemte teorier gjennom hypotesetesting» (Halvorsen 2008:128). En induktiv tilnærming er en mer åpen vending, da formålet ikke er å belyse holdbarheten ut fra en satt hypotese, men å få mulighet til å forstå det helhetlige aspektet av et fenomen.

I oppgaven har jeg gjort et kvalitativt studie, med hovedvekt på intervju og deltakende observasjon. Videre kan oppgaven sies å ha både en induktiv og deduktiv tilnærming. Jeg har på forhånd gjort meg meninger og tanker rundt teorier som virker relevante og fornuftige,

---

<sup>7</sup> I årsrapporten skilles det mellom saker til oppfølgingsteam og ungdomsoppfølging. I første halvdel 2014 mottok konfliktrådet 67 saker til «oppfølgingsteam». Fra 1.07.14-31.12.14 mottok konfliktrådet 73 saker til «ungdomsoppfølging». Oppfølgingsteam er imidlertid forløperen til ungdomsoppfølging, som ble iverksatt juli 2014 (Konfliktrådet 2014b).



samtidig som jeg har vært åpen for at det teoretiske grunnlaget kan ta uventede vendinger underveis.

Før jeg presenterer metodene som er benyttet, skal jeg aller først gi et innblikk i de to informantgruppene oppgaven baserer seg på – utvalg og rekruttering av disse.

## **2.1 Utvalg og rekruttering av informanter**

Det har vært lite utfordringer i møtet med ungdomsoppfølging og rekruttering av informanter. Alle kontaktpersoner og informanter har vært positive til min henvendelse, noe som har gjort mitt arbeid betydelig lettere. Etter å ha meldt forskningsprosjektet til Norsk vitenskapelig datatjeneste (NSD) kontaktet jeg konfliktrådet per e-post. De henviste meg videre til ulike ungdomskoordinatorer i forskjellige kommuner. Dette kalles for et strategisk utvalg av informanter, som innebærer at informantene er «strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver» (Thagaard 2009:55).

Fire ungdomskoordinatorer i til sammen tre forskjellige kommuner har vært sentrale nøkkelpersoner for oppgaven. De har skaffet ungdomsinformanter og satt meg i kontakt med andre voksne i ungdomsoppfølging. Denne formen for rekruttering kalles for snøballmetoden (Thagaard 2009:56).

### **2.1.1 Ungdomsinformantene**

Som nevnt innledningsvis i kapitlet mottok konfliktrådet 140 saker til ungdomsoppfølging i 2014. Med andre ord, er det 140 ungdom som har hatt ungdomsoppfølging i perioden. Jeg har intervjuet<sup>8</sup> og fulgt fem av dem.

Alle de fem ungdommene var 17 og 18 år på intervjuetidspunktet. Det er til sammen fire gutter og en jente, men for å ivareta deres anonymitet refererer jeg til alle ungdommene som hankjønn. Deres tid i ungdomsoppfølging spenner fra 9 måneder til 1 år, med en gjennomsnittsperiode på 11, 4 måneder. Lovbruddskategoriene som går igjen er vold, trusler og narkotikalovbrudd.

---

<sup>8</sup> Det er kun fire av ungdommene som er blitt intervjuet. Se neste side.

Det har vært viktig for ungdomskoordinatorene og meg at taushetsplikten overfor ungdommene er blitt ivarettatt. Jeg har derfor kun fått kontaktinformasjon til ungdommen etter at ungdomskoordinatorene har innhentet skriftlig og/eller muntlig samtykke fra den enkelte ungdom og deres verge.

Til tross for at alle fem ungdommene samtykket til intervju, er det kun fire av fem ungdom som er blitt intervjuet. Årsaken til dette er at den ene ungdommen flyttet i den perioden jeg kontaktet han for intervju.

I tillegg til intervju av ungdommen, har jeg deltatt på deres oppfølgingsmøter. Antall observasjoner varierer fra to til fem. Observasjonene har foregått på ulike tidspunkt i ungdommenes gjennomføringsperiode. Noen av teamene har jeg hoppet inn i underveis, mens enkelte team har jeg observert fra oppstart. Årsaken til denne variasjonen er at noen ungdom allerede hadde startet med sin gjennomføringsperiode når jeg kontaktet ungdomskordinator for informanter. På mange måter vil dette gi meg et bredere innblikk i ungdomsoppfølging sitt arbeid, ettersom jeg både har hatt muligheten til å følge oppstart og slutt, dog i forskjellige team. Det mest ideelle ville kanskje vært å følge samme ungdom fra start til slutt, men dette har vanskelig latt seg gjøre (med unntak av en) ettersom ungdomsoppfølging ofte strekker seg over lengre tid.

### **2.1.2 Vokseninformantene**

Jeg har til sammen intervjuet syv voksne: fire ungdomskordinator, to politibetjenter fra forebyggende avdeling og en skolerepresentant som jobber på videregående skole. De fire ungdomskoordinatorene er ansatt i konfliktråd. Til sammenlikning var det 29 ungdomskordinatorer som var ansatt i konfliktrådet i 2014 (Konfliktrådet 2014b). De resterende tre informantene (politi og skole) er vanskeligere å sette i en større sammenheng, da de har vært støttepersoner til ungdom i ulike oppfølgingsteam. For å kunne gjøre dette trengs det en fullstendig oversikt over alle oppfølgingsteamene i Norge med de ulike aktørene i hvert team. Imidlertid, er politi og skole som regel faste representanter for ungdommen. Det kan derfor tenkes at både skole og politi har vært representert i flesteparten av de 140 sakene som har blitt overført til ungdomsoppfølging i 2014.

I følgende avsnitt vil jeg gi en kort avklaring vedrørende de syv vokseninformantenes tid og bakgrunn i ungdomsoppfølging. Nærmere beskrivelser om deres rolle overfor ungdommen vil gis i kapittel 6.

I ungdomsoppfølging fungerer ungdomskoordinator som organisator av straffereaksjonen. De har ansvaret for å organisere møtene, oppstart og vedlikehold. De fire ungdomskoordinatorene har en erfaringsbakgrunn som strekker seg fra to og et halvt til fire år.

Politibetjentene har begge jobbet som politikontakt i ungdomsoppfølging, men jobber også mer overordnet der organisering og inntak til ungdomsoppfølging står sentralt.

Skolerepresentanten har vært med i to ulike team som støtteperson for to ungdommer.

Politibetjentenes og skolerepresentantens tid i ungdomsoppfølging spenner fra to til tre år.

Gruppen vokseninformanter består av fem kvinner og to menn. Deres alder spenner fra 30 til 62 år.

Representanter fra barnevern, ungdommens familie eller eksempelvis krenkede på stormøte er ikke intervjuet i oppgaven. Ved utarbeidelse av oppgaven har jeg hatt som mål å tilegne mest mulig kjennskap om ungdomsoppfølging, og hvordan ungdom og voksne opplever det. Det har fremstått relevant å intervju flere ungdomskoordinatorer, da de sitter med mest praktisk erfaring både i antall og omfang. I tillegg har jeg vært avhengig av at ungdomskoordinatorene har skaffet meg informanter, ettersom de har taushetsplikt overfor deltakerne i ungdomsoppfølging. Det har vært ønskelig fra min side at det ikke skulle bli altfor mye arbeid for ungdomskoordinatorene, og jeg har derfor intervjuet de informantene de har satt meg i kontakt med.

I tillegg til de voksne som er blitt intervjuet, er det utsagn fra vokseninformanter i ulike team, koordineringsgrupper og stormøte som vil belyses i oppgaven. Her nevnes skolerepresentant, barnevern, politi, familierepresentant, ungdomskoordinator og krenkede. Deres utsagn er hentet fra observasjoner i de ulike møtene.

## 2.2 En kombinasjon av metoder

Å kombinere intervju og observasjon er vanlig innenfor kvalitativ forskning. Dette kommer tydelig frem i lesning av kjente forskningsstudier. I Høigård (2007) sitt studie om kriminalisering av graffiti, forklarer hun hvordan et enkelt dybdeintervju kun gir et glimt av hvordan situasjonen oppleves av informanten. I tillegg påpeker hun at intervjuer gjør det «vanskelig å fange utviklingsforløp, prosesser, forandringer og karrierer» (Høigård 2007:20-21). Ettersom man kan tenke seg at mennesker ofte kan uttale seg om noe, men handle annerledes, vil intervjuene kunne forstås som det Katrine Fangen (2010) kaller for selvpresentasjon.

*Med deltagende observasjon kommer du nærmere inn på folk enn med andre kvalitative metoder, og du får prøvd det de sier, opp mot hva du ser i en rekke ulike situasjoner. Deltagende observasjon kan også sikre at du får tilgang til informasjon som deltagere ikke vil snakke om i et intervju. (...) Gjennom deltagende observasjon kan du få tilgang og dermed anledning til å konfrontere deltagerne med spørsmål som du vet du har hold for å stille på bakgrunn av det du har sett (Fangen 2010:15).*

Fangen sin beskrivelse stemmer overens med egne erfaringer. Eksempelvis var det en av ungdommene som på intervjuet fortalte at skolesituasjonen hadde forbedret seg. Ved observasjon i ettertid så jeg imidlertid at fraværet hans var høyt. Slik opplevde jeg at de to metodene utfylte hverandre og gav et mer omfattende bilde av situasjonen.

Et annet viktig poeng med å koble de to formene for datainnsamling, er at jeg i de fleste tilfeller har vært et kjent ansikt for ungdommene når vi har møttes til intervju. Dette har jeg tenkt at kan være en betryggende faktor for ungdommene. Samtidig kan det også problematiseres da jeg kan risikere å få en rolle som en «del av systemet». Dette vil jeg gå nærmere inn på under punkt 2.2.4. Aller først skal jeg gjøre rede for utførelse av intervju og observasjon.

## **2.3 Kvalitativt intervju**

Ved tilnærming til feltet har jeg hatt som mål å gjengi informantenes erfaringer ut fra deres egne beskrivelser. Deres fortellinger er viktige og gir nyttig kunnskap innenfor feltet. Det har derfor vært viktig å oppnå en så åpen dialog som mulig med informantene, ettersom jeg blant annet har valgt å intervju ungdom i en alder og posisjon i livet som kan forventes å være relativt sårbar. På bakgrunn av dette valgte jeg den delvis strukturerte intervjutilnærmingen. Dette hevder Thagaard (2009) er den vanligste tilnærmingen innenfor kvalitativ metode. I forkant av intervjuene hadde jeg utarbeidet en intervjuguide<sup>9</sup> med spørsmål, men rekkefølgen på spørsmålene ble bestemt underveis ut fra informantenes fortellinger.

Jeg har under alle intervjuene benyttet meg av båndopptaker fra mobilen, noe jeg har forsikret meg om at informantene er komfortable med i forkant.

### **2.3.1 Uformelle samtaler**

Underveis i mitt prosjekt og innhenting av data, har jeg hatt mange samtaler med ulike aktører i ungdomsoppfølging. En av ungdomskoordinatorene har jeg kjørt bil sammen med til og fra oppfølgingsmøtene, noe som har resultert i mye tid til refleksjon både før og etter møtene. Dette har vært meget nyttig og interessant for min oppgave. Jeg har flere ganger etter oppfølgingsmøtene blitt igjen for å gjøre avtaler og redegjøre for praktiske ting vedrørende tiden fremover. Ved disse anledningene har jeg fått flere muligheter til å diskutere ungdomsoppfølging med forskjellige deltakere i teamet. De uformelle samtalene blir i oppgavene brukt som supplement til de funn som er hentet inn ved intervju og observasjon.

### **2.3.2 Praktisk gjennomføring av intervjuene**

Mitt første intervju var et gruppeintervju av to vokseninformanter. På dette tidspunktet følte jeg meg relativt uerfaren i situasjonen og hadde intervjuguiden tydelig foran meg. Det var betryggende å ha en mal som jeg kunne lene meg på dersom samtalen skulle stoppe opp. Allikevel var det sjeldent jeg hadde særlig bruk for å se på intervjuguiden, ettersom de fleste

---

<sup>9</sup> Se vedlegg 6 og 7.

informantene har pratet åpent om ulike tema. Intervjuguiden har derfor fungert mer eller mindre som en huskeliste, hvor jeg underveis og i slutten av intervjuet har forsikret meg om at jeg har vært innom de forskjellige temaene. Etter hvert som jeg hadde holdt flere intervju, merket jeg at jeg var mer trygg i min rolle. Jeg husket mange spørsmål utenat og slapp å titte så mye ned på intervjuguiden. Dette gjorde at samtalen fløyt på en helt annen måte enn tidligere.

Intervjuene av de to informantgruppene foregikk på ulike måter. Ved intervju av de voksne var det lite utfordringer i form av å holde samtalen gående. Det var heller det motsatte – samtalen fløyt så til de grader at jeg noen ganger måtte passe på å få oss inn på riktig tema igjen.

Ved intervju av ungdommen pendlet møtet mellom å være et tydelig intervju, hvor jeg benyttet meg av intervjuguiden og stilte spørsmål, til å være en uformell samtale hvor vi snakket om interesser og oppvekst. Thagaard (2009) forteller at man ved en delvis strukturert intervjuutilnærming kan «følge informantenes fortelling, men likevel sørge for å få informasjon om de temaene som er fastlagt i utgangspunktet» (Thagaard 2009:89). Hennes beskrivelse fremstår som spesielt treffende ved intervju av ungdommen. Flere av ungdommene åpnet seg i stor grad til meg og delte mye av sine erfaringer både privat og fra ungdomsoppfølging. Men jeg opplevde også at det innimellom krevde mer av meg som intervjuperson å hente fram bredere uttalelser. Riktignok forsto jeg fort at mye lå på min utarbeiding av spørsmål, da ungdommen kom med spennende og erfaringsrike beskrivelser dersom jeg omformulerte spørsmålene. Dette endret jeg på underveis.

### **2.3.3 Min rolle som intervjuer**

Min rolle som intervjuperson forløp seg forskjellig ut fra hvilken informantgruppe jeg intervjuet. Med ungdommen forsøkte jeg å være mindre formell og mer som en «kompis» der snakket løst om deres daglige liv, erfaring og opplevelse av ungdomsoppfølging. Jeg opplevde at situasjonen i rommet var god og at de var komfortable med min tilstedeværelse, noe som kan tenkes å bunne i at vi var nærme i alder (Fangen 2010).

Ved intervju av de voksne ble jeg satt i en litt annen posisjon, da flere av de voksne pratet mye og lenge om ungdomsoppfølging uten at jeg stilte spørsmål. På disse intervjuene var jeg mindre deltakende i samtalen enn jeg var ved intervju av ungdommen.

Som nevnt i punkt 2.2. har kombinasjon av observasjon og intervju medført at jeg har vært et kjent ansikt for de fleste av ungdommene. Det var kun en ungdom jeg møtte til intervju *før* jeg deltok på hans oppfølgingsmøter. Det at jeg har vært et kjent ansikt kan ha vært betryggende for ungdommen, samtidig som jeg kan ha blitt oppfattet som en del av systemet. Ved intervju av ungdommen har jeg i stor grad opplevd at de fleste har åpnet seg og fortalt om deres livssituasjon. På bakgrunn av deres fortrolighet opplever jeg ikke at mitt kjente ansikt bød på åpenbare problemer.

Jeg har underveis i intervjuforløpet blitt bevisst endringer jeg bør gjøre i forhold til min rolle som intervjuer og når det gjelder utforming av spørsmål. Gjennom å ta opp, lytte til og transkribere intervjuene har jeg sett at det er mye som skal til for å være en god intervjuer og lytter. Jeg har i de første intervjuene vært dårlig på å følge opp spørsmål jeg i ettertid ser er interessante. Det å være til stede, og samtidig lytte i den grad at man klarer å registrere det som er interessant for oppgaven er en kunst i seg selv. Jeg har ofte virket «redd» for pauser og hoppet over til et nytt tema i stedet for å bruke tid på å reflektere over hva som akkurat ble sagt. Dette var en god erfaring å få med seg og jeg var til de neste intervjuene bevisst hvilke feller jeg skulle unngå.

### **2.3.4 Intervjulokalene**

Alle intervjuene jeg har holdt, har foregått på forskjellige steder. Vokseninformantene har blitt intervjuet på eget kontor eller møterom på politistasjon, skole og konfliktråd. Intervjulokalene har vært formelle, noe som også har vært naturlig ettersom det har vært intervju av voksne i deres arbeidstid.

Ungdommene møtte jeg på ulike kafeer i nærheten av deres bosted. Valg av lokale har vært berettiget, da jeg har tenkt at ungdommen vil føle seg mer avslappet med andre til stede i rommet. Imidlertid kan en slik intervjuetting risikere at informantene føler seg iaktatt og overhørt av andre. Jeg har derfor alltid passet på at vi har sittet et stykke unna andre gjester.

Ettersom jeg har valgt å møte ungdommen der de bor, er det også ungdommen i de fleste tilfellene som har valgt på hvilken kafé vi skulle møtes. Dette har løst seg fint. I det ene intervjuet måtte vi underveis i intervjuet flytte oss opp i annen etasje, da det var for mye støy i første, uten at dette bød på åpenlyse problemer for intervjusituasjonen.

### 2.3.5 Analyseprosessen : transkribering, anonymisering og tolkninger

Dagen etter et intervju, satt jeg meg ned foran dataen og startet transkriberingen. Transkriberingsprosessen har tatt tid, noe jeg var uforberedt på ettersom jeg aldri har transkribert tidligere. Det var derfor en god løsning for meg å transkribere fortløpende mellom hvert intervju. Dette fungerte også som en pekepinn i forhold til hvilke temaer jeg ønsket å finne ut mer av som jeg kunne stille spørsmål rundt ved neste intervju.

Jeg har forsøkt å skrive ned lydfilene så ordrett som mulig. Med dette mener jeg at alt fra hosting til latter har vært inkludert i transkriberingsprosessen. Hosting, kremting og latter kan være uttrykk for så mangt – eksempelvis tegn på usikkerhet rundt tema eller situasjonen. Dette er vanskelig å tolke bare ved å lytte til de enkelte lydfilene. Det har derfor vært nødvendig å mimre tilbake til intervjusituasjonen mens jeg har lyttet.

Etter transkribering av intervjuene har jeg hatt som mål å tolke intervjuene ut fra informantenes øyne. Jeg leste igjennom intervjuene gjentatte ganger og kategoriserte dem etter tema som gikk igjen hos flere. Dette for å få en mer strukturert oversikt over informantenes beskrivelser. I tillegg la jeg vekt på ulikhet i svarene, slik at det også fremheves i oppgaven.

## 2.4 Delvis deltakende observasjon

Formålet bak et observasjonsstudie er å «kunne beskrive hva folk sier og *gjør* i sammenhenger som ikke er strukturert av forskeren» (Fangen 2010:12). Fangen viser til ulike former å utføre deltakende observasjon på, fra å «go native» til å være en skjult observatør. Min observatørrolle utformet seg til å være et midtpunkt av disse.

Jeg har observert i den grad at jeg er til stede på møtene og ikke deltar i konversasjonen når det prates om ungdomsplanen og hvorvidt ungdommene følger opp. Når det derimot ventes på at alle deltakerne skal komme, møtet skal avsluttes eller det er foretatt pauser har jeg deltatt i samtaler med teamet og ungdommen. Slik fremstår min observatørrolle som mest lik det Fangen kaller for *delvis deltakende observatør*.



*Den vanligste forskerrollen i feltarbeid er å delta i den sosiale samhandlingen, men ikke i de miljøspesifikke aktivitetene, det vil si de aktivitetene som er særegne for det aktuelle miljøet. (...) Idealet er at tilstedeværelsen din ikke skal være ubehagelig for deltagerne. For å oppnå at du glir naturlig inn, må du delta i den dagligdagse samhandlingen ved å småprate og følge de implisitte sosiale reglene som gjelder i den aktuelle gruppen (Fangen 2010:74).*

Bakgrunn for hvorfor den *delvis deltakende observatørrollen* er mest treffende i beskrivelsen, vil belyses nedenfor da jeg tar for meg de ulike møtene som er observert samt min rolle som forsker. Min observatørrolle har variert i noen grad ut fra de ulike møtene. Dette hevder Fangen (2010) ofte er tilfelle ved et observasjonsstudie.

## **2.4.1 En presentasjon av møtene og min rolle som forsker**

### **Oppfølgingsmøter**

Som nevnt innledningsvis i kapitlet, har jeg observert 17 oppfølgingsmøter i fem team. Antall observasjoner i de fem teamene varierer i omfang med minst to til maks fem observasjoner. Bakgrunnen for variasjonen bunner i at noen av ungdommene ble ferdig med sin gjennomføringsperiode før jeg var ferdig med innsamlingsperioden. Det har også vært datoer jeg ikke har hatt mulighet på grunn av egne årsaker, eller fordi enkelte team har hatt oppfølgingsmøter på samme dag og jeg da har måttet velge hvilket team jeg skulle observere.

Oppfølgingsmøtene har blitt holdt på konfliktrådet, politistasjon og ungdommens skole. De har variert fra tretti minutter til en drøy time. Deltakerne som var til stede var ungdommen og deres team, som hovedsakelig har bestått av representanter fra politi, barnevern, helse- og skolevesen, ungdomskoordinator samt privat nettverk. Oppfølgingsmøtene går igjennom ungdomsplanen til den aktuelle ungdommen, hvor utfordringer og mestringer drøftes i teamet. Oppfølgingsmøtene er som regel en gang i måneden, noe som også har vært tilfelle i de fem teamene.

Som nevnt i kapittel 1, består ungdomsoppfølging av tre deler: et stormøte, utarbeidelse av ungdomsplanen og gjennomføring av planen. Utarbeidelse av ungdomsplanen gjennomføres

på første oppfølgingsmøte etter stormøte. Jeg har observert to oppfølgingsmøter der ungdomsplanen er blitt utarbeidet, noe jeg belyser nærmere i kapittel 5, 6 og 7.

Ungdommenes team har variert fra fire til åtte deltakere. Møtene har med andre ord vært bestående av et lite antall mennesker. På bakgrunn av dette, har jeg deltatt i samhandlingen i rommet ved å uttrykke følelser som samsvarer med konversasjonen. Eksempelvis har jeg ledd av ungdommers utsagn, når de har sagt noe teamet har ledd av. På den måten har jeg deltatt via kroppsspråk, slik at min rolle som observatør ikke har vært like fremtredende. Dette har på mange måter vært bevisst fra min side, samtidig som det også har falt naturlig. Jeg har ønsket at ungdommen og teamet skal være komfortable med min tilstedeværelse. Derfor har jeg heller ikke foretatt meg notater i møtet. I likhet med de andre deltakerne har jeg sittet rundt bordet som en naturlig del av teamet. Jeg opplevde møtene relativt intime, og min observatørrolle ville derfor i større grad kommet frem dersom jeg valgte å sitte med notater eller eksempelvis ikke le der det falt seg naturlig.

### **Koordineringsgrupper**

Jeg har observert to møter i koordineringsgrupper fra forskjellige distrikter. På et slikt møte er ikke ungdommen til stede. Her er sentrale voksne aktører fra politi, barnevern, friomsorg, jurist og ungdomskoordinator representert. I koordineringsgruppa diskuteres ungdommen som allerede er i ungdomsoppfølging, samt aktuelle ungdom på vei inn. Dette vil belyses nærmere i kapittel 3.

Min rolle som observatør varierte på bakgrunn av antall deltakere i de to koordineringsgruppene. På det ene møtet var det ni til stede, mens det andre besto av fire deltakere. På det store møtet inntok jeg i større grad en rolle som en *ikke deltakende observatør*. Med dette innebærer en observatørrolle hvor man «kun observerer, uten at du involverer deg i samhandlingen selv» (Fangen 2010:77). Jeg observerte samhandlingen, uten å delta i diskusjonen rundt bordet. I tillegg foretok jeg notater, noe jeg ikke gjorde på det andre møtet med færre deltakere.

I den mindre koordineringsgruppa, opplevde jeg i større grad å være en deltaker på lik linje med de andre. Jeg lyttet til det som ble sagt, uten å delta i diskusjonen rundt ungdommene, men deltok i samtaler ved pauser, i forkant- og etter møtet. Ungdomskoordinator henvendte seg også gjentatte ganger til meg med informasjon om ungdommen underveis i møtet, noe jeg

responderte med å nikke bekreftende til. Min observatørrolle på det mindre møtet ble dermed mer lik rollen jeg påtok meg ved oppfølgingsmøter.

### **Stormøte**

I innsamlingsperioden fikk jeg observere et stormøte. Planen var å observere et til, men konfliktrådet trakk min deltakelse på grunn av hensyn til krenkede.

I kapittel 4 belyser jeg ulike aspekter i et stormøte, og henviser til det for nærmere detaljer.

Stormøtet jeg observerte besto av 15 deltakere: ungdommen, to meklere, fire krenkede, ungdommens støttepersoner og team. Teamet besto av aktører fra politi, skole, ungdomskoordinator, barnevern og familie. I likhet med observasjon i koordineringsgruppene, hadde antall deltakere stor betydning for min observatørrolle. På stormøte fikk jeg i større grad en rolle som ren observatør, da min tilstedeværelse ble mindre fremtredende i mengden. Jeg kunne sitte med notatblokket i fanget, uten at det ble spesielt synlig for de andre. Det var også uaktuelt å stille spørsmål underveis, da dette ville forstyrret møtets gang. Til tross for dette deltok jeg i samhandling i pausen. Flere som var til stede henvendte seg til meg med deres perspektiver rundt stormøte. Slik pendlet jeg mellom en ikke deltakende- og deltakende observatør.

### **2.4.2 Analyseprosess : notatskriving og tolkninger**

I forkant av de ulike møtene har jeg skrevet ned forventninger til ungdommen, teamet og møtets utfall. Denne fremgangsmåten har vært interessant i ettertid, da noen forventninger ikke har stemt overens med det som er blitt observert. Det har vært læringsrikt og bidratt til at jeg har holdt et kritisk blikk til det som observeres.

I ettertid av observasjonene har jeg skrevet ned refleksjoner fra møtet. Ettersom jeg ved mesteparten av møtene ikke har skrevet notater underveis, har jeg måttet memorere de observasjonene som er blitt gjort. I de fleste tilfeller er dette blitt gjort samme dag, for å unngå å glemme detaljer. Feltnotater er ifølge Fangen (2010) av svært stor betydning for analysing av materiale, da det «hjelper deg til å grunne over alle hendelsene på en helt annen måte enn om du bare skulle forholdt deg til din egen hukommelse» (Fangen 2010:102). Observasjonene som er blitt gjort, blir i oppgaven tillagt stor vekt i tillegg til intervjuene.

I neste del skal jeg ta for meg de forskningsetiske overveielser som gjør seg gjeldende ved et kvalitativt studie som benytter intervju og observasjon som metode.

## **2.5 Forskningsetiske overveielser**

Når man studerer et felt, er det viktig at man ivaretar rettigheten til de som studeres. Jeg har i oppgaven brukt to meget forskjellige informantgrupper, noe som fører til ulike og flere hensyn å ta. Fangen (2010) påpeker hvor viktig det er å reflektere rundt hvorvidt effekten av egen forskning kan føre til stigmatisering av gruppen man studerer. Kan det at jeg intervjuer og observerer ungdom i ungdomsoppfølging føre til økt stigmatisering av ungdommen? Refleksjon rundt eventuelle konsekvenser har vært viktig å ha i bakhodet også i forhold til opprettholdelse av informantenes anonymitet.

Til tross for at man skal være bevisst slike konsekvenser av forskning på utsatte grupper, kan også forskning av nettopp slike informanter ha en positiv effekt. Thagaard (2009) viser hvordan man i studier av stigmatiserte miljøer kan bidra til økt forståelse av gruppen, dersom også målsetningen bak studiet er å tilegne seg innsikt om mennesket bak handlingen.

### **2.5.1 Informasjonsskriv og samtykke**

Ved førstegangskontakt med konfliktråd og ungdomskoordinator, sendte jeg med informasjonsskriv<sup>10</sup> om oppgaven per e-post. Informasjonsskrivet inneholdt et sammendrag om bakgrunn, hensikt med oppgaven, krav ved deltakelse, kontaktinformasjon og informantenes rettigheter. Det var også lagt ved punkter der informanten skulle skrive under dersom de ønsket å delta til intervju og/eller var komfortabel med min tilstedeværelse ved møter. Dette kalles for informert samtykke, og er et av de viktigste etiske prinsippene i vitenskapelig forskning (Fangen 2010:191). Ved bruk av informert samtykke har jeg forsikret meg om at de jeg har observert og intervjuet, har fått informasjon om min rolle på stedet.

---

<sup>10</sup> Se vedlegg 1 og 3

### **Innhenting av samtykke til intervju**

De fire ungdomskoordinatorene har satt meg i kontakt med resterende informanter i oppgaven. Ved direkte kontakt med de voksne, skaffet jeg samtykke til intervju per e-post eller telefon. Jeg tok så med informasjonsskrivet på intervjuet, som de skrev under på. Vedrørende ungdomsinformantene var det ungdomskoordinatorene som innhentet muntlig og/eller skriftlig samtykke fra ungdommen og deres verge. Dette først og fremst for ivareta taushetsplikt, men også fordi det kan tenkes at det er lettere for ungdommen å takke nei til ungdomskordinator enn meg. I likhet med vokseninformantene, tok jeg med informasjonsskrivet da jeg møtte ungdommen første gang. De som ikke hadde skrevet under tidligere, gjorde det da.

Ved førstegangsmøte med begge informantgrupper, forsikret jeg meg om at de visste hvorfor jeg var der og hva studien innebar. De voksne hadde som regel lest informasjonsskrivet i forkant, i motsetning til ungdommen. Ved et tilfelle spurte en av ungdommene hvor han skulle signere, før han i det hele tatt hadde lest hva han signerte på. Det har da tatt en naturlig vending mot en mer muntlig presentasjon av studiet før informantene har signert samtykkeskrivet. Dette for å forsikre meg om at informantene visste hva de skrev under på.

### **Innhenting av samtykke ved observasjon**

Som man kan se i informasjonsskrivet til ungdommen (vedlegg 1), har de hatt mulighet til å samtykke til intervju og/eller observasjon. Alle ungdommene har gitt skriftlig samtykke til begge deler. Innhenting av samtykke ved observasjon fra *voksne* deltakere har imidlertid endret seg underveis i innsamlingsperioden.

På stormøte samlet jeg inn skriftlig samtykke fra hver enkelt person i starten av møtet. Dette opplevde jeg veldig kronglete, det tok lang tid og flere synes ikke helt å forstå hvorfor de måtte skrive under. De hadde jo gitt et muntlig samtykke til ungdomskordinator i forkant. Siden har innsamling av samtykke fra *voksne* deltakere blitt hentet inn muntlig, noe ungdomskordinator har skaffet uten at jeg har vært til stede. Jeg opplever at dette har vært den mest praktiske måten å innhente samtykke på, da det er mange mennesker som deltar i de forskjellige teamene.

Til tross for at muntlig samtykke har fremstått mest praktisk, er det nødvendig å reflektere rundt en slik innhenting av samtykke. Gjennom studietiden har jeg gjentatte ganger lest hvor viktig det er å innhente skriftlig samtykke. Først og fremst for å være sikker på at informantene er bevisste min rolle, men også fordi en skal respektere «individets råderett over eget liv» (Thagaard 2009:26). Spørsmålet jeg må stille er hvorvidt min rolle har vært godt nok avklart, og om frivillighetsperspektivet har blitt ivaretatt i tilstrekkelig grad. Har de blitt informert om min rolle og hatt mulighet til å velge?

Ved førstegangsobservasjon av et oppfølgingsmøte har ungdomskoordinator presentert min tilstedeværelse, hvor jeg i de fleste tilfellene har gitt en kort presentasjon av studie og hvorfor jeg er til stede. Jeg har i disse tilfellene opplevd at de voksne har nikket bekreftende til det ungdomskoordinator sier og vist tydelig tegn på at de har vært informert i forkant. Dersom de har hatt noen spørsmål vedrørende studiet, har de stilt meg disse i ettertid av møtet. Jeg har aldri opplevd at noen har vært kritiske, usikre eller stilt spørsmål ved min tilstedeværelse. Det har heller vært motsatt: de har alle møtt meg med entusiasme og en inkluderende holdning. Noe jeg tolker som en bekreftelse på at de har vært bevisste min rolle og at de er komfortable med min tilstedeværelse i rommet.

## **2.5.2 Konfidensialitet**

Konfidensialitet innebærer at jeg «ikke skal offentliggjøre data som kan avsløre den personlige identiteten til dem du skriver om» (Fangen 2010:196). I oppgaven har jeg ivaretatt prinsippet om konfidensialitet på følgende måte: Jeg har intervjuet og observert voksne og ungdom i ulike deler av landet. Stedsnavn er allikevel ikke fremhevet i oppgaven. I tillegg belyser jeg ikke detaljer rundt ungdommens lovbrudd, da dette ikke er relevant for oppgavens problemstilling.

Ungdommen (med deres team) blir i oppgaven referert til med bokstavene A, B, C, D og E. Ved stormøteeksempelet i kapittel 4 velger jeg imidlertid å kalle ungdommen for X. Dette for å ivareta hans anonymitet, ettersom jeg kun har observert et stormøte. Ungdommene er også anonymisert i den grad at de alle refereres til som hankjønn, til tross for at informantgruppen består av representanter fra begge kjønn.

Vokseninformantene anonymiseres ved bruk av tall fra 1-7. Videre vil spesielle detaljer ved de aktuelle teamene endres. En «bestemor» i relasjon med ungdommen vil eksempelvis

endres til «bestefar». Slik vil jeg kunne ivareta den kontekstuelle betydning, samtidig som også anonymiteten sikres i større grad.

Informantene kan i oppgaven risikere å kjenne seg selv igjen og eventuelt andre deltakere. Dette kaller Fangen (2010:197) for *intern konfidensialitet*. Fangen hevder at dette kan være problematisk, dersom gjenkjennelse vil by på problemer for informantene. For å sikre at en intern gjenkjennelse ikke vil by på eventuelle problemer, har jeg vært nøye med å ikke belyse verken sensitive detaljer ved lovbruddet eller privat informasjon som ikke er relevant for oppgavens tema.

### **2.5.3 Egen tilstedeværelse**

Min tilstedeværelse vil kunne påvirke situasjonen, og det er viktig å spørre seg hvilken effekt det kan ha for møtet. Vil ungdommen og de voksne i ungdomsoppfølging oppføre seg annerledes når de vet at en forsker er til stede? Ifølge Fangen (2010) er ikke dette et problem når en studerer mennesker over tid. Dette kaller hun for Big Brother effekten; «når folk blir observert så lenge, klarer de ikke holde falsk maske» (Fangen 2010:173). Hvorvidt jeg kan forsvare min tilstedeværelse med at det oppstår en Big Brother effekt, er vanskelig å si. Jeg har fulgt enkelte team over tid, men observasjonene er kortvarige. Et oppfølgingsmøte har vart mellom tretti minutter til en drøy time. Big Brother effekten kan tenkes å være spesielt gjeldende der observasjonene foregår over lenger tid av gangen. Allikevel har jeg opplevd at ungdommen virker mer komfortabel med min tilstedeværelse etter første observasjon. Det at jeg har inntatt en delvis deltakende observatørrolle, har også hatt betydning for at min rolle som forsker har vært mindre fremtredende.

Min tilstedeværelse på møter har imidlertid hatt betydning for enkelte voksne. Ved enkelte møter har ungdomskoordinator i teamet fungert som en informatør. De har henvendt seg til meg og forklart situasjoner fra tidligere møter som jeg ikke har kunnskap om. En slik informatørrolle ville nok ikke ungdomskoordinator påtatt seg dersom jeg ikke hadde vært til stede, ettersom de har henvendt seg til meg direkte.

I tillegg til at enkelte ungdomskoordinatorer har påtatt seg en «informatørrolle», har andre voksne henvendt seg til meg og sagt at min tilstedeværelse har hatt betydning for dem. Ungdomskoordinatoren i det ene teamet fortalte at hun tok på «forskningsbrillene» når jeg var til stede. Hun fortalte at hun reflekterte over ungdomsoppfølging, gjennomførelse av

møtet og deltakelse i teamet på en annen måte enn tidligere, noe hun selv opplevde som interessant. Slik ser man at min tilstedeværelse har hatt betydning for enkelte. Likevel vil det ikke påvirke de tema jeg har interesse av i oppgaven: synet på ungdommen, deres opplevelse, og hvordan ungdomsoppfølging regulerer og møter ungdommens utfordringer og mestringer.

#### **2.5.4 Egne verdier**

Det blir ofte diskutert hvorvidt et studie påvirkes av forskerens egne verdier og syn. Alan Bryman (2012) forteller at det ikke er mulig å studere et felt uten at forskerens egne verdier kommer til syne. Verdiene mine kan prege blant annet forskningsområde, hvordan jeg formulerer mine problemstillinger, analysering av data og konklusjon.

Det er åpenlyst at mine verdier har preget hva jeg ønsker å skrive om. Jeg har lenge ønsket å jobbe forebyggende med ungdom og har jobbet i snart fire år på et barnehjem for barn og unge. Interessen og nærheten til feltet er viktig å ha i bakhodet når materiale samles inn og analyseres. Bakgrunnskunnskap og forventningene til feltet kan styre mitt forskerblikk og hvordan materiale fortolkes på et senere tidspunkt (Persson 2008, Tjora 2006). Eksempler på dette kan gis med henvisning til Howard Becker (1967) og Alison Liebling (2001) som viser hvordan studier av møtet mellom grupper ofte «tar» den svakere gruppens parti. Becker forteller hvordan man med sympati med den marginaliserte gruppen, kan risikere å gi et ubalansert bilde av situasjonen. Det trenger ikke nødvendigvis være negativt å bli følelsesmessig involvert. Annick Prieur (2002) hevder det er en fordel å være nær feltet, men at det kan oppstå problemer dersom man ikke klarer å være distansert når man skriver.

### **2.6 Vitenskapelige kvalitetskrav**

Ettersom jeg har gjort et kvalitativt studie med få informanter, er det ikke et mål i seg selv å kunne generalisere de data jeg samler inn. Utfordringen ved et slikt studie er dermed å kunne koble teori til data. De velkjente kriteriene for forskningsmetode, validitet og reliabilitet (Thagaard 2009:198) får ikke like stor oppmerksomhet i et kvalitativt studie som ved for eksempel kvantitativ hypotesetesting. Flere forfattere (se Bryman 2012, Fangen 2010) viser til Egon Cuba og Yvonna Lincoln som foreslår innføring av en rekke kriterier ved kvalitativ



forskning. Her nevnes spesifikt *troverdighet* til feltet, som innebærer at «forskningen utføres på en tillitvekkende måte» (Fangen 2010:237). I tillegg innfører de begrepet *autentisitet*, som stiller spørsmål vedrørende den politiske påvirkningen av forskning (Bryman 2012:393).

I oppgaven har jeg vært opptatt av å ha en pålitelighet og troverdighet til feltet, spesielt i analyse av intervjuene hvor jeg har vært nøye på å ikke tillegge informantenes utsagn en annen mening. I tillegg har jeg drøftet egen forskerrolle og dets betydning, samt diskutert hvorvidt mitt studie kan ha betydning for feltet og informantene som studeres.

I neste kapittel skal jeg presentere veien inn til ungdomsoppfølging. Dette belyses gjennom funn fra intervju og observasjon. Formålet med kapitlet er å fremheve de ulike prosessene ved inntak til ungdomsoppfølging. Sentrale problemstillinger vil presenteres i kapitlets innledning.



### 3 Veien inn til ungdomsoppfølging

I dette kapitlet skal jeg belyse inntaksprosessen til ungdomsoppfølging. Med inntaksprosess sikter jeg til tiden *før* en ungdom har samtykket til eller fått tilbud om ungdomsoppfølging som straffereaksjon.

I kapitlet vil det drøftes rundt hvem som har makt til å påvirke en beslutning. Hvilke prosesser må en ungdom igjennom, og hvilke kriterier må en ungdom oppfylle for at tilbud om ungdomsoppfølging er aktuelt? Møtet mellom ungdommen og de voksne kan forstås som et møte preget av en ujevn maktfordeling (se blant annet Mik-Meyer & Villadsen 2007, Henriksen & Prieur 2004, Sahlin 2001).

*Hvad der kan iagttages som behandlingskrævende lidelser, hindringer for integration, motivation til forandring, arbejdsevne mv., er betinget af de faglige logikker, som velfærdsstatens fagprofessionelle anvender. (...) På denne måde spiller magt og viden, intervention og faglogik, snævert sammen i mødet mellem borgeren og velfærdsstaten (Mik-Meyer & Villadsen 2007:9)*

En inntaksprosess fremstår som inkluderende, da prosessen tilsier at noen får innpass. Samtidig tilsier det også at noen havner utenfor. Dette samsvarer med grensekontrollens metoder, som ifølge Sahlin (2001) skaper et skille mellom hvem som kan være innenfor dets grenser, bli værende eller ekskluderes. Ut fra de funn som gis i kapitlet vil jeg drøfte om dette kan ses i sammenheng med Sahlin sine beskrivelser. Kan man forstå inntaksprosessen som en form for grensekontroll og/eller disiplinering?

Med utgangspunkt i Ericsson (1996) som en rød tråd i oppgaven, vil det drøftes hvorvidt synet på ungdommen i inntaksprosessen kan forstås som et møte med ungdommen som forsømt eller forbrytersk. Videre vil jeg diskutere om ungdomsoppfølging kan forstås som en utvidet form for kontroll. Dette vil spesielt drøftes med utgangspunkt i de retningslinjer som er gjeldende i loven.

### 3.1 Kriteriene for inntak ut fra loven

Som nevnt i kapittel 1, kan ungdomsoppfølging besluttet overført av påtalemyndigheten som vilkår for påtaleunntatelse etter straffeprosessloven §69 (1981). Saken kan også overføres til konfliktråd jamfør straffeprosessloven §71a. Jeg vil i følgende sitat gjengi de kriteriene som er forankret i straffeprosessloven §71a.

*For siktede som var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, kan påtalemyndigheten, når straffeskyld anses bevist, beslutte at saken skal overføres til ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år. Overføring forutsetter at saken egner seg for slik behandling, og at det foreligger samtykke fra siktede og dennes eventuelle verger. Det kan settes som vilkår (...) at siktede ikke begår nye straffbare handlinger under oppfølgingen. Overføring til ungdomsoppfølging etter annet ledd kan gjøres betinget av at siktede yter slik erstatning og oppreisning som den fornærmede eller andre skadelidte har rett til og gjør krav på, og som påtalemyndigheten mener den siktede har evne til å betale (Straffeprosessloven 1981:§71a:2-4 ledd).*

I prop 57 L (2013-2014) defineres målgruppa som ungdom der har spesielle atferdsvansker og har begått gjentatt og/eller alvorlig kriminalitet. Videre påpekes det at ungdommen skal antas å ha behov for tett oppfølging over tid. I tillegg legges det vekt på barnets beste; «Om det i det enkelte tilfellet bør idømmes ungdomsoppfølging eller en mildere samfunnsstraff vil bero på en konkret vurdering hvor en må se hen til hva som alt i alt er til barnets beste» (Prop 57 L 2013-2014:58).

#### 3.1.1 Vide rammer

Med utgangspunkt i de kriterier og krav som er presentert ovenfor, har påtalejurist og retten flere retningslinjer å forholde seg til. Det må gjøres en vurdering av den enkelte ungdom ut fra «lovbruddets art og alvorlighet, gjerningspersonens alder, oppfølgingsbehov, risikonivå og motivasjon for å gjennomføre reaksjonen» (Prop 57 L 2013-2014:58). Hvorvidt ungdommen blir forstått som en som har behov for oppfølging, eller hva den enkelte påtalejurist vektlegger som nødvendig i forhold til «motivasjon for å gjennomføre», er

forhold ungdommen ikke råder over. Her kan det oppstå noen forskjeller i forhold til hvilke krav de enkelte juristene vektlegger.

*Voksen 6: Jeg savner at juristene våre er mer samkjørte. At de har en sterkere base, at det er mer stabilitet blant de juristene som jobber med ungdomsoppfølging. Det hadde vært bra. For det er noen ulikheter i forhold til hva som er kriteriene for å få ungdomsoppfølging, fra stasjon til stasjon og fra kommune til kommune ellers i landet. Det tenker jeg kan styrkes.*

*Voksen 1: Så har du utfordringa igjen, med forskjellige politidistrikt. Så er dommeren strengere i noen distrikt enn andre distrikt. Og forskjellsbehandling for ungdom – det reagerer de sterkt på. Det kan fort bli en utfordring.*

I likhet med vokseninformantene, belyser Kvello og Wendelborg (2009) lignende funn ved evaluering av den treårige prosjektperioden. I prosessevalueringen foreslår de en innføring av maler der viser hvilke kriterier og egenskaper som bør kartlegges og vektlegges i ungdomsoppfølging på landsbasis.

Per dags dato finnes det ingen konkrete kategoriseringer av handlinger som havner inn under ungdomsoppfølging, men med innføring av ungdomsstraffen skal man kunne kontrastere de ulike straffereaksjonene opp mot hverandre for å enklere kunne lage et skille mellom hvilke lovbrudd som havner innenfor. Ungdomsoppfølging avgrenses opp mot ungdomsstraffen, som retter seg mot ungdom som har begått lovbrudd i den alvorlighetsgrad at ubetinget fengsel eller strengere samfunnsstraff ville vært aktuelt (Prop 57 L 2013-2014).

Jeg har vist at det foreligger flere kriterier en ungdom må oppfylle for at ungdomsoppfølging skal være aktuelt, men finnes det flere krav (enn de lovregulerte) som kommer til syne gjennom vokseninformantenes beskrivelser?

## 3.2 Kriteriene for inntak ut fra vokseninformantenes beskrivelser

### 3.2.1 Krav om frivillighet

Et grunnleggende krav i ungdomsoppfølging er at det må foreligge samtykke fra ungdommen (med verge). *Vi er nødt til å ha frivillig avtaler. Altså nekter de, så er det ikke noe vits i. Da følger de ikke opp* (Voksen 1). I motsetning til annen mekling i konfliktråd, som krever samtykke fra begge parter, er det ikke et krav om dette i ungdomsoppfølging (Konfliktrådet 2014b). Imidlertid er det enkelte av vokseninformantene som stiller spørsmål ved frivillighetskravet. Dette kan belyses med utgangspunkt i en vokseninformants beskrivelse av en ungdom som samtykket til ungdomsoppfølging på bakgrunn av press fra familie.

*Voksen 5: Jeg spora ikke noe eget ønske der og da [før rettssak]. Og det er jo det som får meg til å være litt skeptisk hvis man sier at man skal være helt sikker på at det er ungdommen selv som vil ha ungdomsoppfølging. Det skal ikke foreligge noe press fra foreldre eller overtalelse. Da tenker jeg – da hadde jo han her glippet. Da hadde vi ikke tatt han inn da.*

Når voksen 5 stiller spørsmål vedrørende ungdommens rett til å bestemme, kan man tolke det som at hun fremstiller voksnes makt som legitim. Sahlin hevder at disiplinen overvinner motstand ved å omdefinere motstanden til å være en form for hjelpeløshet eller mangel på innsikt (Sahlin 2001:125). I denne sammenhengen kan det at ungdommen ikke ønsket å delta, ses som en form for motstand. Voksen 5 sitt utsagn viser hvordan den aktuelle ungdommen oppfattes som en der ikke vet sitt eget beste. Hun forteller at hun kunne ha avvist ungdommen. Men på bakgrunn av press fra familien samtykket han og ble tatt inn i ungdomsoppfølging. Med utgangspunkt i Sahlins forståelse og vokseninformantens beskrivelse kan ungdom som ikke takker ja til ungdomsoppfølging, risikere å bli oppfattet som individer der ikke vet sitt eget beste.

Frivillighetskravet representerer valgfrihet og at det bør foreligge et alternativ. Men er det slik at valg tas uavhengig av omstendighetene rundt?

*Voksen 5: Det er ofte lettere å få et samtykke i det du har en ungdom der som er til avhør. For da er de ganske spake. Da kan man jo heller si at; er det riktig tidspunkt å hente samtykke på? Er det et reelt samtykke, i en sånn situasjon? Men det er da de henter inn alle de andre samtykkende. Så er det jo heller min jobb senere og kanskje følge opp det da. Så da er vi tilbake til dette med motivasjon og reelt samtykke. Hvor motiverte skal dem være på et så tidlig tidspunkt liksom?*

I likhet med vokseninformanten ovenfor, er det flere (se blant annet Dullum 1996, Eide & Gjertsen 2009, Larsson 2007) som stiller spørsmål ved frivillighetskravet i konfliktrådet. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 4. I følgende del skal jeg diskutere frivillighetskravet opp mot Cohen (1994) sin beskrivelse av vestlige kontrollformer. Er ungdomsoppfølging et frivillig alternativ, og/eller en utvidet form for kontroll i samfunnet?

### **3.2.2 En frivillig straffereaksjon og/eller en utvidet form for kontroll?**

Cohen (1994) innfører begrepet «net widening» som illustrerer hvordan samfunnet (nettet) styrkes og utvider sin kontroll. Han hevder dette har ført til en økende kategorisering av avvikere, økt fokus på kontroll, avstraffelse og behandling. Han påpeker at fengselet fortsatt har en sentral rolle i regulering av avvik, men at andre systemer, institusjoner og alternativer ekspanderer ved siden av fengselet. «Kontrollnettet» utvides, og fanger opp flere avvik.

I diskusjon rundt alternativer skaper Cohen et skille mellom to ulike typer. Disse kaller han for «*tradisjonelle* (...) alternativer – som fjerner den unge lovovertræder fra systemet ved frasortering (...) – og *nye* alternativer, som innebærer sortering plus et program» (Cohen 1994:68). Ut fra beskrivelsen vil ungdomsoppfølging havne inn under kategorien «nye alternativer». Ifølge Cohen, er det slike alternativer som fører folk inn i systemet – på godt og vondt. Dette viser han til gjennom eksempel på politiets skjønn. «Hvor politiet tidligere hadde to muligheter – frasortering (...) eller formel viderebehandling – har de nu en tredje mulighet: alternativ indslusning i et program» (Cohen 1994:69).

Sturla Falck (2006) utfordrer Cohen sin forståelse når han drøfter hvorvidt tvangsplassering av ungdom kan ses på som en utvidet form for kontroll. For Falck kan man først snakke om en utvidelse av kontrollen i de tilfellene hvor det ikke foreligger et alternativ til reaksjonen som gis. Skal man forstå Falck vil ungdomsoppfølging, med sitt frivillighetskrav, ikke kunne defineres som en utvidet form for kontroll.

I kapitel 1 viste jeg at konfliktrådet, i sin tidligere tid, ble kritisert for å fange opp bagatellmessige handlinger, og kunne derfor ses som et tillegg ikke en erstatning (Ericsson 1996, Dullum 1996, Lingås 1987). Denne kritikken er mindre gjeldende for ungdomsoppfølging, da straffereaksjonen retter seg mot unge som har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet. Likevel vil jeg ikke gå vekk fra Cohens fremstilling av utvidet og intensivert kontroll. Hans beskrivelser vil drøftes også senere i oppgaven.

I det følgende skal jeg gå videre i presentasjonen av de ulike kriteriene som de voksne la vekt på til intervju.

### **3.2.3 Helhetlig livssituasjon**

På intervju av voksen 1 forteller hun om kriteriene for inntak – alvorlig eller gjentatt kriminalitet – som en forutsetning for at ungdommen får tilbud om ungdomsoppfølging. Videre forteller hun; *Men så kan det være ting som gjør at det akkurat vipper på innsida, i forhold til det sosiale, som vi tenker er viktig at vi tar inn han da. I alle fall hvis vi har kapasitet til det.* Her ser man at voksen 1 legger vekt på andre momenter som kan bidra til at hun forsøker å inkludere ungdommen.

En annen vokseninformant forteller at hun i vurdering av ungdommen vektlegger om ungdommen har et støtteapparat rundt seg fra før. Det er åpenbart at den helhetlige situasjonen har betydning for hvorvidt de to vokseninformantene tenker at ungdommen har behov for ungdomsoppfølging eller ikke. Dette kan belyses videre ut fra voksen 3 sitt utsagn.

*Voksen 3: Jeg tenker at dette er for de som trenger det. I skoleverket så hører vi jo veldig ofte om dysleksi og ADHD, kanskje litt innenfor autisme spekteret. Og så er det noe vi ikke hører om. Og det er all omsorgssvikt, og alt dette som ligger ved siden av. Så et eller annet sted der, så er det noen som trenger mye. Og noen av disse kan dette være bra for.*



Vokseninformantenes fokus på ungdommens livssituasjon – det sosiale, omsorgssvikt og diagnoser – viser at de forsøker å inkludere ungdom som kan sies å havne på siden av samfunnet. Dette kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømte – de møter dem med omsorg og fokus på deres behov.

### 3.2.4 Ydmykhet og motivasjon

I tillegg til helhetlig livssituasjon nevner flere av vokseninformantene andre forhold som nødvendig å kartlegge. *Etter at politiet har innhenta samtykke fra ungdommen til en vurdering i koordineringsgruppa, så pleier jeg å ha et møte med ungdommen før saken vurderes i koordineringsgruppa. Sånn at jeg har danna meg et inntrykk av motivasjon* (voksen 2). Vokseninformanten vektlegger motivasjon. Dette fremheves også i beskrivelsen av ungdomsoppfølging. I inntaksfasen skal det gjøres en vurdering av ungdommens motivasjon (Prop 57 L 2013-2014).

Videre nevner vokseninformantene en annen egenskap i beskrivelse av ungdommen. *Jeg tror nok at det [stormøte] er veldig viktig for at de skal være litt ydmyke når de går inn. Sånn i forhold til dem de har gjort noe vondt mot. De må si unnskyld til dem, være villig til det* (voksen 3).

Motivasjon og ydmykhet er egenskaper som er blitt trukket frem som viktige og, til en viss grad, nødvendige egenskaper hos ungdommen. Men bakgrunnen for at de to egenskapene vektlegges er ulike: Mens ydmykhet ser ut til å begrunnes ut fra hensyn til krenkede, så ser motivasjon ut til å være begrunnet i hvorvidt ungdomsoppfølging skal klare å lykkes med å hjelpe ungdommen.

I de to koordineringsgruppene jeg observerte, så jeg at ungdommens motivasjon ble vektlagt. På det ene møtet, stilte jurist spørsmål vedrørende en ungdoms motivasjon da han hadde begrunnet det ut fra at han ikke fikk prikk på rulleblad. Men spørsmålet er; hva er riktig motivasjon?

Til intervju av voksen 5 snakker vi om motivasjon hos ungdommen. Hun har tatt frem en oversikt over alle ungdommene hun har og har hatt i ungdomsoppfølging, og forsøker å se en sammenheng mellom ungdommene som har gjort nytte av ungdomsoppfølging, kontra de som har avsluttet og ikke klart å komme seg ut av et liv med lovbrudd.

*Voksen 5: Ut fra de talla jeg har nå, så er det ingenting som kan tilsi om man burde ta inn **den** type ungdom, og ikke den **andre** type ungdom. Jeg tror det er den indre motivasjonen hos ungdommene som er det som blir den gjeldende faktoren til slutt, og den ser vi jo ikke før vi er godt i gang. Men det er klart, det å ha et stort rusproblem, ha en svak psykisk utviklingshemning – det er ikke noen god forutsetning kanskje. Samtidig som en av ungdommene han hadde begge deler. Han går det kjempe bra med.*

*Man kan liksom ikke stole på det [motivasjon] som en avgjørende faktor. Skriver de under på samtykke, så må man ta det som et samtykke. Kanskje det er bedre å gå i et brudd og gi dem en mulighet da. Sånn som han ene, som ikke var motivert i utgangspunktet, men som det gikk så bra med.*

Voksen 5 forteller at egenskapen motivasjon er vanskelig å måle. Lignende erfaring kommer til uttrykk hos flere.

*Voksen 4: Jeg tenker, hvis de kommer til meg og har en sånn 'gi faen holdning', da er de ikke motivert for å få hjelp da. De er ikke motivert for å si unnskyld. Men så er det noen som tøffer seg også, ikke sant. Så jeg vet jo aldri hvordan de vil reagere. Kan hende at det har en effekt allikevel. Det er veldig vanskelig å sette de i bås. Jeg har tro på at man hvert fall må prøve, i de fleste tilfeller.*

*Voksen 6: Det er lett å si det, at med en gang ungdom har motivasjon for å slutte med noe, så har man tatt et valg, og så skjer det ikke noe gærent mer (humrer). Sånn er ikke virkeligheten. Det er så mange ting som påvirker. Familieforhold påvirker, kanskje en dårlig skolerolle som ungdommen har fått. Miljøet.*

*Voksen 7: Økonomien. En bror som lager et helvete. Noen venner du ikke kommer unna. En kjæreste som gjør det slutt.*

*Voksen 6: Ja. Mangel på stressmestringsstrategier ikke sant.*

Av sitatene til vokseninformantene er det tydelig at de både forhandler og diskuterer rundt hva som kan defineres som en hensiktsmessig motivasjon i enkelttilfelle. Interessant er det at motivasjon tillegges såpass stor vekt også i den formelle beskrivelsen av ungdomsoppfølging. Både ved inntak og brudd, skal ungdommens motivasjon vektlegges (Prop 57 L 2013-2014).

Men ut fra vokseninformantenes erfaringer ser man at det er vanskelig å måle. Så hvorfor tillegges motivasjon så stor betydning, når det virker til å være nesten umulig å måle? Jeg lar spørsmålet stå åpent.

Vokseninformantenes erfaringer oppfordrer til inkludering av ungdommen. Flere forteller at ungdommen må møtes med hjelp uavhengig av hvordan deres ytre motivasjon utspiller seg. Her blir forståelsen av ungdommen som forsømt meget synlig. Vokseninformantene viser omsorg, og legger vekt på den enkelte ungdoms behov – noe som er sentralt i synet på ungdommen som forsømt. Men finnes det ingen grenser?

*Voksen 5: Altså, de har vist med hele seg – med kropp og sjel – at de ikke ønsker å ha en dritt med oss å gjøre. Og da har du ikke så mye å gå videre på. Hvis det er så manglende grad av motivasjon, så er det ikke noe poeng i å bruke det videre.*

Voksen 5 forteller om ungdom som har avsluttet ungdomsoppfølging før gjennomføringsperioden var over. Lignende beskrivelser gir voksen 7; *De få møtene jeg har hatt som har vært jævlig negative, da har jeg tenkt i etterkant at det fører verken ungdommen, meg eller noen videre.* Videre gir voksen 5 et eksempel på en ungdom som venter på ungdomsstraff. Hun beskriver ungdommen som lite egnet for straffereaksjonen.

*Voksen 5: Det virker som han absolutt ikke ser at det han gjør er galt. Han kan lese ut av lovverket at han har gjort noe galt, men han skjønner liksom ikke. Stormøte med han, det er jo helt utenkelig. Hvis han skal sitte der og ikke forstå at han har gjort noe galt, så kan vi jo ikke gjennomføre det. Det andre er, hvis han faktisk ikke forstår konsekvenser eller hvis vi ikke får han til å skjønne hva han driver med, så vet jeg ikke helt om det er noe effektivt det vi gjør da.*

Ut fra voksen 5 sin beskrivelse, kan man lese at ungdommens manglende ydmykhet har mye å si for inntaksprosessen. Kan hennes beskrivelser tyde på en form for grensekontroll? En form for avvisning av de som ikke har nok ydmykhet eller er motiverte nok?

Elementært innenfor grensekontrollen er målet om å skape et «rent» samfunn ved å bestemme hvem som kan komme innenfor dets grenser, bli værende eller støtes ut (Sahlin 2001:125). I denne sammenhengen kan ungdomsoppfølging ses som et territorium.

Avvisning er ifølge Sahlin forebyggende, da den søker etter å minske risikoen innenfor territoriet og de inkluderte medlemmene.

Med utgangspunkt i de funn som er gitt i kapitlet kan man trekke paralleller til slik Sahlin beskriver avvisning. De ulike inntakskriteriene viser hvordan det skapes et skille mellom de som havner innenfor ungdomsoppfølging og de som gjør det ikke. Her ser man hvordan kriteriene kan føre til inkludering, da noen får komme inn. Samtidig som noen avvises. Ut fra voksen 5 sitt utsagn, kan man se at hun uttrykker bekymring for å ta inn den enkelte ungdommen. Dette er ifølge Sahlin (2001) slik avvisningen legitimeres.

Jeg skal nå ta for meg voksnes og ungdommens makt til å bestemme i inntaksprosessen.

### **3.3 De voksnes makt til å bestemme**

Hittil i kapitlet har jeg vist hva de syv voksne la vekt på i møtet med ungdommen, og hvordan det kan tendere mot en avvisning av ungdom som ikke besitter de nødvendige kriteriene. Her vil det drøftes videre hvordan makten kommer til uttrykk gjennom bruk av koordineringsgrupper og politiets møte med ungdommen til avhør. Senere i kapitlet vil jeg også drøfte ungdommens makt, og hvorvidt de kan påvirke inntaksprosessen.

Mens politiavhør er et direkte møte med ungdommen, der lovbruddet konfronteres og tilbud om ungdomsoppfølging kan fremstå, er koordineringsgruppa som regel et møte i ettertid av avhøret. Her er ikke ungdommen til stede, kun sentrale voksenpersoner som diskuterer ungdom som kan være aktuelle for ungdomsoppfølging.

#### **3.3.1 Politiavhør : første møtet med ungdommen**

To av vokseninformantene jobber som politibetjent på forebyggende avdeling i ulike kommuner. Deres beskrivelse i møte med ungdommen er interessant å fremheve, da det som regel er politiet som møter ungdommen først. En av vokseninformantene forteller til intervju hva hun gjør ved første møtet med ungdommen.

*Voksen 4: Stort sett så har vi jo avhør, og allerede der så gjør jeg meg opp noen tanker om dette kan være en egna kandidat. (...) Så da tar jeg med samtykkepapirer og snakker om dette her etter avhøret eventuelt da. Se om det er noe de kan være motivert for da.*

Begge vokseninformantene forteller at de allerede før politiavhøret kan ha gjort seg opp en tanke om ungdommen passer inn i ungdomsoppfølging eller ikke. *Vi har retningslinjer å forholde oss til, men det er klart – hvis jeg ser at 'dette er en ungdom som virkelig trenger det', så vil jeg prate varmt for han* (voksen 1). Som nevnt tidligere i kapitlet, var det flere av vokseninformantene som la vekt på ungdommens helhetlige livssituasjon i inntaksprosessen. Voksen 4 forteller videre;

*Voksen 4: Jeg tar jo vurdering på ungdommen. Alle ungdommer er selvfølgelig ulike og noen har kanskje alt av støtteapparat rundt seg fra før av. Andre har ingenting. Det er jo en vurdering jeg tar, om de på en måte egner seg for ungdomsoppfølging. Så tar vi dette opp i koordineringsmøte, hvor vi tar den avgjørelsen til syvende og sist. Men vi må alltid ha et samtykke, så det er jo mye på veien inn dit da.*

Voksen 4 forteller at ungdommen skal gjennom mange ledd før tilbudet om ungdomsoppfølging er avklart. Prosessen som utspiller seg underveis, kan forstås i lys av Lars Skov Henriksen og Annick Prieur (2004).

*Når magt og viden henger sammen, er det fordi de, der besidder viden, tror de besidder sandhed. De har en magt til at betegne verden, til at klassifisere og kategorisere andre mennesker. "De andre" er dem, der ikke kan delta i de dominerende diskurser, men i stedet gøres til genstand for disse, ved at blive beskrevet og klassifiseret (Henriksen & Prieur 2004:103).*

Med utgangspunkt i sitatet til Henriksen og Prieur vil de voksne være de som «besidder viden», mens ungdommen er «de andre» som ikke har magt til å delta i de dominerende diskurser. Den ujevne maktfordelingen vil drøftes i lys av ungdomsoppfølging sin bruk av koordineringsgrupper.

### 3.3.2 Koordineringsgrupper

Store deler av inntaksprosessen til ungdomsoppfølging foregår i såkalte koordineringsgrupper i ulike distrikt og kommuner. Prop 57 L (2013-2014) legger vekt på at det er hensiktsmessig med slike grupper, men ser ingen grunn til å lovfeste dem. Koordineringsgruppene er ikke forankret i loven og har dermed ingen utøvende myndighet eller mandat til å beslutte tiltak på møtet. Gruppene fremstår mer som et forum, der sentrale aktører som politi, påtale og konfliktråd kan drøfte enkeltsaker og ungdom. Dette utdypes nærmere med henvisning til en av vokseninformantenes beskrivelser (per e-post);

*«En del av modellen vi jobber etter går ut på å drøfte saken i koordineringsgruppa på et tidligst mulig tidspunkt, slik at det er mulig å gjøre en egnethetsvurdering. Etterforsker og påtalejurist melder inn aktuelle kandidater, og det gjøres en tverrfaglig vurdering av egnethet: Er ungdommen i målgruppa for straffereaksjonen? Erkjennes lovbruddet? Samtykker ungdom og verge til en slik straffereaksjon? Er det behov for en koordinert og omfattende oppfølging for å forebygge videre kriminalitet?»*

*«Hvis man er enig om at svaret er ja på disse spørsmålene, kontakter ungdomskoordinator ungdom og verge og informerer om straffereaksjonen, og innhenter et informert samtykke. Denne delen er viktig for at ungdom og verge skal vite innholdet i straffen og hva de samtykker til. Dersom domstolen kun idømmer en Ungdomsstraff eller Ungdomsoppfølging uten at ungdomskoordinator og koordineringsgruppa har vurdert saken, er det dessverre stor sannsynlighet for at ungdommen ikke forstår innholdet i det som det er gitt samtykke til. Vi har noen slike eksempler fra de første ungdomsstraffene som er idømt, og det har ført til en del vansker med oppstart og gjennomføring av straffen».*

Siste utdrag fra vokseninformantens beskrivelser er interessante opplysninger i forhold til om ungdommens rettsikkerhet ivaretas. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kapitel 4.

Videre skal også koordineringsgruppa drøfte brudd og holde seg orientert om saker som allerede eksisterer (Prop 57 L 2013-2014).

Under innsamlingsperioden fikk jeg observere to ulike koordineringsgrupper. Hvem som sitter i en koordineringsgruppe blir utdypet av voksen 4; *Det er politiet, og så er det jo X som er koordineringsansvarlig for det. Barnevernet, utekontakten, og jurist. Og så hender det at*

*vi inviterer andre. Hvis det er noen som skal ta stilling til en som skal være med i ungdomsoppfølging eller noe, så hender det at vi inviterer andre.*

Beskrivelsen til voksen 4 kan ses i sammenheng med det Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (2003) beskriver som en klientdannelse av individet. Järvinen og Mik-Meyer viser til sosialarbeideres møte med klienter, og forklarer at sosialarbeidere skaper klienter gjennom ulike forståelsesrammer som er fastlagt i institusjonen. Dermed vil en forståelse av klientenes behov i de fleste tilfeller være forankret i institusjonens beskrivelse av klienten, ikke klientens egen forståelse. Dette kommer til syne i voksen 4 sin beskrivelse når hun forteller at de skal ta «stilling til om ungdommen skal være med i ungdomsoppfølging». Med andre ord har koordineringsgruppa makt til å definere og «skape» eller ikke skape en klient.

De to koordineringsgruppene jeg deltok på besto av politi, barnevern, ungdomskoordinator, jurist og representant fra friomsorg. På det ene møtet var ikke juristen til stede i rommet, men da de trengte detaljer i en straffesak, ringte de juristen som satt på eget kontor i bygget.

Utgangspunktet for koordineringsgruppene varierte. I det ene distriktet hadde ungdommen samtykket til deltakelse i ungdomsoppfølging før retten eller påtale hadde truffet vedtak. Ungdomskoordinator forteller at de med ungdommens samtykke får mulighet til å tilegne seg mest mulig informasjon, både vedrørende straffesak og ungdommens livssituasjon. De kan også, med samtykke fra ungdommen, dele hans navn og slik finne ut om andre av koordineringsdeltakerne har kjennskap til ungdommen.

*Voksen 2: Det er jo det som er litt annerledes i forhold til den straffereaksjon her, for juristen som sitter i koordineringsgruppa de har ikke bare en sak på et papir når de vurderer om ungdommen er egna for den straffereaksjonen. De lytter til hva barnevernet, spesielt da, og andre i koordineringsgruppa legger fram av kartlegging og informasjon før de fatter sin beslutning om ungdommen skal få det tilbudet her.*

Ved innsamling av samtykke fra ungdommen i forkant av en beslutning, kan koordineringsdeltakerne drøfte saken og ungdommen i detalj. Men de kan i verste fall risikere å samle inn et samtykke fra en ungdom som av retten eller påtale til slutt treffer annet tiltak enn ungdomsoppfølging. Dette var begrunnelsen for at det ble gjort annerledes i de to andre distriktene. Her ble ungdommen diskutert i koordineringsgruppa før de verken hadde samtykket til eller fått tilbud om ungdomsoppfølging. Det ble vanskeligere å gå i detalj, i

forhold til ungdommens livssituasjon, men de slapp å bekymre seg for retten eller påtales endelige beslutning.

Til tross for at de to koordineringsgruppene hadde forskjellig utgangspunkt, var fokuset på de to møtene likt. De diskuterte ungdommen og hva ungdomsoppfølging og andre etater kunne tilby.

### **«Er han påvirkbar da?»**

Representanten fra politiet legger frem ungdommens lovbrudd, livssituasjon i hjemmet og skole. *Det er en spennende sak*, sier hun, *fordi han kan utvikles masse*. Hun forteller at ungdommen prater lite på de møtene hun har hatt, og at han byr lite på seg selv.

Politirepresentanten ser nok for seg at han kan vokse i ungdomsoppfølging og at progresjonen kan bli synlig. *Hva er motivasjonen hans for å være med?*, juristen henvender seg til politirepresentanten. Politirepresentanten forteller at ungdommen ikke ønsker å få lovbruddet på rullebladet. At ungdomsoppfølging er mer som et «nødvendig onde». *Er han påvirkbar da?*, juristen forteller at hun synes ungdommen har feil motivasjon, men politirepresentanten er overbevist om at dette er viktig for han.

Etter presentasjonen av ungdommen, henvender ungdomskoordinator seg til resten av koordineringsdeltakerne. Er det noen som har kjennskap til ungdommen? Er det noen som har noen tanker om hva han trenger? Eventuelle tiltak? Er ungdomsoppfølging riktig for ungdommen, ut fra den informasjonen politirepresentanten har gitt? Barnevernet legger vekt på at de trenger å kartlegge nettverket til ungdommen og ha fokus på miljøet. Bygge opp relasjoner, og skaffe nye arenaer.

*Hvordan er selvtilliten hans, kan du si noe om det?*, juristen ser på politirepresentanten som bruker litt tid på å svare. *Han har selvtillit, men ikke selvfølelse*. Deltakerne nikker til politirepresentantens uttalelse. *Han trenger en følelse av mestring* sier barnevernet. *Og ... en heiagjeng rundt*.

Eksempelet ovenfor viser en rekke prosesser som kommer til syne i inntaksprosessen.

Interessant er koordineringsgruppas fokus på ungdommens behov. Det var ingen som la vekt på at ungdommen måtte ansvarliggjøres eller straffes. Ungdommen ble møtt som et forsømt barn, der hadde behov for en «heiagjeng» og å være «synlig en stund».



Videre kan man trekke paralleller til disiplinen slik Sahlin beskriver den.

Koordineringsdeltakerne møter ungdommen med en inkluderende holdning – målet er å forbedre ungdommens livssituasjon. Ifølge Sahlin fungerer disiplinen inkluderende i et forsøk på å forbedre individer gjennom overvåking og observasjon (Sahlin 2001). Overvåking av ungdommen kommer til syne gjennom juristens utsagn «er han påvirkbar da?» Når juristen spør om ungdommen er «påvirkbar», kan man også se det som at hun legger vekt på om ungdommen vil la seg forbedre gjennom disiplinens kontrollerende metoder.

### **3.4 Ungdommens makt til å bestemme**

Ut fra vokseninformantenes beskrivelser ser man at de spiller en sentral rolle i forhold til å kategorisere og definere ungdommen. Dette viser også funn fra observasjon av koordineringsgrupper. Maktfordelingen virker åpenlys ujevn, men har ungdommen en påvirkningskraft selv?

#### ***3.4.1 «Man kan ikke forandre en person som ikke vil forandre seg sjæl»***

Den mest synlige makten ungdommen besitter, er ungdomsoppfølging sitt krav om frivillighet. *Det er jo et frivillig tiltak, det er ikke noe man kan bli tvunget til* (Ungdom D). Ungdom D forteller at han takket nei til ungdomsoppfølging første gang han fikk tilbud om det. Hvorfor forklarer han på intervjuet: *Jeg ville heller ha samfunnstjeneste eller noe. Det var fordi jeg ikke ville ha oppfølgingsteam. Jeg var veldig trassig. Jeg følte ikke at jeg hadde noe problem. Jeg sa jo at marihuana ikke var noe problem og alt det.*

Ut fra ungdom D sine beskrivelser ser man at ungdommen har en makt i situasjonen. Lignende beskrivelser gir flere av ungdommene; *Jeg føler at de kan hjelpe ungdom veldig mye. Men da må jo selvfølgelig ungdommen være med på det selv. Vil de ikke ha hjelpen, så hjelper det ikke å prøve å ta dem ut* (ungdom B). Videre sier ungdom A; *Hvis jeg ikke hatt noe motivasjon til å forandre meg, så (humrer) hadde det ikke skjedd heller. (...) Man kan ikke forandre en person som ikke vil forandre seg sjæl.* I likhet med de voksne vektlegger ungdommen egen motivasjon som nødvendig. De voksne fremhever imidlertid at det er andre faktorer som spiller inn (økonomi, skolesituasjon, familie). Som voksen 6 sa; *Det er lett å si*

*det, at med en gang ungdom har motivasjon for å slutte med noe, så har man tatt et valg, og så skjer det ikke noe gærent mer. Sånn er ikke virkeligheten.* Ungdommene hevder imidlertid at de voksnes meninger ikke har noen betydning dersom de selv ikke ønsker å delta. Men det finnes også tydelige begrensninger.

Som jeg har vist i kapitlet må ungdommen «kvalifiseres» til ungdomsoppfølging. Ut fra Prop 57 L (2013-2014) skal ungdommen blant annet ha behov for tett oppfølging og saken deres skal egne seg for behandling. I tillegg er frivillighetskravet begrenset ved at ungdommen er avhengig av at også foresatte samtykker. Ungdommens avhengighet av foreldres samtykke er dog ikke et fenomen som er unikt for ungdomsoppfølging ettersom ungdom i Norge er myndige i en alder av 18 år.

Til tross for at frivillighetskravet fremstår som nødvendig av begge informantgrupper, er det enkelte voksne som har stilt spørsmål rundt ungdommens rett til å bestemme. Dette viste jeg til tidligere i kapitlet.

### **3.4.2 Brukermedvirkning**

Brukermedvirkning vektlegges av Kvello og Wendelborg (2009), og gjengis som sentralt for å lykkes med ungdommene. Med brukermedvirkning vises det til at «bruker aktivt involveres i bistanden som de mottar fra og med planlegging til og med evaluering av det» (Kvello & Wendelborg 2009:80).

Eksempel på betydning av brukermedvirkning kan ses i lys av ungdom D sin fortelling. Ovenfor viste jeg at ungdom D takket nei til ungdomsoppfølging første gang han fikk tilbud om det. *Jeg måtte bare skrive under på oppfølgingsteamet, og så ville de legge opp en avtale til meg. Og det var ferdig* (Ungdom D). Han forteller videre hvorfor han ombestemte seg og takket ja til ungdomsoppfølging. *X [ungdomskoordinator] forklarte meg at 'det er en avtale som vi setter opp. Og så setter vi opp noen tiltak som kanskje ikke du vil like, men mesteparten vil jo være helt vanlig dagligliv'.* Ungdomskoordinator sin beskrivelse av straffereaksjonen gav et positivt bilde for ungdommen. Han forteller videre; *Jeg fikk jo lov til å være med å bestemme selv. Og det var ikke noe jeg var uenig med i den avtalen. Det var jo helt normale ting, som å gå på skolen, ikke drive på med rus, ikke ty til vold.*

For ungdom D var brukermedvirkning av sentral betydning for at han takket ja til ungdomsoppfølging. Dette var også tilfelle for ungdom A. Da jeg til intervju spurte om han opplever at de voksne tar han på alvor og lytter til han, forteller han; *jeg hadde ikke giddet hvis jeg ikke hadde blitt hørt på*. Brukermedvirkning ble også fremhevet av vokseninformantene. Flere sa det var viktig at ungdommen deltok i beslutninger og utvikling av ungdomsplanen.

Ungdommene som vektlegger brukermedvirkning som et nødvendig kriteriet for deltakelse, viser at de besitter en makt i relasjonen. Dersom de ikke hadde fått lov til å være med å bestemme, hadde de heller ikke ønsket å delta.

### 3.5 Oppsummering

Ut fra Prop 57 L, straffeprosessloven og vokseninformantenes beskrivelser har jeg vist at det finnes flere momenter som kan spille inn på hvorvidt en ungdom får tilbud om ungdomsoppfølging. Her nevnes blant annet frivillighetskravet, deres alder, livssituasjon, motivasjon og behov for tett oppfølging.

Politiet, som ofte har første møtet med ungdommen, besitter mye makt ut fra de to politiinformantenes beskrivelser. Det har også deltakerne på de ulike koordineringsgruppene som diskuterer ungdommen og skaper et bilde av deres behov. De voksnes makt i møte med ungdommen kan fremstå som legitim da den omdefineres til å være i den beste interesse for ungdommens (Sahlin 2001).

Samtidig som de voksne besitter synlig makt, har også ungdommen makt da straffereaksjonen er avhengig av ungdommens samtykke. Imidlertid kan man spørre om kravet er frivillig, eller en form for «frivillig tvang». Dette vil jeg drøfte i neste kapittel.

Videre i kapitlet har jeg diskutert hvorvidt ungdomsoppfølging kan forstås som en utvidelse av kontrollen overfor unge lovbrytere. Ut fra Cohen sine beskrivelser har jeg vist at ungdomsoppfølging kan forstås som det han kaller for «nye alternativer» til andre reaksjoner. Et slikt alternativ hevder Cohen er en utvidelse og styrket regulering av individer. Dette vil jeg diskutere senere i oppgaven.

Veien inn til ungdomsoppfølging, ut fra de voksnes og ungdommenes beskrivelser, kan ses i sammenheng med disiplinen slik Sahlin (2001) beskriver den. De «problematiske individene» skal forbedres gjennom tett oppfølging (overvåkning og observasjon), noe disiplinen sikter etter. Til tross for dette, ser man at de voksne (og proposisjonsforslag samt loven) vektlegger ulike kriterier ved inntak som kan føre til at noen ungdom havner utenfor. Dette har jeg drøftet i lys av Sahlins (2001) beskrivelse om grensekontrollens avvisning. Enkelte ungdom kan risikere å bli avvist da de ulike kriteriene bestemmer hvem som skal havne innenfor og ikke.

Ut fra de voksnes beskrivelser ser man at de vektlegger omsorg og ungdommens behov, framfor ansvarliggjøring og straff. Dette kom tydelig frem i observasjonsnotatet under punkt 3.3.2. Deres fokus på omsorg og enkeltungdoms behov, er i tråd med synet på ungdommen som forsømt.

I neste kapittel skal jeg ta for meg første del i ungdomsoppfølging – stormøte. Praktisering av modellen vil løftes i lys av informantgruppens erfaringer.



## 4 Et møte mellom krenker, krenkede og samfunnet.

I dette kapitlet skal jeg ta for meg første del i ungdomsoppfølging: stormøte. Ungdommenes opplevelse av stormøteprosessen vil fremheves – hvordan opplevde de å delta? Videre vil jeg legge vekt på de voksnes erfaringer og begrunnelser for bruk av stormøte. Kommer synet på ungdommen som forsømte barn eller forbryterske voksne klart frem? Begrunnes modellen ut fra straff og ansvarliggjøring eller er tanken om at modellen skal bidra til oppdragelse av ungdommen?

Videre stiller jeg kritiske spørsmål ved stormøtemodellen. St. meld nr. 37 (2007-2008) hevder at konfliktløsninger med fokus på restorative justice er et ledd i reintegrering i samfunnet. Det skal ikke arrangeres fordi det må oppleves som et onde for krenker. Dette vil jeg drøfte ut fra egen observasjon, samt ungdommens beskrivelser. Kan stormøte oppleves som et onde og en straff? I diskusjonen vil jeg benytte Ida Asmussens (2013) funn fra observasjoner av mekling i konfliktråd.

Med utgangspunkt i drøftelsen vil jeg diskutere bruken av konfliktråd og hvorvidt saken egner seg for mekling. At saken skal «egne seg» er et tema som stadig tas opp i dagsorden, og fremheves som et av kriteriene for at saken skal kunne overføres til konfliktråd<sup>11</sup>. Men hvilke saker ses på som egnet? I lys av vokseninformantenes beskrivelser vil jeg drøfte spørsmålet og hvilke konsekvenser det eventuelt kan ha dersom konfliktrådet benytter seg av såkalte «uegnede» saker til mekling.

Til slutt vil jeg også drøfte hvorvidt ungdommens rettssikkerhet ivaretas.

Før jeg tar fatt på presentasjon av materiale, skal jeg aller først gi en forklaring på hva stormøtemodellen innebærer. Partene i stormøte vil i kapitlet omtales som krenkede og krenker, da det er viktig å opprettholde et nøytralt og åpent blikk ved beskrivelse av og bruk av gjenopprettende prosesser (Christie 2007).

---

<sup>11</sup> Jf. Straffeprosessloven §71a. Beskrevet i kapitel 3, punkt 3.1. Side 34.

## 4.1 Hva er et stormøte?

*Et stormøte består i å la offer og krenker møte hverandre hvor noen fra deres private sosiale nettverk (familier, venner etc.) og representanter fra tjenester (for eksempel, barneverntjenesten, politiet, barne- og ungdomspsykiatrien etc.) også er til stede. (...) Blant annet via stormøtet får lovbryster kjennskap til offerets opplevelse og dermed en større kunnskap om lovbruddets konsekvenser (Kvello & Wendelborg 2009:28).*

I motsetning til mindre meklingsmøter, knytter stormøter seg til en større sosial kontekst der tanken er at flere personer og omstendighetene rundt kan ha hatt betydning for det som har skjedd. Ved en slik involvering, kan stormøtet føre til en bevisstgjøring av ulike samfunnsmessige og lokale konflikt- og kriminalitetsproduserende forhold (Pabsdorff 2010).

Alternative konfliktløsninger fremstår som motsatsen til en tradisjonell straffesak. Det baserer seg på prinsippet «konflikt som eiendom», som vil si at partene anses som eiere av konflikten (Christie 1977). En slik håndtering av lovbrudd ble utviklet i norsk straffevesen ved erkjennelsen av at det trengtes alternativer til det tradisjonelle straffesystem (Mørland 1995). Denne utviklingen av alternative konfliktløsninger vil ifølge Cohen (1994) være et tydelig eksempel på utvidelse av kontrollen overfor individer i samfunnet<sup>12</sup>.

Ved bruk av stormøte og gjenopprettende prosesser utfordres det Christie omtaler som det løse samfunn (Christie 1982). Avstanden til hverandre blir konfrontert ansikt til ansikt. Krenker skal møte den eller de som er blitt påvirket av ugjerningen og finne en måte å gjenopprette hendelsen på. Slik blir krenker ikke lenger en tilhører i diskusjonen, men en deltaker som får mulighet til å gjøre det godt igjen (Christie 1977:125).

Konfliktrådet (2014) gir lignende beskrivelser. På deres nettside beskriver de stormøte som en prosess der vil bidra til at ungdommen kan få en forståelse av hvilke konsekvenser et lovbrudd kan ha for andre. Det legges vekt på at dette kan føre til en opplevelse av mestring, da ungdommen får mulighet til å gi noe positivt tilbake.

Målet med stormøtemodellen er ikke å skape en relasjon mellom partene, men det skal kunne virke lindrende for krenkede (Kvello & Wendelborg 2009). Samtidig legges det vekt på at

---

<sup>12</sup> Jeg henviser til tidligere diskusjon i kapitel 3, punkt 3.2.2.

krenker må ta ansvar for sine handlinger, og «alle deltakerne skal få anledning til å dele sine synspunkter og opplevelser med det som er skjedd, for deretter å bidra til å gjenopprette skader og tap» (Pabsdorff 2010:73).

## **4.2 Ungdommens opplevelse av stormøtet**

I denne delen vil jeg presentere ungdommens egne erfaringer. Deres beskrivelser vil være grunnlag for drøftelse senere i kapitlet (fra punkt 4.4). Hvordan opplevde de fem ungdommene å delta på et stormøte?

Blant de fem ungdommene, var det til sammen tre som hadde hatt stormøte. Den fjerde ungdommen hadde hatt et mindre meklingsmøte av hensyn til krenkede. Mens den siste ungdommen hadde ungdomsoppfølging under SLT- modellen<sup>13</sup>. Alle de tre ungdommene som har hatt stormøte, er blitt intervjuet. På intervju tidspunktet var det tre, fire og seks måneder siden deres stormøte. Deres beskrivelser er delt inn i tre faser; tiden før stormøte, deres opplevelse av deltakelse på stormøte og tiden etterpå.

### **4.2.1 Tiden før stormøte**

#### **Ventetida**

I norsk straffesystem legges det vekt på at saker rettet mot barn under 18 år skal prioriteres (Ot.prp. nr. 106 2001-2002). Hvor lang tid tok det før deres stormøte ble iverksatt? Og hvordan opplevde de å vente?

Mens ungdom D ventet seks måneder, ventet ungdom A og B i drøye en måned. Deres opplevelse av å vente er like i beskrivelsen.

---

<sup>13</sup> SLT = Samordning av Lokale Kriminalitetsforebyggende Tiltak. I prosjektperioden 2006-2008 ble enkelte kommuner underlagt SLT modellen, hvor stormøte ikke var en del av straffereaksjon. Dette ble endret fra juli 2014, da ungdomsoppfølging ble underlagt konfliktrådet på landsbasis (se Justis- og beredskapsdepartementet 2015).



*Ungdom D: Det var vanskelig å vente et halvt år på oppfølgingsteammøte. Jeg hadde jo fortsatt mulighet til å møte folk og sånt. Bare at jeg satt av å til tenkte 'når er det stormøte kommer? Når er det jeg får melding om at det skal starte?'*

I likhet med ungdom D, uttaler ungdom A at han opplevde ventetiden som lenge. Ungdom B forteller at det tok seks måneder før saken hans ble tatt opp i retten, noe han selv beskriver som «treigt». Han forteller videre hva han syntes om at rettssaken tok så lang tid. *Det syns jeg er veldig dårlig faktisk. Egentlig så satt jeg bare å venta på at det skulle skje noe. Det tok så lang tid rett og slett.* De tre ungdommene beskriver ventetiden som vanskelig. Som en vokseninformant sier; *Det er viktig i forhold til ungdom at ting skal skje raskt etterpå, hvis ikke så er de ferdig med det. Tre, fire måneder for de er kjempe lang tid ikke sant* (voksen 1). Voksen 1 sin erfaring om hvordan ungdommen opplever å vente, samsvarer med de tre ungdommenes beskrivelser. Ettersom de alle opplevde det vanskelig å vente, kan man tenke seg at de har hatt flere følelser i forkant av stormøte. Hva forteller ungdommene?

Da jeg under intervjuet spurte ungdom D om hvilke tanker han hadde gjort seg før stormøtet svarte han; *Jeg gruet meg jo selvfølgelig, fordi jeg visste hva jeg hadde gjort. Og jeg var ikke helt sikker på hvordan det skulle funke. Jeg hadde fått informasjon om det, men det er noe helt annet å sitte der inne.* Samme beskrivelse gir ungdom A, som forteller at han gruet seg til å sitte «der» [på stormøte].

Opplevelsen til ungdom B skiller seg derimot fra de to andres beskrivelser; *Jeg tenkte egentlig ikke så veldig mye. Bare venta på at det skulle bli ferdig, sånn at jeg kunne begynne med oppfølgingsteamet og bli ferdig med straffen egentlig.*

Opplevelsen av å grue seg blir fremhevet av to av ungdommene. Man kan tenke seg at uroen ble forsterket gjennom det de opplevde som lang ventetid. Men hvordan opplevde de å delta på stormøtet?

#### **4.2.2 Deltakelse på stormøte**

*Intervjuer: Var det på noe tidspunkt du tenkte at du ikke hadde lyst til å være der?*

*Ungdom D: Nei .. kanskje mest på starten. Fordi at du vet at du må møte virkeligheten. Og den er skremmende.*

Før jeg går nærmere inn på ungdommenes egne opplevelser, skal jeg aller først vise til stormøtet jeg observerte i ungdomsoppfølging. For å ivareta ungdommens anonymitet vil ungdommen i eksempelet refereres til som X. Krenkede vil refereres til med tall.

Stormøte som vises til besto av 15 deltakere som utgjorde krenkede, oppfølgingsteamet, to meklere og ungdommen med sine støttepersoner. Stolene i rommet var plassert i en sirkel, og møtet varte i til sammen fire timer.

### **En konfronterende sirkel**

Mekler starter møtet og retter fokuset mot X. *Jeg vil starte med å be deg X fortelle alle hva som skjedde.* X begynner å prate og holder blikkontakt med de berørte når han beskriver hendelsesforløpet. Alle i ringen lytter, det er X som er i fokus nå. *Hvilke tanker har du hatt i ettertid? Hva føler du når du sitter her? Hvem tror du har blitt berørt av det som har skjedd?* Mekler stiller flere spørsmål til X. Spørsmålene er ikke dømmende eller villedende, det spørres ikke «hvem tror du har blitt berørt av det *du* har gjort», men «av det som har skjedd». Likevel krever spørsmålene mye. X må gå i seg selv, innrømme sine handlinger og hva det kan ha påført andre. X svarer på spørsmålene og holder fortsatt blikkontakt med de berørte.

Vi er halvveis i stormøte og X er ferdig med å prate. Før han avslutter, beklager han det han har gjort, gjentatte ganger. Mekler takker for hans bidrag og retter fokuset mot de krenkede som er til stede. Det er deres tur til å fortelle hva som skjedde.

Det er til sammen fire som utgjør den krenkede part i saken. De sitter ovenfor X i sirkelen og snakker etter tur. Ansiktsuttrykket er alvorlig og måten flere legger frem sin historie på, vitner om at de er berørt av hendelsen. Flere forteller at de har tenkt på det som skjedde i ettertid, og at de har hatt et ønske om å møte X sin familie.

*Jeg opplever det veldig bra å sitte her. X fortjener å få en ny sjanse. Og her får jeg tatt opp det som ikke er et tema i en rettssal.* Krenkede 1, som virket så distansert og uberørt under starten av fortellingen, bryter sammen i gråt. Det kommer overraskende på meg. Krenkede 1 forteller om hvordan rettssaken i forkant av dette møtet satte fokus på de materielle og fysiske skadene. Det som berørte han, og som har satt spor, er de ting krenker sa til han under hendelsesforløpet. Men det kom ikke fram under rettssaken. Det var ikke et tema. Vi har nå sittet i to timer og det er tid for en pause.

Den tilstedeværende ungdommen vi så før pausen, har endret uttrykk og holdning. Den rake ryggen er krum og han sitter langt ned i stolen. X forlater rommet. Han trenger tid, og sirkelen venter. Mekler legger vekt på hvor viktig det er å uttrykke sine følelser og at følelser er velkommen i dette rommet. De fleste nikker bekræftende og venter til X er klar. Stemningen er alvorlig, men samtidig vises det forståelse overfor X.

X er tilbake i rommet og møtet kan fortsette. Meklerne retter blikket mot familien til X og spør hvordan de har opplevd å delta på stormøtet. I tillegg legger de vekt på hendelsesforløpet; *hvordan ble du oppmerksom på det som hadde skjedd? Og hva følte du da?* Det ene familiemedlemmet forteller at det har vært en vanskelig familiesituasjon i hjemmet, noe som har preget X. *Det er ingen lettvinnt løsning det her*, sier familiemedlemmet, som svar på hvordan det er å sitte der. *Men jeg tror det er riktig.* Etter å ha lyttet til familien, vender meklerne blikket tilbake til X. *Du har nå hørt på alle og hørt hva de har hatt å si om det som har skjedd og den skade det har forårsaket. Er det noe du ønsker å si?*

X snakker lavere nå, tyngden ligger på ordene. Han bruker god tid. Stemmen hans stotrer mer enn tidligere. Aldersforskjellen og kompetansenivået mellom de to partene kommer tydeligere fram nå. Han beklager seg igjen og igjen. Før pausen beklaget han de fysiske skadene han hadde påført de krenkede. Nå legger han vekt på de psykiske smertene. Det virker som det er først nå han får vite omfanget av hendelsen. *Å høre deres historier, gir meg et større bilde av hvordan det er å være dere*, forteller X. Han oppgir at han er lettet over at de har delt sin opplevelse, og at han har fått en forståelse av hvordan de krenkede er blitt berørt.

Meklerne retter blikket mot resten av ringen og vil høre med krenkede og oppfølgingsteamet hva de ønsker skal komme ut av stormøtet. *Det som har skjedd, det har skjedd. Det er vi ferdige med nå*, sier krenkede 1. Flere deler et ønske om at X skal lære å ta ansvar for egne handlinger. De krenkede og X snakker til hverandre. X har rettet blikket opp mot dem som har ordet. Ryggen er rett igjen, han nikker og smiler bekræftende til det deltakerne i rommet sier. Møtet avsluttes med latter og smil, positive lovord, håndtrykk og fokus på fremtiden til X.

Observasjonsnotatet gir et eksempel på hvordan et stormøte kan være. Imidlertid er det faktorer i dette møtet som kan ha hatt betydning for utfallet. Spesielt gjeldende er det faktum at det er flere krenkede til stede og at de krenkede er voksenpersoner. Ifølge Asmussen (2013) vil de ulike rollene partene påtar seg ha betydning for prosessen og utfallet. Dette vil jeg gå nærmere inn på senere i kapitlet. I tillegg vil konfrontasjonen, som er så tydelig, være grunnlag for diskusjon i punkt 4.5 og 4.6. Aller først skal jeg gå tilbake til ungdommenes egen beskrivelse av deltakelse på stormøtet. Hvordan opplevde de å delta?

Når ungdom D forteller om deltakelse på stormøtet, sier han følgende; *Det var jo positivt, det var det. Jeg fikk sett hvordan jeg påvirket andre med mine feiltagelser og mine valg. Høre hva de synes, få hilse og møte dem igjen da, i en helt annen type situasjon. Der jeg var roligere, og de var roligere.* Ungdom A uttrykker lignende erfaring; *Det var egentlig litt deilig, og få møtt han som det hadde skjedd med. Få snakka litt ut om det og bli ferdig med det. Slippe å tenke på det hele tida.* Man ser at begge ungdommene legger vekt på at det var et positivt møte. Men var det også andre opplevelser de delte?

*Vi satt i en sirkel. Og det likte jeg egentlig ikke. Jeg var veldig stressa. Ikke stressa fra før, men når jeg satt der og sånt noe, så ble jeg mer og mer stressa* (ungdom B). Å sitte i en sirkel, slik stormøte praktiseres, var ubehagelig for ungdom B. Løsningen for han ville vært å: *ikke sitte i sirkel. Sitte rundt et bord for eksempel. Det kunne godt vært veldig mye færre mennesker (humrer)* (ungdom B).

Andre ubehagelige momenter ved stormøte benevnes i lys av ungdom D sin opplevelse. Han forteller; *Altså, det var jo tungt. I den pausen der så måtte jeg bare gå ut. Det kokte litt over. Jeg gikk ut og satte meg på et hjørnet og brøt sammen i gråt.*

Ungdommenes beskrivelser gir uttrykk for et sterkt maktinngripende ubehag. Dette hevder Asmussen (2013) i sin avhandling at er tilfelle ved mekling i konfliktråd. Hun forteller at mekling kan være «lige så indgribende som en strafsanktion. Ikke i formel forstand, (...) men på et mer personlig og disiplinerende niveau» (Asmussen:2013:136). Når ungdom B forteller at stormøtesirkelen var ubehagelig, fungerer oppsettet i rommet som maktinngripende i seg selv.

«Man trenger ikke gå mye inn i seg selv for å skjønne at direkte deltakelse av offeret kan oppleves som virkelig smertefullt» (Christie 1977:124). Christies utsagn kommer til uttrykk i

stormøteeksempelet og to av ungdommenes egne beskrivelser. Dette vil jeg drøfte videre senere i kapitlet. Jeg skal nå ta for meg hvilke opplevelser ungdommen sitter igjen med i ettertid.

### 4.2.3 Tiden etter stormøte

#### Gjøre opp og komme seg videre

Blant de tre ungdommene blir det lagt vekt på at stormøte fremstår som en form for vendepunkt.

*Ungdom D: Det var jo en stor opplysning for meg. Jeg ble ganske dum av rusen jeg drev på med. Så jeg kan si at han [krenkede] som var her, og sa at 'jeg er et menneske under uniformen. Jeg har mine egne følelser og tanker og sånt'. Jeg tror det var en veldig åpenbaring for meg.*

Målet med stormøtemodellen er blant annet å kunne gi krenker mulighet til å forstå hvilke konsekvenser hendelsen har hatt for krenkede. Denne erfaringen sitter ungdom D igjen med, da han forteller at stormøtet har vært en «åpenbaring» for han. De kan endelig komme seg videre i livet. Å legge hendelsen bak seg utdypes i prosessevalueringen der stormøte hevdes å ha et mer nå- og fremtidsperspektiv (Kvello & Wendelborg 2009). Intensjonen med stormøte er at «offer og krenker kan bli mest mulig fri fra hendelsen» (Kvello & Wendelborg 2009:25). Dette beskriver ungdommen ut fra egne erfaringer, noe som er en interessant observasjon med utgangspunkt i hvilket syn på ungdommen som er fremtredende. Fremtidsperspektivet som vektlegges representerer et mer reintegrerende møte med ungdommen. Ifølge Ericsson (1996) er reintegrering tydelig i synet på ungdommen som forsømt.

*Ungdom D: jeg føler jo at jeg har gitt dem noe tilbake. Vist dem at jeg er ikke den personen de møtte der. Jeg er en annen person. En person som kan klare seg. Men jeg kan ikke gi tilbake det jeg tok. Og jeg tror ikke det er det man egentlig vil. Men man vil vise dem. Gjøre opp på en måte.*

I tillegg til å bli «fri fra hendelsen», legger ungdommene vekt på å få mulighet til å gjøre opp for egne handlinger. Ungdommenes erfaringer er utsagn som ifølge Ann Kristin Eide og Hege Gjertsen (2009) gjør at samfunnet kan konkludere med at konfliktrådet er verdt å satse på.

### **Skamfølelse : hva tenker de om meg?**

Ungdom D beskriver stormøte som en «åpenbaring», men han forteller også at han sitter igjen med andre følelser i ettertid. På intervju forteller han; *Jeg vet at de tingene jeg gjorde mot dem, de kan slite med det lenge. Kanskje de ikke får det ut av hodet sitt. Så det er det som sliter på meg. Men ellers så har det hjulpet.* Han utdyper videre; *Jeg er redd for at det som har skjedd, skal påvirke livet deres på en stor måte da. At hun [krenkede] ikke kan føle seg trygg eller noe.*

Ungdom D forteller at han tror stormøter kan være vanskelig, fordi man kan sitte igjen med følelser i ettertid. Hans opplevelse bekrefter at spørsmålet om konsekvenser ved stormøtemodellen er en nødvendig diskusjon å ta videre. Ut fra ungdom D sin beskrivelse ser man at han sitter igjen med en skamfølelse som plager han.

### **Forbedra relasjoner**

Gjenopprettende prosesser legger vekt på opparbeiding av mellommenneskelige relasjoner. Er det noen av ungdommene som sitter igjen med erfaringer i ettertid der legger vekt på relasjoner i møtet?

På intervju av ungdom B forteller han følgende om tiden etter stormøte; *Jeg har følt at det hjalp litt. Hvert fall til å starte med. Har egentlig fått prata mer og mer og ordna mer opp i det selv.* På stormøte til ungdom B var det en fra privat nettverk som utgjorde den krenkede part. På intervju spør jeg hvorvidt deres forhold har blitt bedre etter stormøte. Han forteller; *det er blitt veldig mye bedre. Jeg kan stole mer på han, og svare for meg litt mer på en ordentlig måte. Sånn som jeg ser på det går det egentlig veldig bra.*

Gjennom presentasjon av ungdommenes erfaringer ser man at deres opplevelse av å delta på stormøte er sammensatt. De forteller at det har vært tøft: både å grue seg i forkant og selve møtet med de krenkede. Samtidig forteller de at de sitter igjen med en god opplevelse av

stormøtet. De har hatt mulighet til å gi noe tilbake, kommet seg videre i livet og gjenoppretta relasjoner.

#### 4.2.4 Begrunnelse for bruk av stormøte

På intervju av ungdommen stilte jeg spørsmål vedrørende stormøtet, og hva de tror er meningen med at de skal møte den krenkede part. Ungdom D forteller; *Jeg tror det er for å skjønne hva du har gjort. Skjønne deres synspunkt som menneske. Høre deres følelser. Det blir jo ikke så formelt. Det blir mer menneskelig, en part som snakker til en part.*

Ungdom D vektlegger krenkede i møtet og en forståelse av krenkedes opplevelse i sine beskrivelser. Dette viste jeg til i punkt 4.1<sup>14</sup> som et av hovedformålene ved gjenopprettende prosesser. Ved å få mulighet til å forstå konsekvensene av handlingen, legger konfliktrådet (2014) vekt på at det kan bety mestring for ungdommen og være med på å gi noe positivt tilbake.

*Ungdom B: Jeg fikk jo prata ut litt om det som har skjedd, og før det skjedde. Sånn at de partene som var der fikk høre min side av situasjonen. Det var egentlig litt rart, med tanke på at jeg hadde vært i rettssak. Der følte jeg at jeg ikke ble hørt ordentlig.*

I likhet med ungdom D, vektlegger ungdom B sentrale begrunnelser for bruk av gjenopprettende prosesser i stormøte. Nils Christie (1977), som hevder at konflikten hører hjemme hos de to partene, kommer tydelig frem i de to ungdommenes beskrivelser.

Stormøteeksempelet og ungdommenes egne erfaringer danner grunnlag for videre drøftelse. Spesielt gjeldende er den posisjonen de ulike partene blir stilt i ved en slik form for konfliktløsning. Kan deres deltakelse i konfliktråd forstås som en maktinngripende prosess? Og hva skjer dersom saken ikke «egner seg» til mekling? Dette vil jeg komme tilbake til senere i kapitlet. Aller først skal jeg ta for meg de voksnes begrunnelser for bruk av stormøtemodellen.

---

<sup>14</sup> Jeg henviser også tilbake til kapittel 1, punkt 1.4.3 om Restorative justice og gjenopprettende prosesser.

## 4.3 Voksnes begrunnelser for bruk av stormøte

Med utgangspunkt i vokseninformantenes fortellinger vil jeg belyse hva de legger vekt på som viktig i et stormøte. Det blir interessant å finne ut om deres opplevelse samsvarer med ungdommens. Gjennomgående vil det drøftes om synet på ungdommen som forsømt eller forbrytersk kommer til syne. Begrunner de modellen ut fra straffende eller behandlende tilnærming?

Generelt er det fire momenter de syv vokseninformantene legger vekt på til intervju. Disse vil jeg ta for meg punktvis.

### 4.3.1 Gjenoppretting av relasjoner, trygghet og selvfølelse

*Voksen 2: Jeg tror at ungdommen sitter igjen med en følelse av at de har fått gjort opp for seg når de har snakka direkte med offeret. De har hørt på historien, de har tatt det innover seg, og de har fått sagt noe om det. Så har de kommet til en type enighet eller forsoning. Jeg tror ungdommen sitter igjen med en opplevelse av at nå har de fått gjort det de kan for å gjøre opp for seg. Og det har vært godt for ungdommen. Det er annerledes hvis offeret ikke er med.*

I kapittel 1 gav jeg en begrepsavklaring på gjenopprettende prosesser slik konfliktrådet definerer det. Det handler ikke om å gjenopprette skaden, men bidra til gjenoppretting av relasjoner, trygghet og selvfølelse. Denne forståelsen kommer til syne i de voksnes beskrivelser.

*Voksen 2: Flere som tar hverandre i hånda når de er ferdig, lager avtale om hvordan de skal forholde seg til hverandre hvis de møtes plutselig på gata. Og de sier unnskyld ofte i møtet, uoppfordra. Beklager virkelig det de har utsatt dem for og at de gjerne ikke har trodd at det har hatt så store konsekvenser.*

Vokseninformantenes fokus på gjenoppretting av relasjoner, trygghet og selvfølelse, presiseres av ungdom D som sier at han gjennom stormøte har fått muligheten til å vise



krenkede at *Jeg er en annen person*. Begrunnelsen for at gjenoppretting fremheves, kan belyses ut fra voksen 4 sitt utsagn. Hun sier følgende;

*Voksen 4: Møtes man i en rettssak, så er det jo sånn at du sitter på hver din benk, og så er det sånn med pekefingeren omtrent ikke sant. Og spesielt for ungdom, så tenker jeg at det kanskje ikke er like bra da. Gjerningsperson skal forstå hvor mye smerte kanskje det offeret er påført da. Samtidig så tror jeg kanskje offer har litt godt av å høre gjerningspersonens tanker i et annet perspektiv, i stedet for at man skal forsvare seg.*

Voksen 4 legger vekt på kontrasten mellom en tradisjonell strafferettssak og et stormøte, slik Christie (1977) beskriver «konflikt som eiendom».

Gjenoppretting blir ytterligere begrunnet som nødvendig, ut fra de voksnes fokus på to andre sentrale momenter – innsikt i lovbruddet og ivaretagelse av krenkede. Disse vil belyses i de to neste punktene.

#### **4.3.2 Innsikt i lovbruddet**

Da jeg på intervju av vokseninformantene stilte spørsmål hva de tror er tanken bak en stormøtemodell, sa voksen 4 følgende; *Jeg tenker vel at tanken bak er for at de skal ha mulighet til å se motpartens situasjon*. Innsikt i lovbruddet er nært tilkoblet til gjenoppretting av både relasjoner, trygghet og selvfølelse. Voksen 4 forteller at når partene ser hverandres situasjon, får de muligheten til å gjenopprette tillit. *Offeret og gjerningspersonen har godt av å se hverandre og høre hverandres tanker og følelser. Det at man kan gå ut fra et sånt møte og faktisk være venner* (voksen 4).

Det er interessant å registrere at de to informantgruppene vektlegger mye av det samme i sine erfaringer om stormøte. Det å få innsikt i konsekvensene og den andre parts opplevelse av hva som har skjedd fremheves. Flere av vokseninformantene forteller at de ser en forandring av ungdommens utseende når de får innsikt i den krenkedes opplevelse av hendelsen.

*Voksen 4: Når ting blir satt litt på spissen, også for ungdommen, så kan du liksom se at de angrer. Han ene som var fornærma i saken – han forsto veldig godt kandidaten da,*

*når han så hans reaksjon. Du trengte kanskje ikke si så mye, men at man så på kroppsspråket at han kandidaten var en angrende synder for å si det sånn.*

Denne endringen som fremheves av voksen 4, kom tydelig frem i stormøteeksempelet. Observasjonsnotatet under punkt 4.2.2 viste hvordan ungdommen endret uttrykk både kroppslig og verbalt. Voksen 3 belyser denne forandringen videre;

*Voksen 3: Plutselig kommer ei gammel, hyggelig dame og griner fordi et eller annet sånn familieklenodium var ødelagt. Og det er klart, det menneske som står der med kjøtt og blod og som kanskje minner litt om bestemor, det har sin betydning. Det får på en måte vedkommende til å tenke at det er noen mennesker som får vondt for det man gjorde. Det var livet til de menneskene som var besudla. Så det tror jeg er helt nødvendig, den settinga. At det får ansikter. Skikkelser som viser at de er kjempe lei seg for det du har gjort. Jeg tror veldig på sånne personlige relasjoner. Skal du få til noe, så er det ikke nok med et system. Det må være ansikt til mennesker.*

Voksen 3 legger vekt på at endringen oppstår fordi det er personlig. Som nevnt tidligere i kapitlet, hevder Asmussen (2013) at et møte i konfliktråd kan være maktinngripende på et mer personlig og disiplinerende nivå. Blant vokseninformantene er det nettopp det personlige som sies å være av betydning for at det skal ha en innflytelse på ungdommen. Slik fremstår også maktinngrepet legitimt. Det må til for at ungdommen skal forstå hva de har gjort.

*Voksen 1: Gjerningsmannen møter offeret, hvor offeret får fortalt hvordan dette har føltes for han. Uansett hvor tøffe de er, så tror jeg de reflekterer over det. Du ser det gjør et inntrykk på de altså.*

*Voksen 3: Det er liksom et helt teater som er rigga til. Det blir en forestilling med roller og så videre – få den ydmykheten fram. Litt som en begravelse, hvor sorgen skal fram. Så stormøte det har nok en veldig viktig følelsesmessig funksjon.*

Det at stormøte bærer preg av å være personlig og følelsesmessig, kan være forutsetningen for endring (Eide & Gjertsen 2009:61-62). Prosessen er imidlertid ikke uproblematisk, noe som vil diskuteres senere i kapitlet.

### 4.3.3 Ivaretagelse av krenkede

Mekling i konfliktrådet karakteriseres for å være motsatsen til tradisjonelle straffesaker. Begge parter har en perifer rolle, og det er blant annet krenkedes tap i en strafferettssak som har vært drivkraften for utviklingen av alternative konfliktløsninger (Pabsdorff 2010). Ifølge Christie (1997) er det nettopp krenkede som kommer spesielt tapende ut i en tradisjonell strafferettssak.

*Han har ikke bare lidd ved tapet av materielle goder, ved å ha kommet til skade fysisk eller på en annen måte, eller ved at staten tar kompensasjonen. Framfor alt har han mistet muligheten for deltagelse i sin egen sak. (...) Offeret er så totalt ute av saken at han ingen sjanse har til noensinne å kunne bli kjent med gjerningsmannen (Christie 1977:123-124).*

Med utvikling av mekling og alternative konfliktløsninger, fører det med et økt fokus på krenkede. Dette kommer frem blant flere av vokseninformantene. *Det handler jo om at det er et offer på andre siden og, som skal få ting gjort så rettferdig som mulig for den* (Voksen 1). Vokseninformantene presiserer ivaretagelse av krenkede, selv om en av ungdommene nevner at det «å gjøre opp for seg» var viktig for han.

I prosessevalueringen til Kvello og Wendelborg viser de at det var et mangelfullt fokus på krenkede i den treårige prosjektperioden. Slike funn kom ikke frem ved intervju av de voksne. Flere av vokseninformantene understreker at krenkedes tilstedeværelse gagnar begge parter.

*Voksen 1: Jeg tror de har godt av å fortelle hva de har følt. Veldig mange av disse eldre menneskene som blir tatt av disse unge, de blir jo livredde og de føler frykt. Og når du får sett gjerningsmannen i øyne, får tatt han i hånda og han har lovt at han ikke skal gjøre det igjen, da er det lettere å få livet til å gå videre tror jeg. Så jeg tror det er like viktig nesten, for begge parter, å få den gjenopprettelsesprosessen.*

Vokseninformantenes fokus på ivaretagelse av krenkede, gjenspeiles i lys av å ansvarliggjøre ungdommen.

#### 4.3.4 Ansvarliggjøring

*Voksen 1: Hvis det har vært et stormøte, så syns offeret at dette er en opprettelse. Det er ikke hevn. Jeg tror ikke det er mange offer som ønsker hevn. Jeg tror bare de ønsker at personen skal skjønne hva dette har gjort med de, og at dette er en konsekvens av det. Ikke en straff. Men du må gjøre noe som gjør at du føler på kroppen det jeg har følt.*

Ansvarliggjøring i stormøte benevnes av flere. *Vi ønsker at de på en måte skal kjenne på det selv, at de har gjort noe gærent, gjort noe som er straffbart* (voksen 4). Lignende beskrivelser gir voksen 3;

*Voksen 3: Jeg tror nok at det [stormøte] er veldig viktig for at de skal være litt ydmyke når de går inn. Det er ikke bare at de skal oppfylle noen krav, og så få en mildere straff, men de skal ha vært bøyd litt. Sånn i forhold til de dem har gjort noe vondt mot. Det er greit å tenke på at det er noen som har hatt det vondt i den andre enden. Det tror jeg fungerer.*

Vokseninformantene ovenfor beskriver en kroppslig belastning. Ungdommen skal «føle det på kroppen». Denne belastningen kom tydelig frem i stormøteeksempelet. Ansvarliggjøring er også fremhevet i prosessevalueringen til Kvello og Wendelborg. De legger vekt på at målet med stormøte er «at krenker tar ansvar for sine handlinger» (Kvello & Wendelborg 2009:28).

Ansvarliggjøring som begrunnelse for bruk av stormøtemodellen, er en av de få begrunnelsene som skiller seg fra ungdommenes egne beskrivelser. Imidlertid er det flere av ungdommene som er opptatt av hva de har gjort mot andre og ønsker å gjøre opp for seg<sup>15</sup>. Slik ser man at ansvarliggjøring ikke er fremmed hos ungdommen.

Fokuset på ansvarliggjøring av krenker, og ivaretagelse av krenkede, kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forbryterske. Ifølge Ericsson (1996) vil synet på ungdommen som forbryterske innebære at ungdommen ansvarliggjøres. På 1960 tallet viser hun hvordan straffeapparatet la vekt på å sanksjonere lovstridige handlinger i det formål at ungdommene skulle lære av reaksjonene. Blant vokseninformantene blir det vektlagt at ungdommene skal ansvarliggjøres slik at de både skal lære og få muligheten til å gi tilbake. Samtidig er de

---

<sup>15</sup> Jeg henviser tilbake til ungdommenes egne beskrivelser, jf. punkt 4.2.3.

voksne enige om at ansvarliggjøringen er nødvendig for begge parter. Slik legitimeres prosessen og fremstår som det beste for ungdommen. Dette er i likhet med slik Sahlin (2001) beskriver disiplinen. Ifølge Sahlin vil tiltak i disiplinen legitimeres ut fra at det fremstår som det beste for individet. En slik legitimeringsprosess belyser også Margaretha Järvinen og Nils Mortensen (2002) som viser til funn der sosialarbeidere kan handle ut fra en tanke om at de vet hva som er best for den enkelte klient. De hevder sosialarbeidere besitter en makt som for klienten er vanskelig å motstå, fordi den stammer fra et ønske om å hjelpe klientene best mulig. Deres beskrivelser samsvarer med egen empiri.

Videre kan man også se ansvarliggjøringen i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Sentralt her er det faktum at prosessen begrunnes som nødvendig for ungdommen, i den forståelse av at det vil ha betydning for ungdommens progresjon og fremtid. Slik legger de vekt på reintegrering og oppdragelse, som ifølge Ericsson (1996) er til stede i synet på ungdommen som forsømt. Med andre ord ser man at begge syn på ungdommen jobber parallelt om hverandre. Ungdommen skal vernes, oppdras og møtes med omsorg. Men det er det beste for dem at de ansvarliggjøres og opplever en form for kroppslig belastning. For da igjen, vil de kunne se konsekvensene ved sine handlinger, og reintegreres i samfunnet.

Jeg vil videre drøfte synet på ungdommen ut fra stormøteeksempelet i punkt 4.2.2. Hvilket syn på ungdommen kan sies å være til stede ut fra de prosesser eksempelet gir? Diskusjonen vil utdypes ut fra Asmussens (2013) beskrivelser om de ulike rollene partene kan påta seg i et meklingsmøte. Hvilke roller påtok de ulike partene seg, i eget eksempel? Og hvilken betydning hadde det for prosessen, ut fra Asmussens beskrivelser?

## **4.4 Synet på «X» – forsømt eller forbrytersk?**

I stormøteeksempelet så man hvordan spørsmålene fra de to meklerne rettet fokuset tilbake til hendelsen og hvordan partene opplevde det som skjedde. Ut fra spørsmålene, ser man hvordan begge parter får mulighet til å opparbeide innsikt i hverandres opplevelse av hendelsen. Møtet oppleves som sterkt, noe man kan skjønne ut fra partenes kroppsspråk. Men til tross for at stormøtet kan karakteriseres som et tøft og konfronterende møte, ble det lagt vekt på følelser, toleranse og åpenhet ved at meklerne blant annet gav X tid til å «hente seg inn» etter pause.

Krenker og krenkedes framtoning på møtet kan utdypes i lys av Asmussens beskrivelse av de ulike rollene partene kan påta seg i et meklingsmøte. Med utgangspunkt i X sin framtoning fremstår han som det Asmussen definerer som «den eksemplariske gerningsmand»;

*Den eksemplariske gerningsmand (...) fremstiller sig selv som erkennende, ærlig, angrende og undskyldende (...) – klar til at lægge det syndige liv bag sig og leve et anstændigt liv (Asmussen 2013:142).*

Det er ifølge Asmussen først når krenker viser egenskaper som anger og oppriktighet at hans tilgivelse fra den krenkede vil bli aktivert. Tilgivelsen kommer tydelig frem i stormøteeksempelet gjennom krenkede 1 sitt utsagn: *det som er skjedd, det er skjedd. Vi er ferdige med det nå*. Til tross for at krenkede 1 tydelig har hatt det vanskelig i ettertid, så uttrykker han en form for omsorg overfor X. Hans rolle fremstår derfor som en blanding av det terapeutiske og barmhjertige offer (Asmussen 2013:212-213). Med terapeutisk offer forteller Asmussen at krenkede «ser sig selv som skadelidt og vil gerne 'lukke op', forstå, lytte og blive genoprettet gennem konfliktråd» (Asmussen 2013:213). Dette kommer tydelig frem i krenkede 1 sin framtoning. Likevel legger krenkede 1 i slutten av møtet vekt på at han ikke lenger bærer nag til ungdommen. På den måten fremstår han som et barmhjertig offer ved at han retter fokuset fremover og på rehabilitering i møte med X. I eksempelet ser man at det oppstår det Asmussen beskriver som en gjensidig selvoppofrelse: «gerningspersonen vil 'hjelpe' forurettede gjennom bearbejdelse af episoden, og forurettede vil 'hjelpe' gerningspersonen til et ikke-kriminelt liv» (Asmussen 2013:145).

Som nevnt i observasjonsnotatet var det fire krenkede til stede på stormøtet. Det er imidlertid kun krenkede 1 sin historie som belyses, da hans rolle var fremtredende i møtet. En annen av de krenkede (som jeg heretter vil kalle for krenkede 2) forteller meg i pausen at han syntes det var utfordrende å være til stede, da han ikke hadde kjent sterke følelser rundt episoden. Han forteller at han opplevde en forventning i rommet om at han skulle åpne seg og fortelle hvilken betydning ungdommens handling hadde hatt for han. Forventningene til de to partene i rommet vil diskuteres nærmere i neste del.

Krenkede 2 forteller videre at hans motivasjon for å delta springer ut av tanken om at det ville være nødvendig og effektivt for X sin framtid. Hans tilstedeværelse begrunnes med andre ord

ut fra X sine behov, og omsorg overfor X. Her er det likheter med slik Ericsson (1996) beskriver synet på ungdommen som forsømt.

I observasjonsnotatet viste jeg at krenkede 1 forsikret ungdommen om at det ikke lenger fantes noe ugjort mellom dem, og at ungdommen kunne komme seg videre. Krenkede 1 retter fokuset fremover, noe slutten av møtet bar tydelig preg av. Alle deltakerne deltok i diskusjon rundt X sin fremtid. Dette kan også ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Synet på ungdommen som forsømt innebærer at de møtes med oppdragelse, omsorg og et ønske om reintegrering til samfunnet. Alle disse momentene er synlig i eksempelet. «Gennem processen har gerningspersonen således ofret sit syndige legeme, er blevet taget til nåde og kan indlemmes i samfundet igen» (Asmussen 2013:203).

I tillegg til prosessene som er nevnt, blir X ansvarliggjort i den grad at han må stå til rette for sine handlinger og lytte til berørte parts fortelling. Her settes det krav til ungdommen, da X må følge stormøtemodellens skript, svare på spørsmålene som blir stilt, samt lytte til krenkeds fortellinger. Som nevnt tidligere, virker det til at både synet på ungdommen som forsømt og forbrytersk jobber om hverandre. X møtes med omsorg og oppdragelse, men han skal også stå til ansvar for sine handlinger. Han skal vise anger og unnskyld seg overfor krenkede. For så kan han, som Asmussen sier, «indlemmes i samfunnet igen» (Asmussen 2013:203).

Ansvarliggjøring i møtet (som også vektlegges av de voksne, og til en viss grad av ungdommen) skal nå drøftes videre. Med utgangspunkt i de funn som er gitt i kapitlet, stiller jeg spørsmål til stormøtemodellen og ønsker å drøfte ulike aspekter ved en slik form for konfliktløsning. Som Lingås (1987) sier; «Det er svært lett å få gjennomslag for ideen om alternativ konfliktløsning. (...) konfrontasjonsteknikken – møtet mellom gjerningspersonen og den fornærmede part – er så vellykket» (Lingås 1987:20). «Konfrontasjonsteknikken er vellykket», men det er også aspekter ved en slik tilnærming som bør belyses. Spesielt gjeldende er posisjonen de ulike partene blir satt i. Spørsmålet som bør stilles er: hvilke posisjoner setter man en ungdom i ved et stormøte? Og: ivaretas ungdommens rettsikkerhet?

## 4.5 En maktinngripende prosess?

Fokuset på ansvarliggjøring i et stormøte, kan utdypes i lys av Asmussen (2013) som forteller hvordan krenker får rollen som synder i et meklingsmøte. Gjennom et eksempel viser hun hvordan ønske om å hjelpe krenker er til stede, samtidig som mekler og krenkede får en maktposisjon der de påtvinger krenker hvilke regler og endringer han bør forholde seg til. Som nevnt ovenfor, kan maktposisjonen og ansvarliggjøringen legitimeres ved at den fremstår som til det beste for krenker.

Fra eget stormøteeksempel har jeg vist at X sin rolle kunne ses i lys av det Asmussen definerer som en «eksemplarisk gjerningsmann». Mens krenkede 1 påtok seg rollen som det «terapeutiske» og «barmhjertige» offer. Disse rollene er legitime i møtet, ifølge Asmussen. Vanskeligere er det når partene inntar andre roller, slik som krenkede 2 som fremsto mer distansert til hendelsen. Hvordan ville stormøtet utviklet seg hvis det for eksempel bare var han som var krenket i situasjonen?

*Linjerne kan ses som en afspejling af en bestemt moralsk opfattelse af situationen, der er struktureret af syndsforladelsens etos med krav om på den ene side gerningspersonens anger, på den anden side forurettedes barmhjertighed (Asmussen 2013:212).*

Skal man forstå Asmussen, vil rollen krenkede og krenker inntar ha betydning for utfallet av møte.

### 4.5.1 Forventninger til ungdommen

Forventninger til ungdommen kommer frem blant flere av vokseninformantene.

*Gjerningspersonen sitter jo ikke å forsvarer seg i stormøtet. De forteller om hendelsen på en ærlig og oppriktig måte, og hva de har tenkt og hva de har følt (Voksen 4).* En annen vokseninformant forteller; *det er ikke bare noe du gjør for å slippe billig unna. Du må på en*



*måte krype til korset før du får den milde behandlinga* (Voksen 3). Lignende funn ser man hos voksen 5 som forteller om en ungdom som er på vei inn i ungdomsstraffen. *Hvis han skal sitte der og ikke forstå at han har gjort noe galt, så kan vi ikke gjennomføre det.* Voksen 5 viser til en ungdom hun hevder kan lese ut fra lovverket at har gjort noe galt. Likevel virker det ikke som han forstår omfanget og konsekvensene av handlingen.

Forventningene til ungdommen, om å fremvise anger i stormøte, kan forstås som en form for disiplinering der ungdommen skal underkaste seg de prosesser som er gjeldende. Ifølge Asmussen (2013) vil makten som råder i konfliktrådet, utvikle et sett av bestemte verdier og selvfølgelige sannheter i møtet. At konfliktrådet kan fremstå like maktinngripende som en straffereaksjon kan vises til gjennom ungdommenes egne erfaringer og stormøteeksempelet. Både ungdom B og D forteller om ubehagelige momenter ved stormøtet. Spesielt ungdom D som forteller at han i pausen brøt sammen i gråt. På bakgrunn av dette er det nærliggende å spørre seg hvilke reaksjoner en ungdom vil få dersom han ikke oppfyller gitte forventninger. Dette vil drøftes videre i diskusjonen rundt hvilke saker som kan sies å «egne seg» til mekling.

#### ***4.5.2 «Situasjonen som skal mekles, den må egne seg til mekling»***

Som nevnt innledningsvis i kapitlet er sakens «egnetthet» et tema som stadig tas opp til dagsorden ved utvikling av alternative konfliktløsninger. Dette er også et krav for at saken skal kunne overføres til ungdomsoppfølging – saken skal egne seg for slik behandling (jf. straffeprosessloven 1981:§71a). Ifølge retningslinjene sies det at saken egner seg i de tilfellene individualpreventive hensyn ligger til grunn, samt at sterke allmennpreventive hensyn ikke taler i mot (Rundskriv nr. 4/2008 2008). Tema vil løftes videre med utgangspunkt i vokseninformantenes beskrivelser. Hva legger de vekt på?

*Voksen 6: Jeg tror det har veldig mye å si at du velger de rette ungdommene. Du skal ha en ungdom som er i stand til å nyttegjøre seg, og det skal være greit for offeret. Og den situasjonen som skal mekles, den må egne seg til mekling. Nå vet jeg at konfliktrådet sier at alle situasjoner egner seg til mekling, det er jeg ikke enig i. Jeg tenker at det kan være veldig vanskelig å få et godt utfall, hvert fall vite på forhånd at man er sikra et tilfredsstillende utfall.*

Ved intervju av voksen 6 og 7 diskuterer de hvorvidt enkelte saker ikke egner seg i konfliktrådet. Her fremhever de spesifikt grove volds- og sedelighetssaker som vanskelige å mekle. *For fornærmede kan det være en veldig, veldig trygghet. Mens for andre tenker jeg det kan slå helt gærent ut. Det kommer an på hvordan møtet blir, hvem som styrer møtet, hva utfallet blir* (voksen 7). Lignende beskrivelser gir voksen 1. Til intervju gir hun et scenario der partene kunne hatt to ulike maktposisjoner.

*Voksen 1: Noen utfordringer er det jo selvfølgelig. Det er jo snakk om gjenoppretting mellom offer og gjerningsmann. Det er ikke alltid like lett, spesielt hvis gjerningsmannen er 17 år og de som ble utsatt for dette er 11 år. Og hvis det er flere offer – skal du ha alle offer inn på samme stormøtet? Da må de sitte å fortelle om sin opplevelse foran mange andre. Så her er det mange ting som spiller inn. Det er veldig viktig å gjøre det riktig, sånn at det ikke blir en traumatisk opplevelse for de.*

Spørsmålet som er viktig å stille seg ved bruk av mekling som konfliktløsning er hvorvidt konfliktrådene klarer å ivareta de ulike partene. Dette nevner vokseninformantene, men også litteratur om mekling belyser disse aspektene. Ifølge flere (se blant annet Nordhelle 2007, Hoyle 2010, Høigård 2007b, Pabsdorff 2010) er det ikke bare konflikten i seg selv, krenkedes og krenkerens rolle som har betydning for hvordan meklingen utarter seg. Dette stemmer overens med de voksnes beskrivelser. Her nevnes blant annet maktubalanse, alder, kulturforskjell, kjønn, sosial kapital og etnisitet som faktorer der kan ha betydning for utfallet i møte (Nordhelle 2007, Hoyle 2010, Pabsdorff 2010).

Eksempler på maktubalanse i konfliktråd gav voksen 1 ovenfor. Dette belyser også Høigård (2007) i sitt materiale om graffiti-malere. Her viser hun hvordan de unge taggerne vil bli satt opp mot en profesjonell part eller organisasjon. Ifølge Jane Dullum (1996) kan møter i konfliktråd først være noenlunde likestilte, dersom partene ikke er profesjonelle og det ligger en reell konflikt til grunn (Dullum 1996:150).

Vokseninformantenes bekymringer vedrørende stormøte, og mekling generelt, er viktig å trekke frem. Deres bekymringer stemmer overens med faglig litteratur om mekling i konfliktråd. I følgende avsnitt vil jeg belyse noen av de kritiske merknadene som nevnes.

Ifølge Kvello og Wendelborg (2009) kan stormøter karakteriseres som tveeggede sverd. «Man kan nemlig forverre om man gjør et dårlig forarbeid ved for eksempel ikke å sjekke

krenkerens motivasjon for å påta seg ansvar, eller gjennomgå grundig prosessene som skjer i slike møter» (Kvelling & Wendelborg 2009:24). Dersom krenkede har en forventning om krenkerens rolle og det ikke samsvarer, hevder Asmussen (2013) at det kan oppleves som et dobbelttap for krenkede – både ydmykende og ubehagelig. Hareide (2006) legger vekt på hvordan stormøtet kan bidra til økt skamfølelse og stigmatisering hos krenker i de tilfellene hvor gjenoppretting og stormøter ikke «lykkes». Økt skamfølelse kan relateres tilbake til ungdom D sin beskrivelse, da han sitter igjen med følelser i ettertid som synlig plager han; *Jeg vet at de tingene jeg gjorde mot dem, de kan slite med det lenge. Kanskje de ikke får det ut av hodet sitt. Så det er det som sliter på meg.*

Jeg har vist at det finnes flere faktorer som spiller inn på et meklingsmøte og dets utfall. Asmussen legger vekt på de ulike rollene i møtet, som avgjørende for hvordan prosessen utspiller seg. Men hvordan kan man vite på forhånd at de to partene vil påta seg «riktig» rolle? Videre er det nødvendig å stille spørsmål ved om ungdommen kan risikere å avvises fra deltakelse, dersom deres sak fremstår som «uegna». Stormøte er en del av den tredelte modellen i ungdomsoppfølging. Kan det føre til at enkelte ungdom ikke får tilbud om ungdomsoppfølging dersom deres sak ikke egner seg til mekling?

I kapittel 3 viste jeg at motivasjon og ydmykhet ble vektlagt i ungdomsoppfølging. Det var også en voksen som trakk fram eksempel på en ungdom hun mente ikke forsto at hadde gjort noe galt. Som hun sa; *stormøte med han, det er jo helt utenkelig* (voksen 5). Fokus på ungdommens motivasjon og ydmykhet tyder på at enkelte kan risikere å avvises på grunn av manglende motivasjon eller ydmykhet. Ettersom stormøte er en del av den tredelte modellen kan det også tenkes at enkelte vil avvises fordi saken deres ikke egner seg, eller de som individer ikke oppfyller kriteriene som blir nevnt. Imidlertid er det en av vokseninformantene som fremhever at tilbud om ungdomsoppfølging må forbli til tross for om krenkede ikke ønsker å delta. *Du kan ikke straffe mistenkte eller sikta i en sak fordi at fornærmede ikke ønsker å delta. Man har jo rettigheter uansett, som mistenkt i en sak. Man kan jo ikke la alt hvile på en som er fornærma, om det går igjennom eller ikke* (voksen 4).

Videre er det en annen vokseninformant som sier; *Jeg tror ikke at man skal ha en mal på at sånn skal det være* (voksen 7). Voksen 7 formidler et ønske om en individuell tilpasning ved bruk av stormøte. Hans utsagn fremstår som et vesentlig poeng når man ser tilbake på de tre ungdommenes egne erfaringer. Ungdom B fortalte at det var ubehagelig å sitte i en sirkel med mange deltakere. For ungdom D opplevdes derimot sirkelen og tilstedeværelse av flere

mennesker som et anker. For jeg vet at de er eldre enn meg. De er noen jeg kan støtte meg på. Ungdom A gir lignende beskrivelser; *Det hadde blitt litt mer ubehagelig hvis det bare hadde vært meg og han [krenkede]. Det blir mye lettere med mange rundt. Og så sitte og komme fram til en beslutning sammen.*

Ungdommenes erfaringer tilsier at de hadde ulike behov i møtet, og at de opplevde situasjonen forskjellig. Dette viser Liv Mørland til i egne observasjoner av meklingsmøter. Hun konkretiserer med at et samspill er «utforutsigbart, og derfor kunne en meglingsprosess ikke planlegges» (Mørland 1995:135). I ungdomsoppfølging blir det lagt vekt på at straffereaksjonen skal være skreddersydd etter ungdommens behov. Kan et stormøte dermed skreddersys?

### **En individuell tilpasning?**

På intervju forteller voksen 2 at de fleste sakene hun har hatt har starta med stormøte. Imidlertid er det enkelte saker hvor de har valgt å ha et mindre meklingsmøte fordi; *offeret ikke har ønska å ha så mange parter*. Voksen 2 erfarer at det er krenkedes behov som er bakgrunn for at stormøte tilpasses. Lignende beskrivelser gir voksen 1;

*Voksen 1: Og så er det spørsmål om: er det riktig å ta det når de [krenkede] er 11 år? Bør du vente til de er eldre, til at de kan føle at det er lettere å prate om dette her? Og da er det jo også spørsmål om, hvis et oppfølgingsteam varer i ett år, så er det jo ikke sikkert at de er gamle nok til å tenke at 'jeg vil snakke med han [krenker] enda'. Men, da håper jeg at vi kan informere dem om at 'når dere blir voksne, så tar dere kontakt med politi eller med konfliktrådet, og så ser vi om vi kan få til et sånt møte'. For jeg tror det er veldig viktig det der med den gjenopprettinga. Føler at du får svar på de spørsmåla du har overfor en sånn gjerningsmann. Men det er klart, i forhold til voldtekt og i forhold til den type handlinger, så kan det være tøft å stå i det med en gang. Så det kan nok bli en lengre prosess for enkelte av ofrene.*

Som nevnt tidligere i kapitlet kan gjenopprettende prosesser karakteriseres som spesielt «offer-sentrerte» konfliktløsninger (Pabsdorff 2010). Fokus på den krenkede kommer også frem i de voksnes beskrivelser. Men hva med krenker? I følgende del vil jeg drøfte ungdommens rettssikkerhet og om den ivaretas.

## 4.6 Ungdommens rettssikkerhet – blir den ivaretatt?

Ungdommens rettssikkerhet var et tema jeg ønsket å belyse etter jeg hadde observert stormøte. Før jeg diskuterer ungdommens rettssikkerhet, vil jeg gjengi enkelte rettssikkerhetsgarantier en ungdom har krav på.

I en strafferettsprosess foreligger det ulike rettssikkerhetsgarantier overfor begge parter. Svein Slettan og Toril Marie Øie (2001) gir en innføring i strafferett, og viser til EMK artikkel 6 (1) der påpeker at rettergangen i en straffesak skal være betryggende og rettferdig (Slettan & Øie 2001:323). I tillegg er det flere rettssikkerhetsprinsipper som skal ivareta krenker, spesielt gjeldende her er FNs barnekonvensjon artikkel 37 og 40. Artiklene inneholder rettigheter for barn som er i konflikt med loven (Høstmælingen et.al 2008). I artikkel 40 nr.1 heter det at barn «har rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter» (Høstmælingen et.al. 2008:116). Videre gir artikkel 37 bokstav d pålegg om barnets krav på juridisk og annen egnet bistand. I tillegg har barnet rett på forskjellige ordninger (her nevnes omsorg og pålegg om tilsyn) som skal sikre barnets velgående (Artikkel 40 nr.4, i Høstmælingen m.fl. 2008:117-118).

Dullum (1996) forteller at konfliktrådsordningen ikke består av vanlige rettssikkerhetsgarantier ettersom det er en alternativ konfliktløsning. Sikkerhetsventilen, som hun kaller det, er at det baseres på frivillig samtykke, at partene kan trekke seg innen en uke<sup>16</sup> samt at mekler kan nekte å godkjenne avtalen dersom en av partene faller dårlig ut. I ungdomsoppfølging skal ungdomsplanen godkjennes av ungdomskoordinator, ungdommen og deres verge (Konfliktrådsloven 2014:§25 første ledd). Dersom det ikke oppnås enighet kan saken overføres tilbake til påtalemyndigheten. I følgende del vil jeg drøfte ulike aspekter ved stormøte og mekling i konfliktråd. Blir ungdommens rettssikkerhet ivaretatt?

*Voksen 7: Det er ikke «bare bare» å sitte der som en ungdom, og så sitter det sju - åtte voksne rundt. Noen synes ikke det er kult.*

---

<sup>16</sup> Jf. Konfliktrådsloven §18 kan partene trekke seg fra avtale i konfliktrådet innen to uker. Dette gjelder likevel ikke en avtale som er oppfylt.

Som vist i stormøteeksempelet ser man (hva jeg vil kalle) en tydelig nedbrytningsprosess av ungdommen. Det var som å være i to forskjellige rom før og etter pause. X gikk fra å være en tilstedeværende rak og voksen gutt til å bli en liten, stakkarslig, angrende synder. På slutten av møtet rettet krenkede 1 fokuset fremover, som hadde betydning for ungdommens fremtoning. X løftet blikket opp igjen, smilte og deltok i samhandlingen.

Som nevnt tidligere i kapitlet er det imidlertid flere elementer ved stormøtet som spiller inn. I eksempelet var det flere krenkede til stede og de to partene var ulike i alder. Det at det var flere krenkede til stede kan ha gjort møtet enda tøffere for ungdommen. Samtidig var det mye fokus på ungdommen på slutten av møtet. Her kan alderen til de to partene ha hatt betydning. Ungdommen var under 18 år, mens de krenkede var voksenpersoner i 30-40 års alderen. Dersom den krenkede ville vært yngre, eksempelvis på lik alder med ungdommen, kan en tenke seg at møtet ville hatt et annet preg.

Poenget med at jeg fremhever de ulike aspektene ved møtet, er som belyst i kapitlet: mekling og utfallet ved meklingen er uforutsigbart. Dette kan ha betydning for om rettssikkerheten ivaretas i den enkelte sak.

*Fungerer prosessene som arenaer for erkjennelse og gjenoppretting, og hva betyr det for de involverte parter? Virker møtene frykt- og konfliktdempende? Og, kan møtene ha utilsiktede konsekvenser? Ulike deltakere på konfliktrådsmøter har ulike erfaringer og ulike perspektiv. Det kan være forhold som ikke er ment å være straffende eller retributive, men som like fullt kan oppleves slik (Eide & Gjertsen 2009:27).*

I Innst. 83 L (2011-2012) presiseres det at alternative konfliktløsninger, med fokus på restorative justice, er krevende, men at det sentrale er å «styrke den unges ressurser og vilje til å ta et oppgjør med egen kriminalitet» (Innst. 83 L 2011-2012:1). Den krevende prosessen ser ut til å legitimeres – det er til ungdommens eget beste. Men kan man si med trygghet at ungdommens rettssikkerhet ivaretas?

Ingrid Kristine Hasund og Ida Hydle (2007) hevder at mekling i konfliktråd kan føre til at «ungdommer som kanskje ikke er i stand til det, blir tvunget til å gjøre opp for seg, uten å ha de nødvendige ressurser til det eller få den nødvendige hjelpen» (Hasund & Hydle 2007:18). Deres beskrivelse om manglende hjelp kan videreføres med utgangspunkt i Karin Sten Madsens (2011) undersøkelse av konfliktmekling ved vold i nære relasjoner. Madsen viser til

at det foreligger en alvorlig tvil blant fagpersoner hun intervjuet. Her pekes det på meklerens manglende profesjonelle bakgrunn, og hvorvidt de er kompetente til å styre en samtale på forsvarlig vis. I tillegg viser hun at fagpersonene anså det som viktig at «en evt. samtale ikke kommer til at stå alene, men bliver fulgt op, og at andre hjelpeforanstaltninger bliver inddraget i processen» (Madsen 2011:41). Madsen tar opp et tema jeg ønsker å løfte frem. For hvem er det som er til stede for ungdommen i et stormøte? Foruten oppfølgingsteamet og støttepersoner fra privat nettverk, er det noen fagpersoner som følger opp ungdommen? På oppfølgingsmøte, i ettertid av stormøtet, forteller familiemedlem og skolerepresentant i teamet at X har hatt mareritt og strevet med å komme seg på skolen. Ut fra deres beskrivelser, ser man at stormøtet har vært en belastning for ungdommen også i ettertid. Spørsmålet som bør stilles er; får ungdommene noe hjelp til å fordøye de inntrykk og reaksjoner et stormøte påfører dem?

Til tross for at mekling i konfliktråd baseres på frivillig samtykke, er det flere forfattere (se Eide & Gjertsen 2009, Madsen 2011, Dullum 1996, Larsson 2007) som hevder mekling kan ses som en «frivillig tvang», når alternativet er en annen straffereaksjon. Det faktum at ungdommen slipper prikk på rulleblad kan også være et «ris bak speilet» for å få krenker til å samtykke til mekling.

Morten Holmboe (2015) tar opp kritiske merknader ved innføring av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Han nevner blant annet det faktum at ungdomsplanen først utarbeides *etter* at ungdommen har samtykket til straffereaksjonen. Kan han med det vite hva han faktisk samtykker til? Og kan det i så fall kalles for et reelt samtykke, spør Holmboe. Dette belyste jeg i kapittel 3, med henvisning til en av vokseninformantenes beskrivelse av koordineringsgrupper. Jeg gjengir følgende;

*«Dersom domstolen kun idømmer en Ungdomsstraff eller Ungdomsoppfølging uten at ungdomsordinator og koordineringsgruppa har vurdert saken, er det dessverre stor sannsynlighet for at ungdommen ikke forstår innholdet i det som det er gitt samtykke til. Vi har noen slike eksempler fra de første ungdomsstraffene som er idømt, og det har ført til en del vansker med oppstart og gjennomføring av straffen».*

Dette er en viktig erfaring vokseninformanten gir. For dersom ungdommen ikke vet hva han samtykker til, kan det også føre til at rettssikkerheten svekkes. Lignende beskrivelser gir en

annen vokseninformant; *jeg tror vel egentlig at det er litt vanskelig å forklare hva oppfølgingsteam egentlig er, før de faktisk sitter der under første møte* (voksen 4).

Holmboes kritiske bemerkninger kommer til uttrykk i de voksnes beskrivelser. Videre legger han vekt på det faktum at ungdommen ikke kan «klage over forslaget til ungdomsplan eller endring av vilkårene underveis; etter departementets mening ville han da ikke være tilstrekkelig motivert» (Holmboe 2015:403). Dette tar han opp i beskrivelsen av ungdomsstraffen, men jeg finner også lignende begrensninger i ungdomsoppfølging. I prop 57 L (2013-2014) heter det at departementet ikke ser det som nødvendig å gi klageadgang, da «siktede eller domfelte skal være med på å fastsette disse vilkårene» (Prop 57 L 2013-2014:71). Til tross for at brukermedvirkning er vektlagt i ungdomsoppfølging, er det at ungdommen ikke får klageadgang et aspekt ved straffereaksjonen som kan føre til svekkelse av deres rettssikkerhet (Holmboe 2015).

Liv Mørland (1995) spør hvor uformelle møtene i konfliktråd kan bli, med fare for at det mister sin seriøsitet. Jeg spør heller: hvor formelle skal møtene være? Jo mer seriøsitet, jo mer alvor. Og jo mer maktinngripende kan møtet tenkes å bli. Det er da man kan stille spørsmål rundt ivaretagelse av ungdommens rettssikkerhet. Hvilken situasjon er det man setter ungdommen i?

## 4.7 Oppsummering

I kapitlet har jeg gitt et eksempel på hvordan et stormøte kan foregå. Opplevelsen av å delta er blitt belyst med utgangspunkt i tre ungdommers beskrivelser. I tillegg har jeg presentert voksnes begrunnelser for bruk av stormøte. De to informantgruppene forteller om stormøtet som en sammensatt modell.

Blant de voksne har jeg vist at ansvarliggjøring og ivaretagelse av krenkede fremheves. Disse aspektene har vært grunnlag for videre drøfting i kapitlet. De voksnes begrunnelser kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forbrytersk. De skal stå til rette for sine handlinger, og oppleve en kroppslig belastning. Men jeg har også vist at stormøte (ut fra eget eksempel og informantenes beskrivelser) innebærer fokus på følelser og ungdommens behov. Slik ser det ut til at synet på ungdommen som forsømt og forbryterske spiller inn i



hverandre. De skal på ene side møtes med omsorg og oppdragelse. Men det er også nødvendig at de ansvarliggjøres, for at de skal kunne reintegreres i samfunnet.

Videre i kapitlet har jeg drøftet hvilke saker som kan sies å «egne seg» til mekling, samt hvilke konsekvenser det kan få dersom meklingen ikke er vellykket. Stormøtet kan forstås som et maktinngrep på et mer personlig og disiplinerende nivå, hevder Asmussen (2013). Jeg mener dette stemmer overens med eget stormøte. Spørsmålet som gjør seg gjeldende her er: med hvilken grunn har konfliktrådet rett til å påføre ungdommen et slikt onde? Og når meklingen oppleves som et maktinngrep, kan man si at ungdommens rettssikkerhet ivaretas?



# Gjennomføring av planen i fem team

Ungdomsoppfølging er en tredelt straffereaksjon som består av 1) stormøte, 2) utarbeiding av ungdomsplan og 3) gjennomføring av planen. Forrige kapittel tok for seg første del i ungdomsoppfølging. I følgende tre kapitler skal jeg ta for meg utarbeiding av ungdomsplanen, samt gjennomføring av planen, i fem team.

Tidligere i oppgaven har jeg drøftet hvordan synet på ungdommen kom til uttrykk gjennom inntaksprosessen (kapittel 3) samt bruken av stormøter (kapittel 4). Ericsson vil også benyttes i følgende del. Ifølge Ericsson (1996) vil synet på ungdommen som forsømte eller som forbryterske avhenge av hvilke instanser som har ansvaret for de unge lovbrysterne. Skal de straffes for sine handlinger eller behandles, hjelpes og oppdras? Ericsson tar riktignok for seg perioden 1950-1990 tallet og mye kan tenkes å ha forandret seg siden den gang. Men, kommer hennes beskrivelser likevel til syne i utarbeidelse av ungdomsplanen og i ungdommens gjennomføringstid i ungdomsoppfølging?

Videre vil jeg benytte meg av Sahlin (2001) sin forståelse av grensekontroll og disiplin, for å diskutere om ungdommen forsøkes inkludert, integrert eller ekskludert.

Jeg vil også benytte meg av Cohen (1994) sin forståelse om «net widening» i samfunnet. Kan ungdomsoppfølging sitt arbeid med ungdommen forstås som en form for utvidet kontroll og behandling?

## Oppbygging av kapitlene

Kapittel 5, 6 og 7 tar for seg gjennomføringsperioden til fem ungdom. Utarbeidelse av kapitlene bunner hovedsakelig i funn fra delvis deltakende observasjon i fem team.

Gjennomgående i de fem teamene er det tre tiltak og metoder som har gått igjen da ungdommene har støtt på utfordringer eller mestret ulike områder. Disse tre danner grunnlag for presentasjon og utarbeidelse av de tre kapitlene. Jeg har valgt å kalle dem for *skole*, *opparbeiding av relasjoner* og *kontroll*.

Utforming av kapitlene har litt variert form. Kapittel 5 tar for seg funn enkeltvis med utgangspunkt i hvert team. Her vil teamene refereres til med utgangspunkt i ungdommenes bokstaver. Team A tilhører med andre ord ungdom A, osv. Årsaken til at jeg har valgt å

benytte meg av en form for case-inndeling i dette kapitlet er fordi skole utgjorde en stor del av de fem ungdommene sine oppfølgingsmøter. I utarbeidelse av kapitlet ble det en mer ryddig presentasjon da jeg skilte teamene fra hverandre. Ved å dele dem opp etter team, gir jeg også en presentasjon av de enkelte teamene. Herunder; deltakere i teamet, observasjoner gjennomført etc.

I kapittel 6 og 7, som tar for seg opparbeiding av relasjoner og kontroll, vil kapitlene ha en tematisk utforming.

Før jeg går i gang med presentasjon og drøftelse, ser jeg det hensiktsmessig å gi en avklaring på hva utarbeiding av ungdomsplanen samt gjennomføring av planen, går ut på.

### **Utarbeidelse av ungdomsplanen og gjennomføring av planen**

Oppfølgingen i ungdomsoppfølging er tidsbestemt og har en gjennomføringstid på inntil et år (Konfliktrådsloven 2014:§23 andre ledd)<sup>17</sup>. Oppfølgingen tar utgangspunkt i ungdomsplanen som skal inneholde individuelt tilpassede krav til ungdommen og resten av teamet. Det er vanlig med et oppfølgingsmøte i måneden, hvor hele teamet samles. Imidlertid kan det foretas hyppigere møter, dersom behov.

Ungdomsplanen utarbeides på første oppfølgingsmøte med ungdommen og hele teamet til stede. Eksempler på hva en ungdomsplan kan inneholde gir Karin Gustavsen og Ingvild Vardheim (2013) i sin følgeevaluering av oppfølgingsteam i Telemark. Her nevnes ulike behandlingstilbud som «deltakelse på skole ev. jobb, tiltak fra helsetjenesten, deltagelse i sinnemestring eller andre behandlingstilbud, veiledning, jobbsøking, fritidsaktiviteter eller lignende» (Gustavsen & Vardheim 2013:15). I tillegg viser de til kontrollorienterte tiltak som også er fastsatt i konfliktrådsloven §25<sup>18</sup>. Her nevnes «krav om avholdelse fra alkohol eller andre narkotiske stoffer etterfulgt av eventuell ruskontroll, krav om oppmøte på skole eller arbeidsplass, krav om å holde seg borte fra visse miljøer eller steder i helger, være hjemme til visse tidspunkter, tilbringe tid i alternative fritidsmiljøer, idrett, kultur mv» (Gustavsen & Vardheim 2013:15).

---

<sup>17</sup> «Konfliktrådsloven §23, andre ledd: Ved ungdomsoppfølging fastsetter påtalemyndigheten gjennomføringstiden i saker overført i medhold av straffeprosessloven §71 a annet ledd og § 69 tredje ledd, jf. straffeloven §53 nr. 3 bokstav i. Domstolen fastsetter gjennomføringstiden i saker etter straffeloven §53 nr. 3 bokstav i. Gjennomføringstiden kan være inntil ett år.

<sup>18</sup> Nærmere henvisning til §25 gis i kapitel 8.

Som vi ser ovenfor er kravene varierte og mangfoldige. Et poeng i ungdomsoppfølging er at kravene skal være skreddersydd etter ungdommens behov, og det blir lagt vekt på at ungdommen skal være delaktig i utarbeiding av ungdomsplanen. Dette viste jeg i kapitel 4 at ble ansett som viktig og nødvendig hos begge informantgrupper. Ved å legge vekt på delaktighet, nevnes en mergevinst som antas å gi «øket innsikt, selvinnsikt og forståelse som i sin tur antas å kunne styrke mulighetene for at ungdommen ikke begår nye straffbare handlinger» (Gustavsen & Vardheim 2013:53).



## 5 Skole

Skole er et område som har vært av stor betydning på ungdomsplanen til de fem ungdommene. Alle har hatt ett eller flere punkter vedrørende deres skolesituasjon, og det har vært et hovedtema på de fleste oppfølgingsmøter. Av de fem teamene er det fire som spesielt har møtt ulike utfordringer i forhold til ungdommens skolesituasjon.

Før jeg går nærmere inn på de enkelte ungdommene og deres team, skal jeg aller først presentere to måter å forstå skolen på. Presentasjonen vil danne grunnlag for videre drøftelse i kapitlet.

### 5.1.1 Skole : en utøver av disiplin? eller ...

Ifølge Foucault (1999) er dagens samfunn gjennomsyret av disiplinens maktformer, og skolen fremstår som en av flere ideelle eksempler på en disiplineringsinstitusjon. I boka *Overvåkning og straff* viser Foucault hvordan skolen fungerer disiplinerende ved at individenes bevegelser kontrolleres og deles opp i segmenter. Disiplinen har som mål å forbedre individer, gjennom dets virkemidler overvåking og observasjon (Sahlin 2001). Disiplineringen kan derfor ikke ses uavhengig av kontrollen.

Skolen som en tydelig utøver av disiplin vil drøftes opp mot tanken om empowerment. Empowerment er, ifølge Kvello og Wendelborg (2009), sentralt innenfor ungdomsoppfølging.

### 5.1.2 ... empowerment?

Empowerment kan ses som en prosess der sikter mot å styrke individets selvkontroll. Målet er å gi økt kunnskap og ferdigheter – slik at individet i større grad skal bli i stand til å handle selv (Askheim & Starrin 2007). For at individet skal oppnå det beste for en selv, må forholdene legges til rette for individet. I denne sammenhengen kan teamene være de som skal «legge til rette for» individene (ungdommen).

Empowerment har et positivt syn på mennesket som både kan og vil sitt eget beste (Askheim & Starrin 2007). Retningen må imidlertid ses i lys av det vestlige samfunns paradoks. I følgende del vil jeg belyse paradokset ut fra Foucault (2002) sitt regjeringsbegrep og Nikolas Rose (1999) sin beskrivelse av dagens samfunn som en avansert liberalisme.

Rose (1999) benytter seg av begrepet avansert liberalisme og utdyper med dette at samfunnet bygger på friheten til å velge, samtidig som friheten også medfører et økt ansvar til det enkelte individ. Hvilke valg man tar, skal tas ut fra hva som er best for fellesskapet. Hans forståelse kan utdypes nærmere i det Foucault (2002) kaller for «regjering». Foucault hevder regjering er den nye maktformen i samfunnet, og hevder den skapes av institusjoner og prosedyrer der har «befolkningen som sitt fremste siktemål, den politiske økonomi som sin viktigste form for viten, og sikkerhetsanordningene som sin grunnleggende instrumentelle teknikk» (Foucault 2002:68). Regjeringsbegrepet symboliserer et skifte fra velferd til en neo-liberalistisk politikk (Garland 1999:15), og er et tillegg til disiplin og strategi som er sentrale maktstrategier i foucauldiansk teori (Neumann & Sending 2003). Med regjering viser ikke Foucault bare til den regjeringen som styrer samfunnet, men også til at vi som individer skal regjere og styre oss selv (Neumann & Sending 2003, Garland 1999). Dette stemmer overens med empowerment tankegangen som ser individet som et handlende vesen.

Imidlertid foreligger det et paradoks. Samtidig som individet får økt frihet og står til ansvar for egne handlinger, så kompenserer staten ved å sanksjonere det unormale og risikable gjennom bruk av skjerpede reaksjoner (Borch 2002:72). Som Robert Andersson sier: «du är bara fri så länge du gör de rätta valen» (Andersson 2004:17). Da paradokset er at samfunnet regulerer individet og styrer hvordan vi som enkeltpersoner skal styre oss selv, kan empowerment tenkes å styrke ungdommen på det samfunnet vil.

Mik-Meyer og Villadsen (2007) hevder imidlertid at det ikke trenger å være et negativt aspekt ved samfunnet. Men at det kan ses som en hjelp der borgeren ledes mot «den ideale tilstand: at handle ansvarsfuldt, viljestærkt og kontrollert» (Mik-Meyer & Villadsen 2007:11). Oppgaven vil kunne gi eksempler på dette. Hjelper de fem teamene ungdommene fram til det Mik-Meyer og Villadsen kaller for den ideale tilstand? Eller oppstår det problemer i de tilfellene ungdommen ikke lar seg «legge til rette for»?

Ut fra beskrivelsene som er gitt, kan både disiplin og empowerment virke inkluderende og integrerende overfor ungdommen. Som nevnt, ønsker disiplin å forbedre individets



livssituasjon, noe som også er tydelig i beskrivelsen av empowerment. Imidlertid legitimerer disiplinen tiltak som iverksettes, ved at den fremstår som det beste for individet. Dette strider imot hensikten med empowerment, som vektlegger at individet er et handlende vesen som skal være del av prosessene.

I kapitlet vil de to forståelsene skilles fra hverandre ut fra de ulike måtene de opererer på. Spørsmålet som gjør seg gjeldende i kapitlet er dermed om de fem teamenes fokus på skole tilsier at skolen *tilrettelegger* og møter ungdommen som handlende vesen (empowerment) eller forsøker å forbedre gjennom *overvåking* og *observasjon* (disiplin).

Det vil i kapitlet også drøftes hvilket syn på ungdommen som er gjeldende ut fra Ericssons (1996) beskrivelse av etterkrigstidas regulering av unge lovbytere.

## 5.2 Team A

Første møte med ungdommen i team A var til intervju. På denne tiden hadde han allerede hatt ungdomsoppfølging i fire måneder, med oppfølgingsmøter en gang i måneden. På intervjuet inviterte han meg til å delta på hans møter med teamet. Teamet besto av ungdommen, ungdomskoordinator, barnevern, skolerepresentant, politikontakt og to familiemedlemmer.

Jeg fikk til sammen observere to møter i sluttperioden hans. Møtene ble holdt på ungdommens skole, og varte i drøye tre kvarter.

Ungdomsplanen besto av møter med politikontakt og barnevern, samt at han skulle følge opp skole. Videre hadde det blitt gjort avtaler i hjemmet som gikk ut på at ungdommen skulle komme hjem til rimelig tid, og fokus på hans venner og miljø var blant avtalte samtaleemner han hadde med barnevern og politi.

De to møtene jeg observerte bar preg av ros da ungdommen oppfylte alle punktene som sto på ungdomsplanen. Av de fem teamene var det kun dette teamet som ikke hadde utfordringer i forhold til skole. Imidlertid var det avtalt at skolerepresentanten skulle få beskjed dersom ungdommen ikke møtte opp eller var forsinket. Til gjengjeld skulle skolerepresentanten ta kontakt med familien dersom ungdommen ikke var på skolen. Ungdommen overvåkes, som er en viktig metode innfor disiplinen (Sahlin 2001).

Det at ungdommen oppfylte alle punkter på planen, vitner om en integreringsprosess. Med integrering viser jeg til en prosess der søker etter å tilpasse ungdommen i et forsøk på å gi han plass i samfunnet som helhet. Her kan man også trekke paralleller til disiplinen forsøk på forbedring. Imidlertid må det foreligge elementer av overvåkning og observasjon, da dette er viktige metoder innenfor disiplinen. Det viste jeg i forrige avsnitt at var en del av avtalen på skolen – skole og familien skulle holde hverandre oppdatert.

Ungdommen blir også inkludert, da familien tilpasser seg han. Dette kom til syne da guttens tante involverte seg mer i hans liv.

### **5.3 Team B**

Team B besto av ungdommen, to familiemedlemmer, en barnevernrepresentant, ungdomskoordinator og politikontakt. Jeg var med å observere det første oppfølgingsmøte i team B. Møtet varte i en time, og ungdomsplanen ble utarbeidet. På det første møtet var det i tillegg til nevnte personer, en representant til fra barnevernet og helsevesen til stede. De var kun med på utarbeidelse av planen, for å gi sin mening rundt de punktene som var sentrale for deres avtaler med ungdommen. Utover første møtet, ble det avtalt at de skulle delta dersom det var nødvendig for ungdommen eller dem.

Jeg observerte til sammen tre oppfølgingsmøter. Alle foregikk i et møterom på politistasjonen og varte i en drøy time.

Ungdomsplanen inneholdt punkter vedrørende skole- og praksisplass, ungdommens helse og sosiale liv. Ungdommen forteller til intervju at han hadde gjort flere beslutninger i forkant av ungdomsoppfølging.

*Ungdom B: Det å følge opp dagtilbud [skole- og praksisplass] har aldri vært noe problem. Selv om jeg omtrent er dødssjuk så drar jeg på skole eller jobb.*

*Intervjuer: Er det noen områder som har blitt annerledes siden du ble med i oppfølgingsteam? Hvis du tenker på skole da, har det endra seg noe?*

*Ungdom B: Skolen var jeg jo egentlig ferdig med når oppfølgingsteamet begynte. Men det er jo det at jeg har den oppfølginga. X [familierepresentant] som skal passe på at jeg kommer meg opp og sånt noe.*

Ungdommen forteller at familierepresentanten skal «passe på» at han kom seg på skolen. Dette kan ses som en form for disiplinering. Ved å kontrollere og hjelpe at han kommer seg til skolen forsøker de også å forbedre hans livssituasjon. Utover dette, forteller ungdom B at han har klart å følge opp skole på egenhånd.

### **Mangel på praksisplass**

Ungdommens skole besto av praktiserende arbeid. På det andre oppfølgingsmøtet kommer det fram at ungdommen venter på praksisplass, og har på tidspunktet hverken undervisning på skole eller annet tilbud. Han ytrer ønske om å få tak i praksisplass og er ikke tilfreds med å gå hjemme og vente. Hvordan møter teamet ungdommens frustrasjon og ønske i situasjonen? Jeg vil her legge ved et utdrag fra oppfølgingsmøte, for å belyse håndteringen.

*Det er det som er så fint med den straffereaksjonen her, for du sitter med støttespillere fra forskjellige områder som kan hjelpe til og pushe på forskjellige punkter.*

Familierepresentanten i teamet uttrykker sin takknemlighet overfor straffereaksjonen.

Ungdommen er ferdig med toårig skole, men venter nå på å starte i praksis – noe han har stått uten den siste måneden. Siden da har barnevern, ungdomskoordinator og familierepresentant kontaktet sentrale personer innenfor skolevesenet og høyere opp i systemet. Som et resultat av dette har ungdommen nå fått et intervju på en aktuell praksisplass. Ungdommen virker spent og nervøs. Barnevernet, som sitter ved siden av ungdommen, blunker til resten av teamet. *Intervjuet skal nok gå bra det*, sier hun.

Intervjuet ble holdt, og ungdommen fikk praksisplassen.

Familierepresentantens utsagn i første linje tyder på en takknemlighet overfor straffereaksjonen. Her fremstår straffens ondepåføring lite tydelig. At straffen skal føles som et onde, hevder Ragnar Hauge (1996) er den vanligste definisjonen på straff. Men straffen skal også ha en rehabiliterende virkning, ved at den tar sikte på å reintegrere lovbryteren i samfunnet. Ut fra observasjonsnotatet er den rehabiliterende virkningen tydelig, da teamets involvering har hjulpet ungdommen fremover ved å finne praksisplass. Man ser med andre

ord, at teamet har jobbet for å inkludere ungdommen. Ved at teamet har trukket i ulike tråder, har de lagt til rette for at ungdommen skal få det bedre. Her er det likheter med empowerment, som skal legge til rette for individet i den hensikt at de skal bli autonome og handlende vesener.

Videre kan man se teamets håndtering i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Teamet ser ungdommens frustrasjon og møter han med omsorg og hjelp. Omsorg, oppdragelse og enkeltindividets behov er sentralt innenfor beskrivelsen av ungdommen som forsømte (Ericsson 1996).

## 5.4 Team C

Team C besto av ungdommen, to representanter fra barnevern, skolerepresentant, politikontakt og ungdomskoordinator. I dette teamet var det ingen fra ungdommens familie som var representert. Jeg deltok på til sammen tre oppfølgingsmøter, som var helt i slutten av ungdommens gjennomføringsperiode. Jeg var også til stede på hans aller siste oppfølgingsmøte. Møtene ble holdt på politistasjonen og ungdommens skole, og varte i en halvtime til tre kvarter.

Oppfølgingsmøtene i dette teamet var i hovedsak rettet mot ungdommens skolesituasjon. Han hadde et høyt fravær. Hvordan ble denne utfordringen møtt?

Et av de mest spesifikke tiltakene var at skole- og barnevernrepresentant fikk som oppgave å ringe og vekke ungdommen hver skolemorgen. Deres vekkeordning kan forstås som et forsøk på disiplinering, da ungdommens fravær forsøkes forbedres samtidig som de ved kontakt over telefon kan holde ungdommen under oppsyn. Ifølge Sahlin (2001) vil disiplinen virke inn på individet, i vissheten om at han blir overvåket. Dette var ikke tilfelle i teamet. Som ungdommen selv fortalte til intervju; *skole er jo alltid opp og ned. Det har vært opp og ned hele veien*. Halvveis i gjennomføringsperioden sluttet de med vekkeordningen, siden det ikke hadde noen betydning for om han kom seg på skolen eller ikke. Kan teamets håndtering forstås i lys av empowerment? Møter de ungdommen som et selvstendig individ?

Som nevnt tidligere i kapitlet, fremhever empowerment individet som et handlende vesen (Askheim & Starrin 2007). Ut fra deres beskrivelser, vil teamets rolle være å legge til rette for ungdommen.

Teamets vekkeordning kan ses som en tilretteleggingsprosess. Ifølge Ole Petter Askheim og Bengt Starrin vil imidlertid en empowermentprosess være avhengig av at individet handler selv (Askheim & Starrin 2007:53). For ungdommen i team C er det lite som har endret seg i forhold til skolesituasjonen. Imidlertid trenger ikke det bety at ungdommen ikke kan forstås som et autonomt og selvstendig vesen. Tvert om. Paradokset, som ble belyst innledningsvis i kapitlet, kan forstås i lys av situasjonen.

Med utgangspunkt i det vestlige samfunns paradokset, vil teamets forsøk på tilrettelegging springe ut fra samfunnets økte regulering av borgeren. Ikke det faktum at ungdommen ses på som et fritt og handlende vesen, som både kan og vil sitt eget beste. Imidlertid ser man at ungdommen tar et fritt og selvstendig valg. Til tross for at det strider imot teamets forsøk på tilrettelegging, så er ungdommens valg definitivt selvstendig, og et eksempel på en autonom handling. Det at teamet også trekker seg vekk fra «vekkeordningen», medfører at de gir han økt ansvar – noe som kan tyde på at de ser ungdommen nettopp som et handlende og selvstendig individ.

### **Ungdomsoppfølging – en unik sjanse?**

På ungdommens siste oppfølgingsmøte kommer skolerepresentant med et utsagn som danner grunnlag for diskusjon. *Du får ikke samme sjanse neste år*, sier han. Hva betyr dette? At uten ungdomsoppfølging vil ikke ungdommen komme seg gjennom skoleåret? Ved observasjoner i teamet har jeg plukket opp kommentarer som tyder på at ungdommen har vært heldig i forhold til at han går ut fra skolen med karakter i alle fag. *Til tross for høyt fravær, har alle trua på deg. Du må ha prestert sabla godt de dagene du har vært her*, sier skolerepresentanten på et av oppfølgingsmøtene. I tillegg nevnes to situasjoner som har utspilt seg på skolen, hvor politiet er blitt «holdt unna». Oppfølgingsmøtene bar preg av motiverende ord, påminnelser om viktighet rundt å møte opp på skole, og alvorsprekener. Som nevnt ovenfor, kan man trekke paralleller til empowerment som vektlegger at individet er et handlende vesen. Dette synes tydelig, når teamet motiverer, gir råd og snakker alvor. Imidlertid kan denne form for tilrettelegging problematiseres. Hvis ungdommen får *for* mye

hjelp, vil det kunne begrense deres muligheter til å utvikle seg som selvstendige og autonome individer. Dette vil jeg komme tilbake til senere i kapitlet.

Som vist tilpasser teamet seg ungdommens utfordring. Deres møte med ungdommen kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som et forsømt barn. Ifølge Ericsson (1996) innebærer et syn på ungdommen som forsømte, et møte der vektlegger oppdragelse, vern fra institusjoner og enkeltungdommens behov. Dette stemmer overens med teamets forsøk på å hjelpe.

## **5.5 Team D**

Team D er teamet jeg har observert lengst. Jeg deltok på aller første oppfølgingsmøte, med utarbeidelse av ungdomsplan, og siste oppfølgingsmøte var ungdommens nest siste møte i ungdomsoppfølging. Jeg deltok på til sammen fem oppfølgingsmøter, som er spredt utover hele gjennomføringsperioden.

Team D besto av ungdommen, ungdomskoordinator, familierepresentant, skolerepresentant, politikontakt og barnevern. Underveis i gjennomføringsperioden har ytterligere støttepersoner blitt koblet inn. Blant annet representant fra helsevesen, privat nettverk (venn) og oppfølgingstjenesten på skole. Møtene ble holdt på konfliktrådet og ungdommens skole, og varte en time.

### **Et forsøk på inkludering og integrering**

I likhet med ungdommen i team C, strevde ungdom D med oppmøte på skolen. Han forteller til intervju at han hadde en døgnrytme der han la seg seint – og på den måten ikke kom seg opp på skolen neste dag. Han ble derfor forsøkt vekket av familierepresentanten hver dag. Samtidig fikk ungdommen ansvar for å holde skolerepresentant oppdatert på sms dersom han ikke kom på skolen eller var forsinket. De to kravene ovenfor kan forstås som et forsøk på både inkludering og integrering av ungdommen. Familierepresentanten forsøker å forbedre ungdommens skolesituasjon ved å hjelpe han med å komme seg til skolen. Parallelt med dette tilpasser ungdommens seg skolen ved å informere skolerepresentanten om sitt fravær. Ungdommen forsøkes forbedres, samtidig som han lar seg overvåke. Her ser man likheter til

disiplinen som både overvåker og observerer, i et forsøk på å forbedre problematiske individer (Sahlin 2001).

I tillegg til de overnevnte punktene, ble det også avtalt at ungdommen skulle få en ekstra fridag i uken. Skolerepresentanten begrunner dette med at han har erfart at ungdommen tar seg helt ut de dagene han er på skolen, som resulterer i fravær dagen derpå. Ved å åpne opp for en ekstra fridag, er det med håp om at dette skal gjøre det enklere for ungdommen å møte opp de resterende dagene. Den ekstra fridagen viser hvordan teamet forsøker å tilrettelegge for ungdommen. Samtidig som det tilrettelegges, forventes det også at ungdommen skal redusere sitt fravær på bakgrunn av tiltaket som blir iverksatt. Denne «gi og ta» prosessen stemmer overens med empowerment, som søker etter å tilrettelegge forholdene slik at individet selv skal handle aktivt.

Ytterlige forsøk på forbedring av ungdommens skolesituasjon, kommer til syne senere i gjennomføringsperioden. På det tredje oppfølgingsmøtet, som er halvveis i ungdommens gjennomføringsperiode, informerer skolerepresentanten at han undersøker muligheten for at ungdommen kan ha kroppsøving sammen med en annen klasse. Tiltaket skyldes at ungdommen har gym tidlig på morgenen – han er lite interessert – og det resulterer dermed i frafall. Tanken er at det vil bli lettere for ungdommen å møte opp til kroppsøvingstimen dersom han har det senere på dagen. *Jeg skal forsøke å tilrettelegge for deg*, sier skolerepresentanten.

Med utgangspunkt i de funn som er vist til, kan man trekke paralleller til empowerment slik Askheim og Starrin (2007) beskriver den. Innenfor empowerment handler det om å styrke individets selvkontroll, ved å legge til rette for ulike prosesser som skal gi individet økt ferdighet og kunnskap. Ungdommen i teamet forteller; *Skolen er med [i teamet], og det pleier å være selvsagt hvis man går på skole. Det er jo fordi kan man legge til rette hvis det er noe problemer*. Hans forståelse stemmer overens med empowerment. Teamet legger til rette for at fraværet skal synke, ved at ungdommen får en ekstra fridag. Men vil ungdommen hjelpes til selvstendighet og autonomi, slik empowerment sikter til?

Ungdom D forteller til intervju at han nå ser fram til skolen og at det blir et nederlag dersom han forsover seg eller ikke kommer til skolen. Han forteller videre hvorfor han tror skolesituasjonen har endret seg; *Jeg tror det er fordi oppfølgingsteam var gjennom og kunne hjelpe meg å tilrettelegge skolegangen min. At jeg fikk fri og alt det. Det hjalp meg*

mye. Her ser man hvordan ungdommen vektlegger tilrettelegging som en årsaksfaktor til at det har gått bedre på skolen. Imidlertid strever han med et høyt fravær. Dette kommer til syne når jeg observerer oppfølgingsmøtene i ettertid av intervjuet. På slutten av ungdommens gjennomføringsperiode velger ungdommen å avslutte skolegangen da han ikke er tilfreds med den linja han går på. Til tross for at han kan sies å ikke ha «nyttiggjort» seg tilretteleggingene, ser man hvordan han handler som et selvstendig og autonomt vesen, når han selv velger å avslutte skolegangen. Dette er i tråd med empowerment som søker etter å gi individet økt selvkontroll.

Innledningsvis i kapitlet viste jeg hvordan Foucault (2002) sitt regjeringsbegrep og Rose (1999) sin beskrivelse av den avanserte liberalisme, vil være til stede i tanken om empowerment. Det kan tenkes at empowerment former individet ut fra samfunnets skjerpede reguleringer, og at det oppstår et problem når individet selv ikke vil det. Her ser man hvordan ungdommen tar et selvstendig valg. Hvordan valget hans blir møtt, vil jeg ta opp i kapittel 8 hvor jeg belyser brudd i ungdomsoppfølging.

## 5.6 Team E

Team E besto av ungdommen, ungdomskoordinator, et familiemedlem, skolerepresentant og politikontakt. Da jeg første gang observerte oppfølgingsmøte i dette teamet, var ungdommen nesten halvveis i sin gjennomføringsperiode. Jeg observerte til sammen fire møter, som foregikk på konfliktrådet og ungdommens skole. Møtene varte i en time.

I likhet med ungdommen i team D strevde ungdom E med oppmøte i kroppsøvingstimene. Her fikk familiemedlemmet i oppgave å sende med ungdommen treningstøy de dagene han hadde kroppsøving. Samtidig forteller skolerepresentanten at han skal «hjelp» ungdommen ved å holde et øye med at han kommer seg til kroppsøvingstimene. Løsningen i situasjonen kan man kople opp til disiplinen. I eksempelet ser man at forsøket på forbedring utøves gjennom overvåking, når skolerepresentanten skal «passe på» at han kommer seg til kroppsøvingstimene. Videre legitimeres skolerepresentantens overvåking som et forsøk på å hjelpe ungdommen. Dette er slik disiplinen legitimerer enkelttiltak, ved at den omgjør tiltakene til å fremstå som det beste for individet (Sahlin 2001).



Videre observasjon av oppfølgingsmøter i team E gir imidlertid et annet bilde enn utøving av disiplin. Her vises det til andre oppfølgingsmøte hvor familierepresentanten forteller at ungdommen ikke trives så godt i klassen. Familierepresentanten forteller at ungdommen har en god venn i en annen klasse, og spør hvorvidt vennen kan bytte klasse. Umiddelbart fører skolerepresentant ned navnet til vennen, og bare få minutter etterpå går skolerepresentanten for å ringe og høre hvorvidt det lar seg gjøre. Innen neste oppfølgingsmøte er vennen flyttet over i ungdommens klasse.

Når skolerepresentanten flytter vennen over i ungdommens klasse, ser man at han forsøker å tilrettelegge forholdene for ungdommen. Dette kan ses i sammenheng med empowerment, som jobber ut fra at forholdene må legges til rette for at individet skal oppnå det beste for en selv. Dette stemmer overens med skolerepresentantens tiltak hvor han flytter vennen over i ungdommens klasse. Imidlertid er det også i dette teamet lite som tyder på at tilretteleggingen har positiv innvirkning på ungdommens frafall på skolen. På oppfølgingsmøte i ettertid viser det seg at ungdommen og hans venn uteblir fra skolen samtidig.

## 5.7 For mye hjelp av det gode?

Tilrettelegging, og empowermentprosessen som er blitt belyst i kapitlet, er blitt tatt opp til diskusjon blant noen av vokseninformantene. Dette vil vises til med utgangspunkt i et møte fra en koordineringsgruppe.

### *«Syr puter under armene på dem»*

Koordineringsgruppa går igjennom ungdommene de har i ungdomsoppfølging. De drøfter situasjonen, eventuelle utfordringer og hvordan de skal løses. Når de snakker om en av ungdommene, begynner de å diskutere hans situasjon på skolen. Skolerepresentanten i teamet iverksetter tiltak på skolen i et forsøk på å gjøre det lettere for ungdommen. Likevel har ungdommen fortsatt mye fravær. Ungdomskoordinator ser på meg. Hun har snakket med meg tidligere om dette tema. *Som vi snakket om sist, har jeg vært litt skeptisk til hvordan skolen syr puter under armene på denne gutten. Hjelper vi han for mye?*

Ungdomskoordinator henvender seg til resten av gruppa. Politirepresentanten ser ut til å ha

tenkt på dette tidligere og begynner å snakke. Hun stiller spørsmål rundt hva som skjer etter ungdomsoppfølging: *Hvis vi syr puter under armene til disse ungdommene, og så er vi ikke der lenger - og de skal ut i arbeidslivet – så slår realitetene dem.* Hun trekker frem eksempel på ungdom som får karakter bare ved å møte opp på skolen. En ungdom hadde fått beskjed om at så lenge han dukket opp til siste kroppsøvingstime, så fikk han ståkarakter. Til tross for at han ikke hadde møtt opp på en eneste time det skoleåret. *Hva slags lærdom gir vi dem da?*

Spørsmålene som ble stilt i koordineringsgruppa, kan ses i sammenheng med empowerment og paradokset som ble beskrevet innledningsvis i kapitlet. Koordineringsgruppa gir eksempler på ulike situasjoner der ungdommer blir lagt til rette for. Men i likhet med paradokset, som hevdes å regulere individets frie valg, ser også tilretteleggingene ut til å styres ut fra hva som er best for fellesskapet, ikke ungdommen. Spørsmålet er, vil dette bidra til økt grad av selvstendighet og autonomi? Eller som koordineringsgruppa sier; blir hjelpen for mye av det gode?

En annen vokseninformant tar opp lignende problemstilling til intervju. Hun forteller at det er blitt gjort mye tilrettelegging i teamene hun har hatt. *Skoler og andre har prøvd å hive seg rundt og tilrettelegge. Og vi har forsøkt forskjellige ting, men så går det ikke helt som man hadde ønska* (voksen 5). Videre erfarer hun at tilretteleggingen har vært viktig, men legger til at; *det er ingen som har klart å nyttegjøre seg så godt av de tilretteleggingene.*

Koordineringsgruppa og voksen 5 uttrykker en bekymring vedrørende tilretteleggingen og hvorvidt hjelpen kan sies å bli for mye. Deres bekymringer ligger i tråd med empowerment som teori, å vektlegge at nettopp individet skal handle selv. Da voksen 5 legger vekt på at ungdommen ikke «nyttiggjør seg tilretteleggingene», kan man trekke paralleller til samfunnsparadokset. Tilretteleggingene kan tenkes å springe ut av en samfunnsmessig regulering av individets «frie valg». Imidlertid kan ungdommen ses som autonome og selvstendige individer, når de velger å gå sin egen vei. Spørsmålet er, hvordan blir deres selvstendige valg møtt? Dette vil belyses ut fra to eksempler i kapittel 8.

## 5.8 Oppsummering

Jeg har vist at teamenes møte med ungdommens utfordringer på skolen kan ses i sammenheng med både disiplinen og empowerment.

Disiplinering kan forstås ut fra teamets forsøk på forbedring av ungdommen gjennom bruk av overvåking og kontroll. Et eksempel på det ble gitt i team E hvor skolerepresentanten skulle passe på at ungdommen kom seg til kroppsøvingstimene, samtidig som familierepresentant fikk i oppgave å sende med ungdommen treningstøy.

I kapitlet har jeg forstått empowerment som et forsøk på å legge til rette for at livssituasjonen skal forbedres. Flere eksempler fra teamene tyder på at de fem ungdommene er blitt tilrettelagt for i stor grad. Dette har jeg drøftet i lys av det vestlige samfunns paradoks. Blir ungdommene regulert ut fra hva som er best for majoriteten i samfunnet, eller ut fra et syn på dem som handlende og selvstendige individer? I kapitlet har jeg belyst dette da tilrettelegging i skolen, i flere tilfeller, ikke ser ut til å være av stor betydning for ungdommene. Jeg hevder dette kan tyde på selvstendighet og autonomi hos ungdommen. Team C lot ungdommen ta selvstendige valg, i stedet for å regulere ut fra samfunnets skjerpede sanksjoner. I kapitel 8 vil jeg bringe denne diskusjonen videre, da jeg trekker fram to eksempler på ungdom som «går sin egen vei».

Videre har jeg også drøftet hvorvidt empowermentprosessen kan ha motgående virkning. Dersom hjelpen blir for mye, kan det tenkes at ungdommen ikke vil få de samme forutsetningene for å utvikle økt grad av kunnskap og ferdigheter.

I neste kapittel skal jeg ta for meg de fem teamenes fokus på opparbeiding av relasjoner.



## 6 Opparbeiding av relasjoner

*Even though there may be a good treatment programme within the institution, the entire effects may be dissipated if something is not done with the environment into which the individual emerges again (Falck 1998:11).*

I dette kapitlet skal jeg vise til de fem teamenes fokus på opparbeiding av relasjoner. I presentasjonen vil jeg legge vekt på synet på ungdommen. Blir de møtt som forsømte barn eller forbryterske voksne? Ericsson kobler de to synene opp til barnevern og straffeapparatets regulering av unge lovbytere. Under barnevernets kontroll blir oppdragelse og omsorg vektlagt. Til gjengjeld legger straffeapparatet vekt på sanksjoner og i større grad en allmennpreventiv begrunnelse.

Videre vil jeg drøfte teamenes fokus på opparbeiding av relasjoner, opp mot Cohens (1994) forståelse av utvidet og styrket kontroll i samfunnet. Kan ungdomsoppfølging sitt fokus på opparbeiding av relasjoner ses som en form for utvidet oppdragelse eller en erstatning av familiens oppdragelse?

Jeg vil også legge vekt på hvorvidt oppbygging av relasjoner kan forstås som en inkluderende, integrerende eller ekskluderende prosess. For å drøfte dette vil jeg ta utgangspunkt i Sahlins (2001) beskrivelse av disiplin og grensekontroll.

### 6.1 Primærrelasjoner

I kapittelet har jeg valgt å skille mellom primær- og sekundærrelasjoner, da ungdomsoppfølging består av et team med sekundære og primære støttepersoner til ungdommen. Aller først skal jeg ta for meg de ulike primærrelasjonene som ble jobbet med.

*Voksen 2: Det er de [familie] som er de viktigste i ungdommens liv, så det er jo kjempe viktig å ha de med på banen. De profesjonelle i oppfølgingsteamet skal være inn i livet kanskje begrensa periode. Det er jo det private nettverket som skal være der resten av*

*livet. Det blir mye av jobben til oppfølgingsteam å styrke det, sånn at det kan fortsette å fungere etterpå – i det naturlige nettverket.*

Blant vokseninformantenes er det en enighet om at ungdommens primærrelasjoner er de viktigste. Med primærrelasjoner sikter jeg til de relasjoner man har til mennesker som står én nær. Dette kan belyses ytterligere ut fra Flemming Balvigs (1995) beskrivelse av uformell og formell kontroll.

Ifølge Balvig er den uformelle kontrollen den «der udøves af mennesker som led i og del af deres dagligdag: ros, bebrejdelser, øjekast, udveksling af sladder, ironi osv» (Balvig 1995:163). I motsetning til den formelle kontrollen, som neppe kan fungere alene, kan den uformelle kontrollen fungere som et alternativ til den formelle. Blant de fem ungdommene, er det familie og venner som har vært deler av den dagligdagse (uformelle) kontrollen. Disse utgjør ungdommenes primærrelasjoner, og vil fremheves i følgende del.

Fokuset på familiære relasjoner kom til syne allerede ved inntaksprosessen til ungdomsoppfølging (kapittel 3). På de to koordineringsgruppene ble det diskutert rundt ungdommens nettverk og private relasjoner. Hadde de noe å spille på? Hvordan så familiesituasjonen ut? Å kartlegge ungdommens livssituasjon nevnes som et viktig moment hos flere av vokseninformantene. En av vokseninformantene forteller at hun i kartleggingssamtalen med ungdommen lager det hun kaller for et «genogram»;

*Voksen 2: Vi pleier å snakke litt om hvem som er i familien, for å danne et bilde av hvem som kunne vært mulige deltakere i et oppfølgingsteam. Hvor er det gode relasjoner? Hvor er det personer som er viktig for ungdommen? Og er det eventuelle konflikter som er viktige å vite noe om? Og så pleier vi å snakke om hva ungdommen tenker er grunner til at de har begått lovbrudd eller hatt en negativ utvikling. Og så kommer de med en del informasjon rundt det, som da kan danne grunnlag for valg av personer i oppfølgingsteam eller valg av tiltak.*

Gjennom kartlegging av livssituasjonen til ungdommen får de voksne et bilde av ungdommens situasjon. Ut fra voksen 2 sitt utsagn ser man at kartleggingen er fortids- og nåtidsrettet og legger vekt på relasjoner.

### 6.1.1 Familie

Blant de fem ungdommene har fire hatt sentrale omsorgspersoner fra privat nettverk i sitt team. Først og fremst foreldre eller andre voksenpersoner fra biologisk familie. En ungdom hadde ingen fra biologisk familie i sitt team, men hadde en miljøarbeider som i flere år hadde jobbet med han – og slik opparbeidet et nært forhold til ungdommen. (Dette vil belyses nærmere under sekundærrelasjoner der jeg tar for meg barnevernets rolle overfor ungdommen).

Av de fem teamene var det spesielt et team som jobbet med ungdommens primære nettverk. Dette var team B. I ungdom B sin ungdomsplan ble det skrevet ned konkrete avtaler og punkter vedrørende hans kontakt med ulike omsorgspersoner. Han skulle ukentlig gjøre aktiviteter med familien og forsøke å møte sin tante en gang i måneden. Senere i hans gjennomføringsperiode ble det også jobbet med relasjoner til andre familiemedlemmer, som ungdommen hadde mistet kontakt med. Hvordan man kan forstå team B sitt fokus på å gjøre avtaler mellom ungdommen og hans familie, vil her drøftes.

Til intervju forteller ungdom B om et av punktene på han ungdomsplan; *Jeg skal være med familien og gjøre et eller annet minst en gang i uka*. Videre forteller han at det varierer hvorvidt de får til aktiviteter sammen, da det kommer an på hvordan familien jobber. Ungdommens beskrivelse kom fram ved observasjon i hans team. Det var enkelte uker familierepresentanten sa det hadde vært liten tid til samvær.

I dette eksempelet er det to parter det settes krav til: familien og ungdommen. Da jeg på intervjuet spør ungdom B hvorvidt punktene på ungdomsplanen gjør det lettere for han å følge opp avtaler, svarer han; *For meg så har det egentlig ikke så veldig mye å si. Nå har det jo egentlig bare blitt vanskelig fordi X {familierepresentant} har så mye å gjøre*.

Ungdommen opprettholdt de ulike punktene på ungdomsplanen. Det var ikke han som måtte avlyse avtaler – noe som kom tydelig frem også ved observasjon. Her ser man hvordan ungdommen kan integreres ved at han følger opp punktene i ungdomsplanen. Videre ser man at familien tilpasser seg ungdommens ønske om økt samhandling. Slik fungerer familien inkluderende, da de øker sitt samvær til tross for en hektisk hverdag.

I tillegg til ukentlig samvær med familien var det også andre familiemedlemmer som ble forsøkt inkludert i ungdommens liv. Teamet møtte ungdommens behov og forsøkte å hjelpe

han med å opparbeide kontakt med enkelte i familien. Dette vil belyses nærmere i punkt 6.2.2, der jeg tar for meg ungdomskoordinatorers rolle overfor ungdommen.

De andre ungdommene hadde ingen satte punkter på ungdomsplanen vedrørende deres samvær med privat nettverk. Men er det noen som opplever at det har endret seg hjemme etter deltakelse i ungdomsoppfølging? Ungdom A forteller; *Fått snakka litt med mamma, og blitt litt bedre bånd der da. Det var jo ikke akkurat så bra før.* Her ser man hvordan gjenoppretting av relasjoner kommer tydelig frem i ungdom A sin beskrivelse. Videre forteller han; *Nå er det ikke bare at jeg skal være ute hele tida. Nå kan jeg sitte hjemme med mamma. Og så har jeg blitt tryggere å være med (humrer).* Her ser man at ungdom A har tilpasset seg familien. Han forteller han er blitt tryggere å være sammen med og kan tilbringe mer tid med mor. Som nevnt i kapitel 5, tilpasset også familien seg da ungdommens tante involverte seg i hans liv. Med andre ord ser man også her en inkluderings- og integreringsprosess i ett. Lignende beskrivelser gir ungdom D, som forteller at hans forhold til familien er blitt bedre etter hans gjennomføringsperiode i ungdomsoppfølging.

Ungdomsoppfølging sitt fokus på opparbeiding av familiære relasjoner, kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt barn. Spesielt kommer dette til syne i team B, der de legger vekt på ungdommens eget ønske om og behov for å utvikle og vedlikeholde samvær. Et vesentlig moment i synet på ungdommen som forsømt, var ifølge Ericsson (1996) fokuset på oppdragelse i møte med ungdommen. Dette vil være grunnlag for videre drøftelse. Er fokuset på oppdragelse også til stede i de fem teamene, når primærrelasjoner involveres?

*Trygghet og forutsigbarhet for familien er grunnlaget for barnets utvikling. Regjeringen er derfor opptatt av å legge til rette for gode oppvekstvilkår generelt, men også å bidra med spesielle målrettede tiltak overfor utsatte barn og deres familier (Innst. 83 L 2011-2012:1).*

Sitatet ovenfor viser at samfunnet legger vekt på involvering av familien, og iverksettelse av tiltak der det oppstår nødvendig. I følgende del vil jeg trekke paralleller til Cohens (1994) beskrivelse av utvidet kontroll i samfunnet. Kan man se ungdomsoppfølging som en utvidet oppdragelse av ungdommen?



### 6.1.2 En utvidet oppdragelse?

Som vist i tidligere deler av oppgaven, hevder Cohen (1994) det foreligger en økt kontroll og regulering av problematiske individer i samfunnet. I denne delen av kapitlet ønsker jeg å trekke Cohen sin forståelse videre. Kan fokuset på opparbeiding av primærrelasjoner forstås som en utvidet oppdragelse av ungdommen?

I kapittel 5 viste jeg eksempler på hvordan de fem teamene har bidratt med oppdragelse i form av alvorsord, råd og motivasjonssamtaler på oppfølgingsmøtene. Imidlertid finnes det en vesentlig forskjell mellom etterkrigstidas kontra ungdomsoppfølging sin oppdragelsesform. Her nevnes etterkrigstidas bruk av oppdragelsesanstalter. Ericsson forteller: «Framveksten av vergeråd og siden barnevern er et uttrykk for at makt og kontroll over barna overføres fra familien til det offentlige» (Ericsson 1997:146). Ved bruk av oppdragelsesanstalter, ble de unge lovbryterne fjernet fra hjemmet. Anstaltene skulle gi de unge lovbryterne den «oppdragelsen foreldrene hadde forsømt å gi dem» (Ericsson 1997:13).

Ericssons beskrivelser er i sterk motsetning til den formelle beskrivelsen av ungdomsoppfølging. I Innst. 83 L (2011-2012)<sup>19</sup> legges det vekt på involvering av familien, samtidig som samfunnet har et kollektivt ansvar. Dette stemmer overens med slik voksne beskriver arbeidet i ungdomsoppfølging.

*Voksen 1: I stedet for å gi de en bot, så gir vi de vilkår som gjør at de får en tettere oppfølging. Egentlig så kan man nesten si at det er barneoppdragelse. Vi forventer at foreldre og skole og de som er rundt ungdommen skal følge opp.*

I stedet for å plassere ungdommen i en institusjon, og ekskludere familien fra å delta i oppdragelsen, forsøker ungdomsoppfølging å involvere familien i arbeidet som blir gjort.

Observasjoner av oppfølgingsmøter tilsier at de voksne i stor grad fungerer som veivisere som leder ungdommen fremover i det de definerer som «riktig» retning. Når ungdommene står overfor utfordringer har de tilpasset tiltak der det er mulig. Et godt eksempel på dette er ungdom E som fikk overført sin venn til egen klasse (kapittel 5). I tillegg til tilpasning og inkludering av ungdommen har jeg observert utallige samtaler der de voksne forsøker å

---

<sup>19</sup> Se sitat forrige side.

påvirke ungdommen gjennom ulike råd, motivasjonssamtaler og alvorsord hvis nødvendig. Utvidelse av oppdragelsen blir synlig gjennom dette. Det er ikke bare familien som skal komme med alvorsord og råd.

*Voksen 1: For de ungdommene som foreldrene ikke er der, så er det viktig at vi er der og er støttespillere for de. Og hjelper de til å ta noen av de riktige valgene og er de som klarer å sette noen rammer for de.*

I enkelte tilfelle kan man også drøfte hvorvidt ungdomsoppfølging kan forstås som en erstatning av familiens oppdragelse. Dette kommer frem i voksen 1 sitt utsagn ovenfor. Blant de fem teamene jeg observerte, var det en av ungdommene som ikke hadde foreldre eller andre fra biologisk familie i sitt team. Her fremsto oppdragelsen i rommet mer som en erstatning enn utvidelse av familiens oppdragelse.

Jeg har vist at ungdomsoppfølging tar sikte på å involvere familien. Dette hevder Cohen er karakteristisk i den «nye ideologien» om reintegrering av avvikerer. Familie, skole og andre lokale samfunnsorganer skal være en del av arbeidet. Imidlertid, hevder Cohen at dette kun er en visjon:

*Så langt fra at være uten kontakt med det formelle system har de primære institutioner med forskjellige metaforiske uttrykk måttet se sig invaderet, gennemsyret, belejret eller kolonisert af det formelle system. Så langt fra at basere sig mindre på eksperter har systemet nu simpelthen sat eksperterne i arbejde i de primære institutioner. Hvis det er foregået noen "opsugning", er det ikke avvikerer, som er blevet opsuget af institutionerne ude i samfundet, men disse, der er blevet opsuget af det formelle kontrolsystem (Cohen 1994:98-99).*

Cohen viser til utvikling av eksperter i samfunnet, som fører til et inntog av ulike behandlings- og rådgivningsprogrammer i familien. Med en slik «invasjon» blir ikke lenger familien bare et naturlig middel i forebygging av avvik, men den blir også «en indlysende kilde til behandling af andres afvigelser» (Cohen 1994:99).

I følgende del vil jeg drøfte om Cohens perspektiver kommer til syne i ungdomsoppfølging. Kan involvering av familien ses på som en form for invadering, slik Cohen hevder?

## En invadering?

Det er ingen hemmelighet at omsorgssvikt er blant de mest sentrale årsaksfaktorene til kriminalitet (se blant annet Kaufmann 1991, Loeber & Farrington 2001, Fahrman 2003, Christensen 2006). Familiens tilknytning og kjærlighet til barnet er en forutsetning for at det skal kunne utvikle seg normalt (Ericsson 1996b). Men familiens svikt er også en av de mest sentrale kildene til uønsket atferd.

*Voksen 5: Det jeg føler er vanskeligst med de teama, er å dra inn det personlige eller private nettverket. Dette er jo ungdom som er i en veldig sårbar periode i livet. Det å ikke ha noe sterke bånd til familie da, det kan virke litt sånn sårt eller vanskelig. (...) Det hadde vært fint å hatt noen flere private aktører inn. Det savner jeg i nesten alle team. Det å jobbe enda hardere for å få inn en eller annen privat person som kjenner ungdommen personlig, og ikke profesjonelt – det er viktig.*

Voksen 5 mener det er viktig å involvere privat nettverk i teamene, men sier også at det er en av de største utfordringene. Det er flere vokseninformanter som forteller at samarbeidet med foreldre kan være problematisk. Hvordan møter de en slik utfordring?

*Voksen 6: I utgangspunktet så jobber vi ikke med foreldrene, men vi kan hjelpe foreldrene å finne tiltak selv. Jeg jobber med hjelperne da kan du si. Jeg jobber for eksempel med saksbehandlere i barnevern, og sier at; 'du veit du hva, jeg ser at denne moren trenger så mye veiledning at jeg tror det er lurt at dere går inn med et veiledningstiltak'. (...) Det blir litt å ha dem med på godt og vondt. Da er det bedre å jobbe med utfordringene. Og så kan vi være med å påvirke og snu en kommunikasjon også.*

I sitatet ovenfor ser man at informanten belyser det fenomenet Cohen beskriver – en utvikling av eksperter i samfunnet. Ungdomsoppfølging jobber med «hjelperne», og når familien inkluderes er det også lett å holde dem under oppsyn. Dette kan også tyde på at familien vil kunne være en kilde til behandling av avvik, slik Cohen hevder. Imidlertid ser man at voksen 6 uttrykker omsorg i møte, da hun vektlegger at det er bedre å jobbe med utfordringene og være ledd i en forbedringsprosess. Videre forteller hun;

*Voksen 6: Det hender jo vi får en gråtende forelder i fanget, eller en sint ungdom – da må man jo ta det som kommer. Men da er jo det også et signal om at; 'Ok, her trenger man kanskje et eget tiltak, sånn at de kan få tett og god oppfølging da'.*

Overvåkningen av familien blir synlig gjennom voksen 6 sitt utsagn. Her kan man trekke paralleller til disiplinen, som har i hensikt å forbedre gjennom overvåkning og observasjon. Lignende beskrivelser gir flere av vokseninformantene;

*Voksen 2: Er det problemer med relasjoner i familien, så er det jo viktig at kommunen setter inn tiltak knytta mot det.*

*Voksen 1: Hvis vi ser at det er foreldrene som er største problemet, så går vi inn der. For det handler jo om å ha verktøy til oppdragelse. Jeg tror faktisk det kan være nyttig for alle parter. Foreldrene kan lære noe av dette her.*

Vokseninformantenes legger vekt på at de kan bidra med oppdragelse. Kanskje ungdomsoppfølging ikke invaderer, slik Cohen hevder, men at de oppdrar ungdom og foreldre? Imidlertid er det «nyttig for alle parter», slik voksen 1 sier. I likhet med foreldrene, som hun mener vil kunne lære av å delta i ungdomsoppfølging, kan det også tenkes at ungdomsoppfølging lærer av å involvere familien, slik Cohen påpeker.

I neste del skal jeg ta for meg de fem teamenes arbeid med ungdommenes miljø- og vennekrets.

## **6.2 Venner**

Tema «miljø- og vennekrets» har vært i fokus hos alle team, dog i ulik grad. I motsetning til familien, består vennerelasjoner av personer som kan «byttes ut» og på den måten ekskluderes fra ungdommens liv. Er dette tilfelle hos de team jeg har observert?

### 6.2.1 Forlate tidligere miljø

Blant flere av vokseninformantene er miljø vektlagt som en årsaksfaktor til at unge begår kriminalitet. *Hvis noen kompiser sa at 'gjør det', så gjorde han det. Om det var straffbart eller ikke. Det jobba jeg mye med. 'Her må du si nei ikke sant, du må lære deg forskjell på hva slags venner som er bra, og hva slags venner som er dårlig'* (voksen 4).

Vokseninformantene beskriver arbeidet med ungdommen som en prosess der også skal jobbe med å få dem ut av kriminelle miljøer.

Av de fem ungdommene, er det en som hadde et konkret punkt på ungdomsplanen vedrørende venner og miljø. Til intervju forteller han hva punktet innebar; *de sier jo at jeg skal henge mindre med de som gjør kriminalitet og sånn* (ungdom C). Jeg vil her gå nærmere inn på teamets regulering av ungdom C sine venner. Kan man se det i sammenheng med grensekontrollens avvisning?

Når teamet oppfordrer ungdommen til å holde seg unna tidligere miljø, kan man forstå det som en ekskludering av ungdommens primære relasjoner. Han skal ikke lenger omgås tidligere venner, fordi teamet mener de har dårlig innflytelse på han. Dette kan forstås som en form for avvisning av ungdommens miljø. Sahlin (2001) hevder at grensekontrollen søker etter å skape et rent samfunn gjennom avvisning og utstøtning av uønskede individer. Avvisningen er ifølge Sahlin forebyggende, da den forsøker å minimere risikoen for problemer innenfor et territorium. I denne sammenheng kan ungdommen og hans livssituasjon ses som et territorium.

Når vennene til ungdom C ikke får være del av hans liv, begrunnes dette ut fra et forebyggende anliggende. Teamet skal minske risikoen for at ungdom C begår nye lovbrudd. Videre forteller Sahlin at grensekontrollen tar vare på de inkluderte medlemmene. Dette ser vi i eksempelet da teamet gir plass til ungdommen. Han blir forsøkt integrert, ved at teamet etterstreber å endre ungdommens livsstil slik at han tilpasser seg samfunnets normer og regler.

Samtidig som teamet avviser ungdommens miljø, forsøker de også å inkludere nye relasjoner. Dette kommer til syne på intervju av ungdommen; *Jeg har jo hengt litt mindre med dem. Jeg*

*går heller med fetterne mine og gjør noe heftig enn å gjøre kriminalitet.* Ut fra de funn som er gitt kan man se at møte med ungdom C sin vennekrets er en prosess der både inkluderer, integrerer og ekskluderer. Her kan man trekke paralleller til Sahlin (2001) som hevder disiplin og grensekontroll kan sameksistere. Disiplinen er tydelig når teamet forsøker å forbedre ungdommens situasjon gjennom deres fokus på «nye» og «bedre» impulser. Samtidig ser man at ungdommens venner grensekontrolleres, ved at de avvises fra deltakelse i ungdommens liv.

Blant de resterende ungdommene var miljø og vennekrets et tema, men ikke et punkt på ungdomsplanen. I motsetning til ungdommen ovenfor, var det ingen av de andre som var i et gjengmiljø på det tidspunktet jeg observerte. Tema «miljø- og vennekrets» dreide seg derfor i stor grad om å oppfordre ungdommene til å skaffe seg nye impulser.

### **6.2.2 Nye impulser**

For ungdommene i team A og B besto ungdomsplanen av punkt vedrørende ukentlige og månedlige avtaler med politikontakt og barnevern. Ved utarbeidelse av ungdomsplanen hadde det blitt enighet om at avtalene med politi og barnevern skulle dreie seg om samtaler rundt ungdommens sosiale nettverk. Ungdommen i team A var tidligere i et rusmiljø, men hadde selv valgt å trekke seg ut av miljøet før gjennomføringsperioden startet.

I alle team ble det lagt vekt på relasjoner som teamet definerte som bra for ungdommen. Dette kom tydelig frem i team E, der de på andre oppfølgingsmøte valgte å flytte ungdommens kompis over i hans klasse. Begrunnelsen for dette kommer til syne på neste oppfølgingsmøte der skolerepresentanten sier til ungdommen: *Når vi putta han i klassen din, var det med et håp om at dere skulle kunne dra hverandre opp.* Man ser at bakgrunnen for at teamet flyttet vennen over i ungdommens klasse, springer ut av en forventning om at det skulle få god innflytelse på ungdommen. Men det viser seg at de to vennene uteblir fra skolen samtidig, noe skolerepresentanten ikke tror er helt tilfeldig.

Generelt i alle teamene er det blitt jobbet mot å gi ungdommene positive roller i positive miljøer. Her fremstår forbedring som en sentral drivkraft, noe som løfter synet på ungdommen som forsømte barn. Det er blitt oppfordret til å følge opp fritidsaktiviteter, søke jobb som lærling og ta opp kontakt med tidligere venner. På denne måten er det blitt jobbet mot å skaffe ungdommen et sosialt nettverk på ulike områder. Men hva forteller ungdommen

selv om deres sosiale liv? Hvordan har det gått for de to som har avvist tidligere miljø? Og hvilken betydning har ungdomsoppfølging hatt for deres sosiale nettverk?

### 6.2.3 Ungdommens egne beskrivelser : en forandring

Ungdommen i team B forteller til intervju om ungdomsoppfølging sitt fokus på relasjoner; *Jeg har blitt mye mer sosial. Jeg satt veldig mye alene før.* Han forteller videre at *Jeg bare bestemte meg for at ting skal skje. Og jeg vil at det skal skje fort. Ting skal ordne seg.* Han forteller med andre ord at han selv ønsket at ting skulle forandre seg og at han tok et valg som har hatt betydning for forandringen. Videre forteller han; *Den sosiale angsten var jo blitt litt bedre når jeg begynte i det teamet, men det har jo egentlig bare blitt bedre og bedre etter at jeg har hatt teamet da. Jeg har fått hjelp til å få kontakt med det sosiale livet.* I punkt 6.1.1 viste jeg at ungdomsplanen til ungdom B la vekt på opparbeiding av primærrelasjoner. Ut fra ungdommens beskrivelse ser man at det har hatt positiv betydning for hans sosiale liv.

Av de fire ungdommene som er blitt intervjuet, var det tre av dem som beskrev miljø og vennekrets som en utfordring. Deres problemstillinger er forskjellige. Ungdom B hadde behov for hjelp og veiledning i form av å skape et nettverk. Mens ungdom A og C forsøkte å holde seg unna tidligere miljø. Hva forteller ungdom A og C om skifte av miljø?

### 6.2.4 Om å forlate tidligere venner

På intervju av ungdom C spør jeg hva som har vært mest utfordrende av punktene på ungdomsplanen. Han forteller; *Miljø og kriminalitet tror jeg. Jeg har vært en pøbel siden jeg var liten.* Lignende beskrivelser gir ungdom A: *Jeg har gitt opp mange venner for å kunne klare det jeg har gjort nå. Bortsett fra det så har det ikke vært så veldig vanskelig. Det er jo mange kompiser som var gode kompiser da, så det var jo litt kjipt.* De to ungdommene har måttet ekskludere tidligere miljø, noe som har vært en vanskelig prosess sett ut fra begges betraktninger.

Tidligere i kapitlet viste jeg at flere vokseninformanter så på det som en nødvendig prosess å forlate et «dårlig» miljø. Er dette også en forståelse som gjelder hos ungdommen?

På intervju forteller ungdom A at han opplevde ungdomsoppfølging som en *gyllen sjanse* til å komme seg ut av miljøet. For han var det uaktuelt å bli værende i tidligere miljø; *det var det jeg ville gjøre selv. For jeg kan jo ikke være med dem og så prøve å forandre meg. Det går jo ikke.* Ungdom C forteller at det å ekskludere tidligere miljø har *hjulpet mye hittil da. Hvis jeg hadde vært med å gjort alt det der, så hadde jeg sikkert fått et par måneder i fengsel.*

Ungdommens betraktninger er i likhet med vokseninformantene. De beskriver ekskluderingen av tidligere miljø som nødvendig. Men ungdommene fremhever et moment i prosessen som ikke belyses av de voksne. At ekskluderingen også er et onde.

I følgende del skal jeg ta for meg de ulike sekundærrelasjonene i de fem teamene. Hvilken rolle har de spilt overfor de fem ungdommene? Og kan deres møte med ungdommen ses i sammenheng med synet på dem som forsømte eller forbryterske?

## 6.3 Sekundærrelasjoner

*Voksen 6: De [ungdommen] blir holdt tak i da. De må kanskje gå til den psykologen en gang i uka. Og når dem gjør det, så etablerer dem en relasjon. De får en ukentlig oppfølging fra miljøarbeidere på skolen. De får oppmerksomhet. Så blir det positivt for dem også. Det er denne relasjonsjobbingen som er veldig viktig. Og at vi ikke gir dem opp.*

Ifølge Balvig (1995) er den formelle kontroll «den spesialiserte og formaliserte kontroll, som den udøves af diverse kontrollører» (Balvig 1995:163). Den formelle kontrollen kommer som et tillegg og har kontroll som sin primær oppgave. Et godt eksempel på formell kontroll vil være politiets kontroll av allmennheten, eller barnevernets myndighet til å iverksette tiltak i hjemmet.

Flere av vokseninformantene forteller om ungdommen som en gruppe der ofte har unndratt seg hjelp eller har mistillit til hjelpeapparatet. Det vektlegges derfor i stor grad at teamet stiller opp. I følgende del vil jeg ta for meg de ulike sekundærrelasjonene. Hvilken rolle har de ulike sekundæraktørene hatt overfor de fem ungdommene? Blant de fem teamene er det ungdomskoordinator, politi, barnevern, skole- og helsevesen som er representert. Deres rolle



vil drøftes punktvis. Først skal jeg vise til hva de voksne legger i sekundærrelasjonene i teamet. Hvilken betydning har det for ungdommen, ut fra deres beskrivelser?

På gjentatte oppfølgingsmøter har jeg hørt ungdomskoordinator i teamet påpeke at det er viktig at teamet også treffes de gangene ungdommene mestrer. De skal være der i godt og vondt. Det legges vekt på at deres tilstedeværelse er med på å opparbeide og skape en relasjon.

*Voksen 6: Jeg ønsker ikke å ha en vikar inn i oppfølgingsmøte. Ungdommen har bestemt at det er **den** personen som skal delta, og det er viktig at det er **den** personen som kommer. Vi jobber veldig med personlige relasjoner, og det at de voksne skal ta ansvar da.*

*Voksen 3: Det er viktig at det er faste mennesker som møter. At det ikke er en fra politiet som er innom og sier; 'hæ, hvem er du? Har du gjort noe gærent?'. Men at det er **den** polititjenestemannen. **Det** mennesket fra barnevernet. Mor og/eller far og andre fra familien, og et menneske fra skolen. Faste mennesker som holder i dette til det er slutt. Og da er prognosene bedre på at dette virker.*

At ungdomsoppfølging skal bestå av faste støttepersoner, fremheves som en viktig faktor blant de voksne. *Har de oppfølgingsteam, så har de noen som bryr seg* (voksen 1). Deres beskrivelser kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Det handler om relasjoner og det å «bry seg», noe som også tyder på omsorg og det beste for ungdommen. Men et fokus på opparbeiding av sekundærrelasjoner blir også nevnt som en utfordring;

*Voksen 2: Det som kan være vanskelig er når det er utskiftninger. For eksempel en som blir sjukemeldt. Det kan være en sårbarhetsfaktor for ungdommen. Men jeg krever alltid at det skal være en vara, sånn at noen kan steppe inn. Men hvis det skjer fra flere etater samtidig, så kan det være en sårbarhetsfaktor.*

Denne sårbarhetsfaktoren har blitt observert i teamene. Jeg vil belyse dette i følgende del.

### 6.3.1 Fravær i teamene: en sårbarhetsfaktor

Av de fem teamene, var det kun et som hadde stabilt oppmøte hver gang – et team jeg observerte fire ganger. Resten av teamene hadde gjennomsnittlig et frafall ved hvert møte. Ved frafall var som regel ungdomskoordinator eller ungdommen godt informert i forkant. Informasjon som var relevant for møtet var overlappet, og det opplevdes derfor ikke som et hinder for verken ungdommen eller utfallet av møtet. Men jeg observerte også uventet fravær i tre team.

I team D var det flere som ikke møtte opp på siste oppfølgingsmøte. På bakgrunn av dette var det flere åpne spørsmål på slutten av dagen som kunne vært avklart hvis de sentrale støttepersonene hadde vært til stede. I team C var fraværet tydelig på det ene møtet hvor skolerepresentanten ikke møtte. Ettersom ungdom C strevde med skole, ble oppfølgingsmøtet uten skolerepresentant, et møte hvor strukturen fløt i større grad. Det ble vanskelig å si noe konkret om skolesituasjonen den siste måneden.

Uventet fravær ble også observert i team B. Til intervju forteller ungdommen at det eneste han irriterte seg over i ungdomsoppfølging var at støttepersoner ikke dukket opp. I likhet med vokseninformantene, vektlegger ungdommen i team B at han ønsker stabilitet i teamet. *Jeg vil jo at barnevernet skal være der og støtte meg* (ungdom B). Videre forteller han at han opplever at barnevernet kun er raskt til stede når han gjør noe *faenskap*. Ungdom B sin opplevelse bekrefter vokseninformantenes betraktninger om at stabilitet er en viktig forutsetning i deres arbeid.

Jeg skal nå gå nærmere inn på de enkelte sekundærrelasjonene i de fem teamene. Som nevnt, vil jeg drøfte synet på ungdommen. Samtidig vil jeg diskutere hvorvidt deres rolle kan tyde på en form for disiplinering eller grensekontroll av ungdommen (Sahlin 2001).

### 6.3.2 Ungdomskoordinator

Ungdomskoordinatorrollen er sammensatt. I tillegg skiller de seg fra øvrige sekundærrelasjoner fordi de har hovedansvar for driften av ungdomsoppfølging. De leder møtene, holder kontakt med øvrige deltakere i teamet og tar seg av samtaler med ungdommen

ved eventuelle brudd på ungdomsplanen. I tillegg skal det arbeides for at de skal «opparbeide tillit og tett kontakt med hver enkelt ungdom» (Gustavsen & Vardheim 2013:25). Utover en tydelig lederrolle på møtene, har jeg sjeldent sett at ungdomskoordinator har hatt egne avtaler med ungdommen med mindre det har vært spesielle utfordringer. Det er imidlertid flere av ungdomskoordinatorene som forteller at de holder kontakt med ungdommen per telefon.

Til intervju forteller voksen 6 følgende om sin rolle som ungdomskoordinator: *Så er det vår oppgave å følge med på at de faktisk gjør de tingene da. Og det gjelder både ungdom og voksne.* Med utgangspunkt i voksen 6 sitt utsagn, ser man at ungdomskoordinatoren utøver kontroll. Dette vil jeg belyse nærmere i kapittel 7, der jeg tar for meg kontroll i de fem teamene.

I tillegg til å være en som kontrollerer, skal ungdomskoordinator også fungere som en støtteperson for ungdommen. De skal oppnå «tillit og kontakt», som Gustavsen og Vardheim (2013) presiserte. For å illustrere deres støttende rolle, skal jeg gi vise til observasjon fra oppfølgingsmøte i team B.

På nest siste møte i team B forteller ungdommen at han ønsker å oppta kontakt med noen i familien. Men han forteller at han opplever motstand fra enkelte familiemedlemmer. Ungdomskoordinator henvender seg til ungdommen og lurte på om hun kan ta kontakt med familien hans. Kanskje de lettere vil høre dersom en utenforstående henvender seg? Ungdommen er raskt ut med å si at; *Det tror jeg hadde hjulpet veldig.* Ungdomskoordinator avtaler å møte ungdommen og tar på seg oppgaven å kontakte familiemedlemmet. Til intervjuet forteller ungdommen om dette, han forteller; *det er det siste punktet som mangler nå, for at ting skal gå på skinner. Det er ikke egentlig noe vi skal snakke om på oppfølgingsmøtene. Det er noe X [ungdomskoordinator] skal hjelpe meg og prøve å få til. Hun har påtatt seg den rollen.* Man ser at det er av stor betydning for ungdommen. Slik møter ungdomskoordinatoren ungdom B sitt behov, og hjelper der det trengs.

Ut fra eksempelet som er gitt, og øvrig introduksjon av ungdomskoordinator sin rolle, ser man at ungdomskoordinator kan pendle mellom både en kontrollutøver og hjelpende hånd. Kan dette forstås som en form for disiplinering av ungdommen? Ifølge Sahlin (2001) søker disiplinen etter å forbedre individene som avviker fra majoriteten. Innenfor disiplinen er overvåking og observasjon viktige virkemidler. Når ungdomskoordinator pendler mellom å

være en kontrollør og en hjelpende hånd ser man hvordan deres rolle opprettholder disiplinen funksjon.

### 6.3.3 Politi

For Christie (1982:29) vil politiet være et ideelt eksempel på en sekundær kontrollør. De har atferdskontroll som yrke, og kan utøve kontroll utover det dagligdagse samvær. I neste kapittel skal jeg ta for meg kontrollen i de fem teamene. Imidlertid vil jeg her gi en grundig beskrivelse av politiets rolle, som også handler om å kontrollere.

Politiet var representert i alle fem team. Voksen 4, som jobber som politi, forteller på intervjuet om hennes rolle som politikontakt i et team; *Da gikk det på det å snakke sammen og motivere for fremtiden videre. Det går mye på samtaler rundt det å bevisstgjøre ungdom på veien videre og konsekvenser hvis man gjør noe gærent. Videre så var det nok min rolle å øke litt selvtillit.* Vokseninformanten utsagn viser at hennes arbeid med ungdommen er fremtidsrettet. Hennes beskrivelse kan ses i sammenheng med Ericsson (1996) sin fremstilling av synet på unge lovbrøyttere som forsømte barn. Han skal forbedres, bevisstgjøres og oppdras. Videre forteller voksen 4 om andre momenter ved rollen som politikontakt: *Jeg sørger for at han var inne til tida noen ganger, at han ikke skulle være forsinka hjem. At han fulgte de avtalene han hadde. Det var ikke det at jeg gikk å møtte han, men jeg sjekka opp noen ganger at ting ble gjort sånn som han skulle.* Lignende beskrivelser gir voksen 1; *Hos politiet så har vi vaktjournaler som viser hva som skjer. Før jeg går på oppfølgingsteamsmøte, så søker jeg alltid opp personen.*

Man ser at politiet også har en kontrollutøvende rolle i møtet med ungdommen. Dette er imidlertid ikke et unikt fenomen. I dagens samfunn har politiet en utøvende makt til å gripe inn for å opprettholde ro og orden (Politi-loven 1995 §7)<sup>20</sup>. Men her ser man imidlertid at kontrollen strekker seg utover et fysisk møte mellom borger og politi. Politiet har mulighet til

---

<sup>20</sup> «Politi-loven §7 første ledd: Politiet kan gripe inn: 1 for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden eller når omstendighetene gir grunn til frykt for slike forstyrrelser. 2 for å ivareta enkeltpersoner eller allmennhetens sikkerhet. 3 for å avverge eller stanse lovbrudd. Politiet kan i slike tilfeller blant annet regulere ferdse-len, forby opphold i bestemte områder, visitere person eller kjøretøy, uskadeliggjøre eller ta farlige gjenstander i forvaring, avvise, bortvise, fjerne eller anholde personer, påby virksomhet stanset eller endret, ta seg inn på privat eiendom eller område eller påby områder evakuert».

å holde ungdommen under oppsyn gjennom deres tilgang til opplysninger (Politiregisterloven 2010 §21)<sup>21</sup>.

*Voksen 1: For meg som politi så er det ofte jeg som kommer med det som er vondt. Men det er faktisk min rolle. Og det må jeg bare si til personen og: 'Du skal ikke gjøre nye straffbare forhold. Og det kommer jeg til å sitte å følge med på'.*

Politiets overvåkende rolle kom til syne flere ganger ved observasjon. Ofte innledet politikontakten med å vise til vaktjournalen da de skulle fortelle hvordan det gikk med ungdommen. Har de vært lovlydige den siste måneden eller har de vært i kontakt med politiet? Synet på ungdommen som mulige forbrytere, kommer klart frem når ungdommens forbedring måles i hvorvidt de har holdt seg unna kriminalitet eller ei. Dette var spesielt tilfelle ved teamet med brudd på hovedvilkår i avtalen. Som vises til i kapittel 8, hadde ungdommen testet positivt på urinprøve samt begått ny kriminalitet. På oppfølgingsmøte, der ungdommen konfronteres, var politiet femten minutter forsinket. Og det var når politikontakten kom inn i rommet at det ble snakket om bruddet. Det var først da at møtet bar preg av konfrontasjon og alvorlighet.

I flere team fremsto det å ha politiet til stede som et viktig virkemiddel. *Da sjekker han politiloggen ikke sant. Søker han navnet mitt sikkert, og så kommer alt opp*, forteller ungdom C om politikontaktens oppgaver. Politiets tilstedeværelse fremsto som et signal til ungdommen om at politiet følger med. Her kan man trekke paralleller til Sahlin (2001) sin beskrivelse av disiplinen. Gjennom observasjon og overvåking skal ungdommens livssituasjon forbedres.

*Voksen 7: Forskjellen her [fra ansvarsgruppemøter og gjengprosjekter] er at påtale er veldig inne og er styrende. Det er forskjellen. Har man ikke med påtalejurister så får man ikke gjort noe strafferettsmessig.*

*Voksen 6:: Det tenker jeg utgjør en veldig stor symbolsk forskjell for ungdommene. Metodikken kan se veldig lik ut i forhold til andre ansvarsgruppemøter og*

---

<sup>21</sup> «Politiregisterloven §21 første ledd: Tjenestemenn i politiet og påtalemyndigheten kan gis tilgang (rett til direkte søk) til opplysninger, eller opplysninger kan på annen måte gjøres tilgjengelig for dem, i den utstrekning det er et tjenestemessig behov, og det er til formål som omfattes av denne loven».

*samarbeidsmøter, men for ungdommene så er jo dette her en straffereaksjon. Det er lettere for dem å se at de må følge opp det de skal. Hvis ikke de gjør det, så kan det få ganske alvorlig konsekvenser. Og det tenker jeg også er grunnen til at vi klarer å oppnå gode resultater med mange av disse ungdommene. Det blir ganske strenge rammer. Når de først sier ja til oppfølgingsteam, så må de forplikte seg*

I tillegg til politiets overvåking av ungdommen, var det også to ungdom som hadde urinprøver som del av sin ungdomsplan. *Hvis det er en urinkontrakt, så vil det også være møtet mitt med ungdommen*, forteller politikontakten i det ene teamet. Imidlertid kan det også være barnevernets ansvar, forteller voksen 4. Dette var ikke tilfelle i de fem teamene jeg observerte. Urinprøve som en form for overvåking av ungdommen, vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel.

Videre var det også i to team hvor politikontaktene hadde individuelle møter med ungdommen på ukentlig basis. Dette vil jeg belyse nærmere.

På intervju av ungdom A forteller han at det var en god «match» mellom han og politikontakten, og at han satt pris på den relasjonen de hadde fått. Til tross for det, gjengir han i intervjuet at mesteparten av politifolk er «drittsekker».

Ved et senere tidspunkt trekker ungdomskoordinator opp ungdommens relasjon til politikontakten. Hun forteller at ungdommen selv har sagt til henne at han ikke lenger synes alle politifolk er «drittsekker». Gjennom relasjon med sin politikontakt har han nå fått et annet bilde av politiet. Politikontakten til ungdommen gir lignende beskrivelse. På oppfølgingsmøte forteller han at deres relasjon har vært betydningsfull; *Det er det som er så fint med disse møtene her, da kan jeg også se og møte de som det går bra med.*

Politikontakten forteller at det er en kontrast til alt det vonde han ser i hverdagen som politimann: *Man ser at det går an å komme seg ut av det, det finnes håp for noen.*

I dette tilfelle ser man hvordan ungdommen oppnår en annen type relasjon til politiet som i utgangspunktet defineres som en sekundærkontrollør. Hvordan relasjoner kan opparbeides beskriver Ericsson (1996b) i sin bok *Barnevern som samfunnsspeil*. Her forteller hun hvordan andre sentrale personer i et barns liv kan fremstå som «psykologiske foreldre» (Ericsson 1996b:67). Dette avhenger av daglig og langvarig nærhet, omsorg og engasjement i barnets liv, ikke det faktum at barnet og omsorgspersonen er i slekt genetisk. Med dette hevder jeg

ikke at politikontakten fremstår som en «psykologisk forelder», men deres personlige møter har åpnet opp for en nærmere og mer uformell relasjon.

Lignende erfaringer kom også fram i et annet team. På et av oppfølgingsmøtene forteller politikontakten i teamet:

*Det er veldig fint å se at ting ikke er så svart på hvitt. Som politi har jeg ofte sett offeret, og sympatisert med dem i større grad – fordi jeg ofte kommer til en situasjon der offeret gråter, mens gjerningspersonen er sint. Det er godt å se personen bak hendelsen, og se at det er et menneske der også.*

Med utgangspunkt i politikontaktenes beskrivelser, ser man at deres møte med ungdommen, i en slik uformell setting, har hatt betydning for deres syn på kriminalitet. Fra å være en «sinna gjerningsperson» fremstår nå ungdommen som et «menneske bak handlingen».

I tillegg til urinprøver og jevnlig møter med ungdommen, var det en politikontakt som hadde en annen oppgave. Dette gikk på opparbeiding av ungdommens psykiske helse, da ungdommen hadde angst for uniformerte politimenn. Ved de første oppfølgingsmøtene stilte politikontakten i sivil. I forbindelse med urinprøver benyttet politikontakten seg av muligheten til å møte opp uniformert, så lenge ungdommen var forberedt. Ved intervju, som var halvveis i ungdommens gjennomføringsperiode, forteller ungdommen hvordan politikontakten har jobbet med han. *Jeg har vært med han på et foreldremøte før. Det var mer for at jeg skulle bli forkommelig med uniformerte politimenn. Og det var også fordi at jeg skulle få vekk den stigmatiseringen av politiuniformen (ungdom D).* Han forteller videre hvordan politiets rolle i teamet har hatt betydning for han. *Jeg har blitt fortrolig med politi. Jeg har blitt mye mer forståelig overfor folk sine yrker.*

Gjennom eksempler på politiets rolle, ser man at de (i likhet med ungdomskoordinator) kan pendle mellom rollen som kontrollutøver og en samtalepartner. Deres rolle kan ses i sammenheng med disiplinen, som ifølge Sahlin (2001) overvåker individet i et forsøk på å forbedre deres livssituasjon.

I neste del skal jeg ta for meg barnevernets relasjon til ungdommene.

### 6.3.4 Barnevern

Barnevernet har vært representert i fire av fem team. I disse teamene har barnevernet hovedsakelig hatt avtaler om individuelle samtaler med ungdommen ved siden av oppfølgingsmøtene. I noen tilfeller også med familien. En av vokseninformantene beskriver barnevernets rolle i et av teamene han deltok i.

*Voksen 3: De snakka rett og slett om viktigheten av å lage avtaler. Holde avtaler, si hva en tenkte, og ikke snike seg unna. De hadde veldig mange sånne viktige ting på agendaen som antageligvis hadde mangla i oppdragelsen til denne gutten. Så hun hjalp han med å stable han på beina.*

Under punkt 6.1.2 drøftet jeg hvorvidt ungdomsoppfølging fungerer som en form for utvidet oppdragelse av barna og familien. Ut fra voksen 3 sitt utsagn ser man hvordan barnevernet i møte med ungdommen bidrar med oppdragelse i form av samtaler om hvilke valg man skal ta i fremtiden, og vedrørende utfordringer i livet. Voksen 3 sitt utsagn kan også ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Ifølge Ericsson (1996) innebærer dette at ungdommen møtes med omsorg, oppdragelse og et forsøk på reintegrering. Da voksen 3 forklarer barnevernets rolle som en der oppdrar og hjelper ungdommen med å «stable han på beina» igjen, ser man at synet på ungdommen som forsømt er til stede i beskrivelsen.

I egne observasjoner har jeg sett at barnevernet har fungert som en støtte og samtalepartner, slik voksen 3 beskriver. I team C var det også en synlig nærhet mellom ungdommen og barnevernet (miljøarbeider). Ungdom C hadde ingen fra biologisk familie i sitt team, men hadde en miljøarbeider til stede som hadde fulgt ungdommen i flere år som en type avlaster eller støttekontakt. Relasjonen barnevern – ungdom var i dette tilfelle preget av en nærhet og i mye større grad en primærrelasjonell kontakt. I samme team var det også en annen representant fra barnevernet. Til intervju forteller ungdommen at barnevernrepresentanten hadde vært til stede på oppfølgingsmøtene to ganger i løpet av nesten tolv møter. Her var avstanden tydelig og barnevernets sekundærrelasjon til ungdommen ble synligere.



### 6.3.5 Skolerepresentant

I kapittel 5 viste jeg at tiltak som ble iverksatt på skolen kunne ses i sammenheng med både disiplinen og empowerment. Når jeg her skal presentere skolerepresentantens rolle, vil enkelte beskrivelser fra kapittel 5 gjentas.

Skolerepresentantene har i stor grad iverksatt enkelttiltak på skolen i et forsøk på å gjøre ungdommens hverdag enklere. Deres rolle kan ses i sammenheng med empowerment. Ifølge Askheim og Starrin (2007) innebærer dette ulike prosesser der søker etter å styrke individets selvinnsikt ved å legge til rette for individene.

Videre observerte jeg oppdragelse i møtet mellom skolerepresentant og ungdommen. De la vekt på utdanning og reintegrering som ledd i deres tilrettelegging.

Det er også flere av skolerepresentantene som har hatt avtale om å gi tilbakemelding til ungdomskoordinator eller familie dersom ungdommen ikke har dukket opp på skolen. I tillegg har flere av ungdommene forpliktet seg til å gi beskjed til skolerepresentanten dersom de er forsinket eller ikke møter. Her kan man trekke en parallell til disiplinen, som forsøker å forbedre gjennom overvåking og observasjon (Sahlin 2001).

Videre har skolerepresentant fungert som en samtalepartner og støtte for ungdommen. Dette kom tydelig frem i ungdom D sin beskrivelse om hvorfor han valgte å ha med skolerepresentanten i sitt team.

*Ungdom D: Det var fordi at han er en person jeg har satt veldig mye tillit til, som jeg kan være veldig åpen til. Av og til kan jeg være mer åpen til han enn det jeg er til moren min. Men det er litt fordi det er ikke moren min (humrer).*

I kapittel 4 viste jeg at ungdom D beskrev stormøte som en tøff prosess. Til intervju forteller han at det var viktig for han å ha skolerepresentanten til stede fordi skolerepresentanten støttet han når det ble vanskelig. Gjennom ungdom D sin beskrivelse ser man hvordan skolerepresentanten har fungert som en samtalepartner og støtte. I likhet med politiet, ser man

hvordan skolerepresentanten har fått en nær relasjon til ungdommen, samtidig som han også forblir en sekundæraktør ved at deres relasjon først og fremst er knyttet til skole.

Skolerepresentantenes rolle overfor ungdommene kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. I de fem teamene har jeg sett at skolerepresentantene har vist omsorg, lagt til rette for, og forsøkt å oppdra ungdommen. Dette er ifølge Ericsson (1996) sentralt innenfor synet på unge lovbytere som forsømte. Imidlertid har det også vært tilfeller hvor man kan trekke paralleller til synet på ungdommen som forbrytersk. Dette så jeg da en av ungdommene brøt med hovedvilkår på avtalen, og ble ekskludert fra enkelte timer på skolen.

Jeg skal nå ta for meg helsevesenets rolle for ungdommene i to team.

### **6.3.6 Helsevesen**

Blant de fem ungdommene var det to som hadde representanter fra helsevesenet. De jobbet som fastlege og samtaleterapeut.

I det ene teamet ble fastlegen koblet inn da ungdommen hadde gjennomført over halvparten av sin periode. Ungdomskoordinator forteller at representanten fra helsevesenet var en viktig samtalepartner for ungdommen, og ungdommen ønsket selv å ha han med i sitt team. I det andre teamet var helsevesenet koblet inn fra starten av. Deres møter var også en del av ungdomsplanen. Ungdommen skulle møte opp til avtalte timer, som de hadde en gang i uka. Imidlertid formidlet terapeuten at ungdommen selv måtte ønske å møtes. Dersom ungdommen ikke hadde behov for samtale, kunne han gi beskjed til terapeuten i forkant. Det at terapeuten legger vekt på ungdommens behov i situasjonen, viser hvordan ungdommen blir inkludert i relasjonen. Dette kommer godt frem når ungdommen forklarer hva han og terapeuten gjør sammen.

*Ungdom D: Vi prater egentlig om ting som har skjedd tidligere i livet mitt, som kan gi utslag for sinne og voldsepisoder. Jeg kan jo prate om hva pokker jeg vil, og han prøver å forklare hvordan ting skjer.*

Ut fra ungdom B sin beskrivelse, ser man at hans samtaler med terapeut kan virke reintegrerende og forbedrende, da de snakker om hva som kan utløse sinne og vold. Dette kan

ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. De snakker om fortiden og hva som kan være bakgrunn for hans utagerende atferd. Dette var ifølge Ericsson sentralt innenfor barnevernets regulering – å komme til bunns i enkeltindivids problemer. Det at terapeuten legger vekt på at ungdommen selv må ønske å prate med han, tyder på at det er ungdommens behov som er avgjørende for om de skal treffes.

## **6.4 Oppsummering**

I dette kapitlet har jeg vist at de fem teamene har lagt stor vekt på relasjoner i møtet med ungdommen. Først og fremst primærrelasjoner – venner og familie, men også teamets relasjon til ungdommen er viktig. Presentasjon av de ulike sekundærrelasjonene viser at flere i teamet pendler mellom en utøver av kontroll og en støtte/hjelp. Noe som både kan ses i sammenheng med disiplinen, og et syn på ungdommen som forsømt og forbryterske. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på de spesifikke tiltakene som ble iverksatt og som tyder på at kontroll er et viktig virkemiddel i ungdomsoppfølging.



## 7 Kontroll

I prop 57 L (2013-2014) heter det at ungdomsplanen kan bestå av kontrollerende, ansvarliggjørende eller rehabiliterende tiltak. I tillegg vektlegges nettopp tett og individuelt tilpasset kontroll som en viktig forutsetning for å kunne forebygge fremtidig kriminalitet. Kontroll er med andre ord forankret i beskrivelsen av hvordan ungdomsoppfølging skal møte ungdommen.

I dette kapitlet skal jeg presentere de ulike kontrolltiltakene som har vært synlige gjennom observasjon og intervju. Jeg starter med en introduksjon av voksnes beskrivelser av kontrollen, samt gir eksempler på de ulike kontrolltiltak som er observert i fem team. Til sist vil jeg presentere ungdommens syn på kontrollen. Hvilke beskrivelser gir ungdommen, og samsvarer det (eventuelt ikke) med de voksnes betraktninger?

Gjennomgående i oppgaven vil jeg drøfte synet på ungdommen ut fra vokseninformantenes beskrivelser. Kan kontrolltiltakene ses ut fra et syn på ungdommen som forsømte – skal de vernes og oppdras? Eller begrunnes kontrollen ut fra straffende elementer?

Videre vil jeg drøfte kontrollen i lys av Sahlin (2001) sine beskrivelser om disiplin og grensekontroll. Jeg vil også drøfte hvorvidt kontrollen kan forstås som en utvidet og/eller styrket regulering av individer i samfunnet (Cohen 1994).

### ***7.1 «Oppfølgingsteam er som å sone med en fotlenke av gode hjelpere»***

Jeg var med å observere første møtet til ungdommen i team B. På dette møtet skulle utarbeiding av ungdomsplanen gjennomføres. Mens forslagene til punkter i planen ble lagt fram, skyter ungdomskoordinator inn at det er viktig med tett dialog i teamene. De teamene som hadde tett dialog var også de teamene som fungerte aller best, forteller ungdomskoordinator. Med tett dialog innebærer det at deltakerne holder hverandre oppdatert på ungdommens bevegelser og valg. Med tett dialog innebærer økt overvåking og kontroll.

På intervju av voksen 6 beskrev hun ungdomsoppfølging med følgende utsagn;  
*Oppfølgingsteam er som å sone med en fotlenke av gode hjelpere.* Sitatet gir en illustrerende beskrivelse av straffereaksjonen. Ungdommen har ingen fysiske restriksjoner på hvor de kan gå – det er ingen alarm eller patrulje som vil komme løpende dersom de gjør brudd på avtalen. Men de blir sett, og deres valg og handlinger blir registrert.

I kapittel 5 og 6 har jeg gitt eksempler på hvordan deltakerne i ungdomsoppfølging holder hverandre oppdatert på ungdommens bevegelser. Blant annet forpliktet flere av ungdommene å melde fra til skolerepresentant ved fravær, mens politiet sjekket opp ungdommens navn i vaktjournalen før et oppfølgingsmøte. Videre ble det meldt fra dersom ungdommen ikke møtte opp og fulgte punktene i ungdomsplanen. Dette gjaldt avtaler med barnevern, terapeut, politi, atferdsprogram osv. Ved fravær ble det meldt fra.

*Intervjuer: Hva hvis han ikke møtte opp [på skolen]? Hadde dere noen avtale da?*

*Voksen 3: Jada. Da ringte jeg til mora. Og rapporterte med en gang til han sjefen i konfliktrådet. Sånn at da skjedde det noe med en gang. Så tok jeg det opp på oppfølgingsmøte. Men da var det allerede kjent av mora og X [ungdomskoordinator]. Nyheten var sendt videre.*

Ut fra voksen 3 sine beskrivelser ser man tydelig hvordan ungdommen overvåkes. Videre forteller han: *Så hvis det var en test fra hans side, så så han at det fungerte – det nettverket vårt som var rundt han.* Påminnelser om at kontrollen eksisterer kommer synlig frem i beskrivelsen. Lignende beskrivelser gir en annen vokseninformant.

*Voksen 6: Det som er unikt er jo at det er forpliktende rammer rundt det. Vi jobber også etter en helt spesiell metodikk, og deler av den metodikken er jo for eksempel det å ha et veldig sterkt ressursfokus. Det å komme tett inn når det skjer noe bekymringsfullt, sånn at du får stoppa negativ utvikling med en gang. Og du har mange støttespillere å spille på, så har du en veldig sterk koordinatorrolle – og det også er en suksess faktor. Hvis det er noen som melder inn til meg at 'nå har ungdommen vært borte flere netter', så kan jeg aktivere de rette folkene rundt ungdommen til å gå inn og få til en endring, eller hente opp ungdommen. Det er veldig tydeligere rammer her da, og mye raskere reaksjon.*

Ut fra beskrivelsene som er gitt kan man trekke paralleller til disiplinen slik Sahlin (2001) beskriver den.

*Övervakning och observation tillhör disciplinens centrala metoder. (...) De innebär att man håller reda på var individerna befinner sig och vad de gör, men man antar också att deras beteende påverkas av vetenskapen om att de är iakttagna (Sahlin 2001:123).*

Ungdomsoppfølging sitt sterke ressursfokus og raske reaksjoner vitner om utøvende kontroll og overvåking. Ifølge Sahlin er overvåking og observasjon sentrale virkemidler i disiplinen. I tillegg legger vokseninformantene vekt på at den tette overvåkingen og samarbeidet innad i teamet er nødvendig og viktig for at de skal kunne hjelpe ungdommen best mulig. For en av vokseninformantene handlet det ikke om å kontrollere, men det å «bry seg». Dette er i likhet med slik Sahlin (2001) forklarer at disiplinen legitimerer tiltak og regulering av individer. Disiplinen legitimeres, ved at det fremstår som det beste for ungdommen. Dette stemmer overens med mine funn.

Videre kan man se vokseninformantens beskrivelser av kontrollen i sammenheng med synet på ungdommen som forsømte barn på 90-tallet. Når barnevernet overtok ansvaret igjen, ble kontroll et viktig virkemiddel ifølge Ericsson (1996). Her forteller hun hvordan barnevernet fortsatt hadde et mål om behandling og oppdragelse av ungdommen. Samtidig som det forelå en forventning fra samfunnet om at de skulle holde ungdommen under kontroll.

Ut fra de funn som er gitt, vil jeg i følgende del diskutere kontrollen i lys av Foucault (1999) sin beskrivelse om panoptikon.

### **7.1.1 Ungdomsoppfølging – dagens Panoptikon?**

Da jeg på intervju av ungdom B stilte spørsmål om hva han fikk vite om ungdomsoppfølging før han takket ja, sa han følgende: *At det er en alternativ straffereaksjon som går ut på det at det er mennesker som skal passe på (humrer) at du ikke gjør flere lovbrudd.* At ungdomsoppfølging kontrollerer og overvåker ungdommen er noe de voksne har sørget for at ungdommen vet. Dette vil jeg nå drøfte i lys av Foucault (1999) sin beskrivelse om panoptikon. Kan ungdomsoppfølging ses som en form for panoptisk straffereaksjonen?

Når Foucault introduserer panoptismen viser han til Jeremy Bentham's arkitektoniske fengsel: «Omkretsen er en kjede bygninger, i midten står et tårn. (...) Omkretsens bygninger er inndelt i celler, som alle er like brede som bygningen selv, og har to vinduer: Det ene vender innover og svarer til tårnets vinduer, det andre vender utover og lar lyset slippe inn» (Foucault 1999:174-175). Ved gjenspeil av lyset som trenger inn, vil kontrolltårnet registrere de innsattes skygger og slik iaktta og overvåke deres bevegelser. Foucault viser med panoptikon hvordan det er mulig å skape et system der individer konstant overvåkes. Hovedhensikten er å skape en situasjon der de overvåkede selv danner grunnlaget for kontrollen: individet må vite at han er under oppsyn. Slik blir overvåkingen en normalisert og integrert del av arkitekturen – så naturlig at man ikke vil legge merke til at den er til stede. Disiplinen virker inn på individets sjel, samtidig som observasjon av individene sikrer at effektiviteten opprettholdes (Schaanning 2000:443). Kan man i lys av Foucault sin beskrivelse se ungdomsoppfølging som en panoptisk straffereaksjon? For å drøfte det videre vil jeg vise til observasjoner fra oppfølgingsmøter i team E.

Det første oppfølgingsmøte jeg observerer i team E, er etter sommerferien. Skolerepresentanten i teamet informerer ungdommen at han nå har fått klasserom rett ovenfor hans kontor. De kommer derfor til å treffes ofte, sier han til ungdommen.

På det tredje oppfølgingsmøte blir det diskutert rundt ungdommens manglende tilstedeværelse i kroppsøvingstimene. Som nevnt i kapittel 5, ble familiemedlemmet pålagt å sende med ungdommen treningstøy. Samtidig som skolerepresentanten informerer ungdommen om at han skal «passe på» at han kommer seg til timene.

På samme møte forteller ungdommen at han har begynt å trene på treningsstudio. Som en dialog rundt dette, er det flere som informerer ungdommen om kjennskap til personer som jobber på det aktuelle treningssenteret. *Da ser du, det finnes folk overalt som kjenner folk som kjenner folk*, sier skolerepresentanten til ungdommen. Skolerepresentantens kommentar kan tolkes som en påminnelse på deres kontroll som strekker seg utover de aktuelle oppfølgingsmøtene. Dette kan ses i sammenheng med Cohen (1994) sin beskrivelse av utvidet og styrket kontroll i samfunnet. *Det er masse som skjer i mellom hvert møte. Det er jo gjerne da de punktene i avtalene foregår* (voksen 2).

Flere steder i oppgaven har jeg vist at ungdommen blir sett, kontrollert og overvåket. Ifølge Foucault er det prinsipielle innenfor panoptikon at individet må vite at han er under oppsyn,



men det trenger ikke være slik – så lenge individet er «sikker på at han alltid vil kunne iakttas» (Foucault 1999:176). Med eksemplene fra team E, og ungdommens egne beskrivelser<sup>22</sup>, ser man hvordan ungdommen i teamet blir påminnet overvåkingen. Samtidig kan de ikke vite hvor overvåkingen oppstår fordi: *det finnes folk overalt som kjenner folk*. Med de funn som er gitt, kan man trekke paralleller til panoptikon.

Jeg skal nå ta for meg ytterlige former for kontroll som ble observert i innsamlingsperioden. Kan de fem teamenes kontroll av ungdommen forstås som en form for grensek kontroll eller disiplinering? Og kan kontrollen forstås som en utvidet og/eller styrket regulering av unge lovbyrtere i samfunnet?

### 7.1.2 Urinprøver

Som jeg nevnte i kapitel 6, var det to av ungdommene som hadde urinprøver på sin ungdomsplan. Den ene ungdommen forteller selv at han valgte å ha urinprøver som et punkt da han hadde et ønske om å bevise rusfrihet, samt ha en unnskyldning dersom han fikk tilbud om rus. Hans tester ble tatt sporadisk, slik at han ikke kunne planlegge eventuelle rusinntak. Denne formen for kontroll kan ses i sammenheng med panoptikon, slik Foucault beskriver den. Sporadiske tester innebærer at ungdommen kan risikere å bli rustestet når som helst, men han vet ikke når.

Den andre ungdommen hadde en avtale om at det skulle gjennomføres urinprøve dersom det var mistanke om rusbruk. Ved en slik type kontroll fremstår en eventuell urinprøve som en mistenkeliggjøring av ungdommen – det testes først når vi tror du har tatt rusmidler.

Ifølge Sahlin (2001) jobber disiplinen ut fra en tanke om at de som ikke lar seg forandre kan overvåkes. Gjennom urinprøver ser man en tydelig overvåking av ungdommen. Dette kan utdypes nærmere med et eksempel fra en samtale jeg hadde med en ungdomskoordinator. Hun forteller om en av ungdommene hun har i ungdomsoppfølging, hvor hun er usikker på ungdommens bosted da han har flyttet inn til en kompis. På bakgrunn av dette, hadde hun gitt politikontakten beskjed om å dra til ungdommens nye adresse og foreta en urinprøve. Politikontanten hadde oppsøkt ungdommen sent en kveld, for å gjennomføre prøven. Her

---

<sup>22</sup> Ungdommens egne beskrivelser gis i punkt 7.2.

benyttes disiplineringens virkemidler – observasjon og overvåking – spesifikt gjennom bruk av urinprøver.

En annen type kontroll av ungdommen kom til syne på oppfølgingsmøte i team B.

### **7.1.3 Foto av ungdommen**

Ved første oppfølgingsmøte i team B, observerte jeg en kontrollmetode som for meg var ukjent. Da punktene i ungdomsplanen diskuteres, opplyser politikontakten at bilde av ungdommen henger nede på et kontor på politistasjonen. *Det er en del av avtalen*, sier politikontakten. Hun forteller at bildet av ungdommen vil være tilgjengelig for patruljerende politi som skal ut på vakt, slik at de har kjennskap til ungdommen. Her ser man hvordan kontrollen ikke bare strekker seg utover oppfølgingsmøtene, ved at deltakerne i teamet holder hverandre oppdaterte. Men her får også andre polititjenestemenn mulighet og ansvar for å følge opp ungdommen. Vil dette tyde på en utvidelse av kontrollen? Cohen (1994) belyser, i sin beskrivelse av vestlige kontrollformer, hvordan nye straffereaksjoner supplerer andre kontrollinstanser i samfunnet. Ungdomsoppfølging, som ifølge Kvelling & Wendelborg (2009:63) er et supplement, vil ifølge Cohen eksistere sammen med andre kontrolltiltak, ikke som en erstatning. Når ungdomsoppfølging regulerer ungdommen gjennom tett overvåking i teamene, samtidig som også andre utenfor straffereaksjonen (politi på patrulje) kontrollerer, kan man forstå det som at reguleringen av ungdommen utvides og intensiveres, slik Cohen hevder.

Videre kontroll av ungdommen, vil belyses med utgangspunkt i to teams restriksjoner vedrørende ungdommens oppholdssted.

### **7.1.4 Restriksjoner rundt ungdommens oppholdssted**

Ved intervju av en vokseninformant gav hun eksempler på hva en ungdomsplan kan inneholde av punkter. Hun forteller: *Deler av avtalen kan for eksempel være at man ikke får lov til å ha pc/mobiltelefon på natta, eller at man har innetider. Eller at de ikke får lov til å være der [sentrum] for eksempel* (voksen 4). At ungdomsplanen kan bestå av restriksjoner

på hvor ungdommen kan oppholde seg er forankret i konfliktrådsloven (2014)<sup>23</sup>. Denne form for regulering av lovbrutere kan ses i sammenheng med det Cohen beskriver som en parallell ekskludering og inkludering om hverandre. Samtidig som individet inkluderes på den måten at han holdes innenfor institusjonens grenser, kan også samme institusjon ekskludere ved å holde han utenfor sosiale grenser (Cohen 1994:260). Her viser Cohen til soning med fotlenke. Lovovertrederen inkluderes i samfunnet, ved at han er fri fra institusjonens rammer, men ekskluderes allikevel fra den totale frihet, da han må bære fotlenken til enhver tid.

Av de fem ungdommene var det to som hadde restriksjoner vedrørende oppholdssted. Som nevnt i kapittel 6, hadde ungdommen i team C et punkt som innebar å holde seg unna tidligere vennemiljø. Mens ungdommen i team E hadde en klar forventning (fra teamets side) om å ikke oppholde seg i sentrumsområdet. Ungdomsoppfølging sin mulighet til å overholde bestemmelser om ungdommens oppholdssted, vil drøftes videre med utgangspunkt i kontrollstrategien grensekontroll.

### **En form for grensekontroll?**

Ifølge Sahlin er grensekontrollens mål å oppnå et rent samfunn. «Gränskontrollen sorterar ut de oönskade från de acceptabla genom entydiga beslut: antingen får man vara innanför gränserna eller inte» (Sahlin 2001:128). Grensekontrollens metoder belyses gjennom dets bruk av avvisning og utvisning. Ved avvisning kan «uönskade» fjernes fra ett spesielt område, eksempelvis en narkoman som befinner seg inne på ett kjøpesenter. Avvisning fungerer forebyggende ved at den søker etter å minske risikoen innenfor et territorium. Utvisning oppstår dersom individet eksempelvis har begått ett regelbrudd, og motiveres ut fra at «den utvisade skadar verksamheten» (Sahlin 2001:126).

Med utgangspunkt i ungdomsoppfølging sin legitimitet til å begrense ungdommens oppholdssted ser man hvordan kontrollen kan ses i sammenheng med grensekontrollens avvisning. Ungdom B må holde seg unna tidligere miljø, mens ungdom E får ikke lov til å oppholde seg i sentrum. I likhet med eksempelet på den narkomane som fjernes fra kjøpesenteret, fjernes ungdommen fra sentrale områder de tidligere har vært en del av.

---

<sup>23</sup> «Konfliktrådsloven §25 bokstav d: Ungdomsstormøtet skal utforme en ungdomsplan. Planen skal godkjennes av ungdomskoordinatoren, domfelte eller siktede og domfeltes eller siktetes verger. Planen kan blant annet gå ut på at domfelte eller siktede skal (...) d) overholde bestemmelser om oppholdssted, arbeid eller opplæring»

Kontrollens metoder vil videre drøftes med utgangspunkt i ungdommens egne beskrivelser av kontrollen. Hvordan opplever de kontrollen som er blitt vist å være så synlig?

## 7.2 Ungdommens egne beskrivelser av kontrollen

Jeg har vist at kontrollen kan ses i sammenheng med en form for panoptisk disiplinering ved at ungdommen stadig påminnes overvåkingen – den er synlig, «overalt» og ungdommen vet at den eksisterer. Ifølge Foucault vil denne synlige kontrollen, og vissheten om at den er til stede, virke inn på individet. I denne delen skal jeg ta for meg ungdommens beskrivelser av kontrollen. Deres betraktninger vil drøftes opp mot tidligere del av kapitlet.

### 7.2.1 Faller inn under hverdagslige gjøremål

*Ungdom D: Det er faktisk ikke noe jeg tenker over. Fordi det er så normale ting, som å gå på skole og ikke drive på med rus og slikt. Det er ikke noe jeg trenger å tenke over. Det går helt av seg selv.*

Hos to av ungdommene forteller de at kontrollen ikke var av betydning. Begge forteller at ungdomsplanen tok sikte på områder som de ønsket å følge opp fra før. Det var områder som begge hadde jobbet mye med i forkant og underveis i ungdomsoppfølging. Ungdommen i team D hadde jobbet seg ut av rusproblematikken og formidler et genuint ønske om å fullføre skole. Mens ungdommen i team B forteller selv at han aldri hadde problemer med å følge opp skole. Ungdomsoppfølging fremsto for han som «praktisk». *Det er ikke den der vanlige sitte inne eller gå rundt å plukke søppel i gatene liksom. Du får leve et vanlig liv, samtidig som du soner.* For ungdom B var det av betydning når han valgte å takke ja til ungdomsoppfølging, fordi: *det skulle gå minst mulig utover daglige hverdag. Skole og jobb og sånne ting.*

### 7.2.2 Overvåking fra ungdommens perspektiv : betydningsfullt og trygt

Til intervju forteller ungdom A hva han opplevde som viktig i ungdomsoppfølging. *De setter jo krav. Og da blir det litt lettere å kunne følge det, enn å måtte gjøre alt sjæl.* Han gir videre et eksempel på de kravene ungdomsoppfølging setter til han: *Sånn som nå så skal jeg gå på forskjellige steder og søke praksisplass. Så skal jeg sende meldinger til alle sammen og si om jeg fikk nei eller ja.* Med «kravene» ser man at ungdom A sikter til teamets overvåking av han. Ut fra hans beskrivelse ser man hvordan kontrollen er en viktig forutsetning for at han skulle klare å følge opp punktene. Dette kom også frem i de voksnes beskrivelser, som la vekt på at en tett overvåking av ungdommen var nødvendig og viktig for at de skulle klare å hjelpe dem på best mulig måte. Som voksen 6 sa: *du har mange støttespillere å spille på, så har du en veldig sterk koordinatorrolle – og det også er en suksess faktor. Hvis det er noen som melder inn til meg at 'nå har ungdommen vært borte flere netter', så kan jeg aktivere de rette folkene rundt ungdommen til å gå inn og få til en endring.*

Videre forteller ungdom A om hjelpetiltak han har fått før ungdomsoppfølging. Om øvrige tiltak sier han følgende; *De følger jo ikke opp i det hele tatt. Og da er det jo lettere å skli unna.* For han, var det at ungdomsoppfølging fulgte han opp av stor betydning. *Da føler jeg liksom at det er noen som faktisk bryr seg da. I stedet for å bare komme på møte sånn en gang i halvåret og bare sitte der, prate ut og så ferdig med det.* For ungdom A betydde kontrollen at ungdomsoppfølging brydde seg om han. Dette samsvarer helt med voksen 1 sin beskrivelse av kontrollen; *det handler rett og slett om å bry seg. Det handler ikke om å kontrollere.* Videre forteller ungdom A at oppfølginga og kontrollen fungerte som et «kick» som motivasjon til å holde seg unna. *Det får meg til å tenke litt sånn dobbelt på ting. Ikke bare tenke 'Ok, det går sikkert greit'.*

Lignende beskrivelser gir ungdom C når jeg på intervjuet spør han om han ville anbefalt ungdomsoppfølging til en venn.

*Ungdom C: Jeg hadde sagt 'bli med'. For det kan hjelpe han videre i livet også, med at dem følger deg opp og har oversikt over deg. Sånn at du ikke gjør noe mer kriminalitet. For gjør du det, så vet de alt med en gang.*

Her ser man hvordan de voksnes beskrivelse av kontrollen kommer til syne i ungdom C sine beskrivelser. «De vet alt med en gang», sier han. Ungdommen beskriver de panoptiske virkemidlene som jeg belyste i punkt 7.1.1. Kontrollen er synlig og overalt, ifølge ungdom C. I tillegg kan man se hvordan overvåkingen virker inn på individet, når ungdommene selv beskriver kontrollen som en viktig forutsetning for deres opprettholdelse av punktene. Ifølge Foucault er dette en tydelig disiplineringsprosess, ved at den virker inn på individets sjel samtidig som overvåkingen sikrer at effektiviteten opprettholdes (Schaanning 2000:443).

Med utgangspunkt i ungdommens opplysninger, ser man at den tette kontrollen kan oppleves som en trygghet. Et godt eksempel på dette ser man hos ungdommen som selv ønsket urinprøver som en del av ungdomsplanen.

## **7.3 Oppsummering**

I kapitlet har jeg vist at de fem ungdommene har blitt kontrollert gjennom teamenes tette overvåking, bruk av urinprøver, restriksjoner på oppholdssted og foto av ungdommen. Jeg har også vist at kontrollen strekker seg utover oppfølgingsmøtene, når andre polititjenestemenn har tilgang til bilde av ungdommen før de skal ut i ordenstjeneste. Her har jeg drøftet hvorvidt deres overvåking av ungdommen kan ses i sammenheng med Foucault sin beskrivelse om panoptikon. Ifølge Foucault er det prinsipielle innenfor panoptikon at individet er sikker på at han vil kunne overvåkes alltid, og overalt. Dette stemmer overens med enkelte av ungdommenes beskrivelser, som gjengir at «de vet alt med en gang». Kontrollen virker også til å finnes overalt. Enten det er på treningsstudio eller i byens sentrumsjerne.

Videre har jeg vist at restriksjoner på oppholdssted, kan ses i sammenheng med grensekontrollens avvisning. Jeg har også trukket paralleller til disiplinens overvåkende funksjon. Ifølge Sahlin vil disiplinen legitimere tiltak som iverksettes ved at det fremstår som det beste for individet. Dette stemmer overens med mine funn. De voksne beskriver

kontrollen som en nødvendig forutsetning for å lykkes i arbeidet med ungdommen. Imidlertid er det flere av ungdommene som også beskriver kontrollen som betydningsfull.

Ut fra de funn som er gitt i kapitlet, kan man se kontrolltiltakene i sammenheng med slik Ericsson (1996) beskriver regulering av unge lovbrytere på 90-tallet. I likhet med tidligere tiår hadde barnevernet ansvaret for regulering av de unge lovbryterne. Ungdommens individuelle behov, omsorg og oppdragelse var i fokus. Imidlertid var også barnevernets oppgave å holde ungdommen under oppsyn, gjennom overvåking og kontroll.





## 8 Håndtering av brudd

Et brudd i ungdomsoppfølging reguleres av konfliktrådsloven §33 og §34 (2014).

Vokseninformantene skiller mellom brudd på hovedvilkår i avtalen og brudd på sosiale vilkår. Det er disse to definisjonene på brudd jeg vil benytte i kapitlet.

Med brudd på hovedvilkår henviser vokseninformantene til at ungdommen begår ny straffbar handling i gjennomføringsperioden i ungdomsoppfølging. Et slikt brudd reguleres av konfliktrådsloven §34. Bruddet medfører at påtalemyndigheten blir koblet inn og avgjør om straffeforfølgingen skal gjenopptas eller bringes til retten. I retten kan det fastsettes vilkår eller fullbyrding av straffen, med henvisning til straffeloven §54 (1902)<sup>24</sup>. Videre kan «påtalemyndigheten beslutte at gjennomføringen av ungdomsoppfølgingen avbrytes» (Konfliktrådsloven 2014:§34:annet ledd).

Brudd på sosiale vilkår kan være at ungdommen ikke følger opp punkter i ungdomsplanen som for eksempel å overholde avtaler om innetid i hjemmet. Mindre alvorlige forseelser (som eksempelvis å komme for sent til avtaler) blir av Justis- og politidepartementet (2011) foreslått regulert i det enkelte oppfølgingsteamet. Men brudd på sosiale vilkår kan også reguleres ut fra konfliktrådsloven §33.

---

<sup>24</sup> «Straffeprosessloven §54: 1. Når den domfeltes forhold gir grunn til det, kan retten ved kjennelse i prøvetiden oppheve eller endre fastsatte vilkår og sette nye vilkår. Finner retten det påkrevd, kan den også forlenge prøvetiden, men ikke til mer enn fem år i alt. Ved vilkår om narkotikaprogram og program mot ruspåvirket kjøring, kan kriminalomsorgen bringe saken inn for retten med begjæring om slik kjennelse.

2. Dersom den domfelte alvorlig eller gjentatt bryter fastsatte vilkår, kan retten bestemme ved dom at straff helt eller delvis skal fullbyrdes. Ved vilkår om narkotikaprogram og program mot ruspåvirket kjøring, kan kriminalomsorgen bringe saken inn for retten med begjæring om slik dom. Dommen må være avsagt innen tre måneder etter at prøvetiden gikk ut. Reglene om forsvarer og om pågripelse og fengsling i straffeprosessloven § 100 og kapittel 14 gjelder tilsvarende. Reglene om varsling i straffeprosessloven § 243 gjelder tilsvarende for rettsmøter om omgjøring. Kriminalomsorgen skal varsles etter samme regler som påtalemyndigheten.

Istedenfor å bestemme at straffen skal fullbyrdes, kan retten i dommen sette ny prøvetid og nye vilkår om den ser det som mer hensiktsmessig.

3. Dersom den domfelte begår en straffbar handling i prøvetiden, og tiltale blir reist eller saken begjært pådømt ved tilståelsesdom innen seks måneder etter at prøvetiden gikk ut, kan retten gi en samlet dom for begge handlinger eller særskilt dom for den nye handlingen.

Blir det avsagt særskilt dom for de nye handlingen, kan retten også endre den tidligere betingete dommen slik som bestemt i nr. 1».

Ved brudd på både hovedvilkår og sosiale vilkår kan ungdomskoordinator kalle ungdommen inn til en bruddsamtale der ungdommen skal få innsikt i konsekvensene som kan oppstå ved gjentatte brudd. Ungdomskoordinator har mulighet til å sette konkrete bestemmelser rundt ungdommens oppholdssted, hvem de oppholder seg med, sette reguleringer rundt alkohol- og rusbruk, samt be ungdommen møte for politi eller kriminalomsorg (Konfliktrådsloven 2014, §33, bokstav a-d). Videre kan brudd på sosiale vilkår, i likhet med brudd på hovedvilkår i avtalen, medføre at saken overføres til påtalemyndigheten eller at straffereaksjonen avbrytes. Med andre ord kan også (gjentatte) brudd på sosiale vilkår føre til at ungdommen støtes ut av ungdomsoppfølging.

I kapittel 5 tok jeg for meg skolens tiltak i de fem teamene, og så dette i sammenheng med empowerment. I dette kapitlet skal jeg gå et hakk videre og belyse to eksempler på ungdommer som bryter med de tiltak som iverksettes. Som nevnt i kapittel 5, ser empowerment individet som et handlende vesen og søker etter å øke individets selvkontroll (Askheim & Starrin 2007). Imidlertid kan det tenkes at empowerment påvirkes av ulike styringsintensjoner i det Rose (1999) kaller for den avanserte liberalisme. Individet er bare et aktivt og handlende vesen, så lenge det tar valg som er til det beste for fellesskapet. Hva skjer når to ungdom velger å «gå en annen vei»?

Aller først skal jeg ta for meg et brudd på ungdomsplanen. Ungdommen hadde et punkt på sin ungdomsplan som tilsa at han skulle følge opp skole. Over halvveis i gjennomføringsperioden, bestemte han seg imidlertid for å avslutte skolegangen. Ut fra konfliktrådsloven §33 kan ungdommens valg defineres som et brudd på ungdomsplanen<sup>25</sup>. I oppgaven vil jeg imidlertid drøfte om bruddet kan ses som et selvstendig, akseptert valg og en reforhandling av planen.

Videre skal jeg ta for meg et brudd på hovedvilkår i avtalen: en ungdom som har begått ny straffbar handling og testet positivt på urinprøve. For ivaretagelse av ungdommens anonymitet, nevner jeg ikke hvem av de fem ungdommene det er.

Med utgangspunkt i de to hendelsene vil jeg bruke Ericsson (1996) sin beskrivelse av etterkrigstidas regulering av unge lovbrytere for å drøfte om ungdommen blir møtt som forsømte barn eller forbryterske voksne. Ifølge Ericsson er synet på ungdommen betydningsfullt i forhold til hvilke sanksjoner og tiltak som blir iverksatt.

---

<sup>25</sup> Jf. Konfliktrådsloven §25d. Gjengis i fotnote 23, side 130.

Videre vil jeg drøfte bruddene i lys av Sahlins (2001) forståelse av disiplin og grensekontroll. Ifølge Sahlins vil disiplinen overvinne motstand ved at den omdefinerer motstanden til å være en egenskap hos individet. Individet fremstår som hjelpeløse eller i mangel på egen innsikt. Slik hevder også Sahlins at tiltakene som iverksettes legitimeres ved at det fremstår som det beste for individet. Er dette tilfelle i de to teamene?

Jeg vil også benytte meg av Cohens (1994) beskrivelser om nye vestlige kontrollformer. Her er det relevant at påtalemyndigheten er ansvarlig for håndtering av brudd. Kan dette forstås som en utvidelse av kontrollen, når faktum er at ungdomsoppfølging kan overføre saken tilbake til påtalemyndigheten eller retten?

Til slutt i kapitlet vil jeg drøfte tiden etter ungdomsoppfølging. Er tilbakeføring til samfunnet mulig?

## 8.1 Brudd på sosiale vilkår

I datainnsamlingsperioden observerte jeg flere brudd på sosiale vilkår, dog i ulik grad. Det som gikk igjen hos de fem ungdommene var utfordringer på skole. I møte med denne utfordringen, registrerte jeg at ungdomsoppfølging fungerte som en hjelpende hånd; de viste forståelse, forsøkte å tilrettelegge tiltak, gav råd og pratet alvor.

Et eksempel på hvordan man kan møte ungdommens utfordringer gir vokseninformanten nedenfor;

*Voksen 6: Si hvis det er en ungdom som har en miljøarbeider da, så kan jo den miljøarbeideren få i oppgave å jobbe spesielt både med motivasjon og noen ganger kanskje også hente/følge til skole. Det går jo an å sette inn tettere tiltak, det gjør det. Avtale med mor at hun skal vekke hver morgen, komme med en kopp kaffe. Noen ganger så skal det veldig lite til for å motivere en ungdom. Det gjelder å være litt kreativ og ha litt humor og smil i møtet. Vise at vi er interesserte i å få dette her til. Og det at mor kommer med en kopp kaffe på sengekanten, det er jo litt kjærlighet og da. Så det kan bety ganske mye.*

Av sitatet overfor ser man hvordan synet på ungdommen som forsømt kommer frem. Vokseninformanten legger vekt på omsorg og inkludering i møte med ungdommen, noe Ericsson (1996) hevder ligger sentralt i barnevernets regulering av unge lovbyggere. Jeg vil i følgende del gå nærmere inn på vokseninformantenes egne erfaringer. Hvordan håndteres brudd på sosiale vilkår?

*Voksen 6: Sånn hovedsakelig så er det viktig å se på helheten, altså om ungdommen nyttegjør seg helhetlig. Og hvis det kommer et brudd, av et eller annet slag, men helheten er at han faktisk nyttegjør seg, så ville jeg anbefale at man fortsetter. Og så kan man heller gi konsekvenser i forhold til hvordan man skal fange bedre opp de tinga som utgjør risikosituasjoner. Det er viktig å se på helheten og tenke at uten oppfølgingsteam så hadde det kanskje gått veldig mye dårligere og det hadde blitt veldig mange flere politisaker.*

Ettersom rammene for hvilke reaksjoner et brudd på sosiale vilkår kan medføre er såpass vide, forteller flere av vokseninformantene at bruddene må vurderes fra sak til sak. Bakgrunn for bruddet, samt hva slags type brudd det er har betydning for hvilken reaksjon bruddet vil få, forteller vokseninformantene. Dette stemmer overens med Justis- og politidepartementet (2011) som presiserer at det bør foretas en helhetsvurdering av bruddet, ungdommens motivasjon og individuelle forhold.

Videre forteller flere vokseninformanter at brudd er vanskelig og at de ikke ønsker at ungdomsoppfølging skal avsluttes. I den forstand kan man diskutere hvorvidt ungdomsoppfølging strekker seg etter ungdommens utfordringer. Kan man si at ungdommen får flere sjanser?

*Voksen 6: Så tester de jo ut litt innimellom (ler). Ser om vi klarer å stå i litt hardt vær. Og da er de jo ofte vant til fra tidligere erfaringer at de voksne gir dem opp. Vi gjør ikke det. Det skal hvert fall mye til før vi gir dem opp. Og da blir det også nye erfaringer for dem, og det tenker jeg de vokser veldig på.*

Ut fra voksen 6 sin erfaring, ser man at det skal mye til for at de avslutter straffereaksjonen. *Det har vi gjort hver gang fram til nå – så har de fått en ny mulighet*, forteller voksen 1 da jeg spør om ungdommen får en ny sjanse ved brudd. En annen vokseninformant sier at *det*

skulle bare mangle (voksen 7). For voksen 7 var det ikke nødvendigvis snakk om å gi ungdommen en ny sjanse.

*Voksen 7: Jeg husker spesielt en vi jobba med i nesten to år. Han kjempa jeg en knallhard kamp for. Vi forlenga oppfølgingsteam tre ganger og han brudda og brudda og brudda. Han røyka masse hasj. Han var det mange på X [politistasjonen] som bare ville ha ut når de så positiv på positiv prøve. Og jeg sier at 'ja han gjør det, men han gjør så jævlig mye annet bra. Han får til så mye, men han sliter med rus. Han har brukt 17 år på å komme dit – da må vi søren meg kunne gi han to år'.*

Synet på ungdommen som forsømt kommer tydelig frem i voksen 7 sitt utsagn. Selv om ungdommen brøt med vilkår i planen, er det ikke et mål at ungdommen skal straffes eller utvises fra deltakelse i ungdomsoppfølging. Her fremstår omsorg og inkludering tydelig. Ungdommen skulle hjelpes. Dette kommer tydelig frem blant flere vokseninformanter.

Et eksempel på at ungdommen møtes med omsorg og hjelp kan man se i voksen 3 sin beskrivelse, når han forteller om en ungdom som ikke møtte på skolen eller kom hjem til avtalt innetid.

*Voksen 3: Han [ungdommen] gjorde ikke noe som var av en sånn alvorsgrad at det ble vurdert om dette skulle avbrytes. Det ble tatt opp i møte, og snakka om og dvela ved. Det ble tatt noen grep. Jeg satt en assistent på kroppsøvinga. Så vi hjalp han mot å ta noen lure grep.*

Lignende beskrivelser gir voksen 2 når hun på intervju forteller om hennes erfaringer av hvordan brudd på sosiale vilkår håndteres.

*Voksen 2: Det kan jo for eksempel være at en ungdom har innetid som en del av avtalen, og brudd på det en eller to eller tre ganger – det løses i det individuelle oppfølgingsteamet. Så justerer man kanskje på avtalen, det er mulig å gjøre det underveis også. Eller på tiltak innad i oppfølgingsteamet.*

Ut fra de funn som er gitt, ser man at brudd på sosiale vilkår i stor grad reguleres innad i teamet. Nedenfor vil jeg gi et eksempel på brudd på sosiale vilkår. Teamets håndtering av

bruddet vil drøftes med utgangspunkt i Sahlin (2001) og Ericsson (1996). Jeg vil også diskutere hvorvidt bruddet heller kan forstås som et selvstendig valg og reforhandling av ungdomsplanen.

### **Avslutning av skolegang**

Det er nest siste oppfølgingsmøte jeg observerer. Ungdommen har fullført åtte måneder av sin gjennomføringsperiode og har fire møter igjen.

Det store temaet for dagen er skole. Skolerepresentanten begynner rett på sak. Han forteller at ungdommen har falt fra. Han har nesten ikke vært på skolen den siste måneden, og han har fått beskjed fra lærere som uttrykker sin bekymring overfor ungdommen. Hvorfor går plutselig ting så gærent nå?

*Men så kom du meg i forkjøpet*, sier skolerepresentanten. Når han skulle snakke med ungdommen om fraværet, og årsak til at han ikke lenger dukker opp, så forteller ungdommen at han ikke vil fortsette på den linja han går på. Han vil avslutte skolegangen etter nyttår og søke seg inn på ny linje neste høst. Frem til da forteller ungdommen at han vil ta seg en deltidsjobb for å fylle dagene og opprettholde døgnrytmen.

Etter at ungdommen fortalte at han ønsket å avslutte skolegangen, ble hans valg og hva han eventuelt skulle erstatte skole med drøftet. På slutten av oppfølgingsmøte, forteller ungdomskoordinator at de på neste oppfølgingsmøte skal endre tidligere ungdomsplan. Her ser man hvordan ungdomsplanen reforhandles ut fra ungdommens eget forslag til endring. Dette viser også hvordan valget fremstår som et *akseptert valg* framfor et brudd på sosiale vilkår.

I ettertid av oppfølgingsmøtet kontakter jeg ungdomskoordinator i teamet, for å høre hva som har skjedd. Hun forteller (per e-post):

*«Alle i teamet var enige om at det var mot sin hensikt å presse X [ungdommen] til å fortsette på skolen. (...) I stedet for skole ble det lagt vekt på at X måtte fylle hverdagen med fornuftige gjøremål. (...) I ettertid ser vi at dette var en riktig avgjørelse. X opplever at han er viktig i hverdagen til Y [samboer], og han får gode tilbakemeldinger fra ungdomsklubben. I tillegg opplever mor en gutt som har overskudd og energi til å være sammen med familien. I tillegg til ukentlige middager hos mor, besøker X far annenhver uke. De har fått mye bedre kontakt».*

*«Før X begynte på vgs. hadde han knapt nok fulgt et eneste semester på ungdomsskolen. Det at han klarte å fullføre 1 kl. på vgs. var derfor en god prestasjon fra han. Han trengte en pause da vi [teamet] kom til høsten i 2. klasse. Utforbakken kunne fort blitt svært bratt (...) og det var derfor viktig å gi han en pause og fylle hverdagen hans med positive elementer, som likevel krevde litt innsats fra han. Han har nå søkt skoleplass til høsten og sier han er motivert til å starte på skolen [videregående] igjen».*

Videre forteller ungdomskoordinator at hun har tettere kontakt med ungdommen, og at de har hyppigere møter siden han har avsluttet skole. Teamets håndtering av «bruddet» vil belyses, og drøftes videre ut fra beskrivelsen av empowerment og paradokset som gjør seg gjeldende i dagens samfunn.

### **8.1.1 Et selvstendig valg – er det greit?**

Ifølge Askheim og Starrin (2007) søker empowerment etter å øke individets selvkontroll. Det foreligger et positivt syn på mennesket, som både kan og vil sitt eget beste. Innenfor empowerment ligger forståelsen i at forholdene må legges til rette for at individet skal oppnå det beste for en selv. I denne sammenhengen vil teamet være de som «legger til rette for» å øke ungdommens kunnskap og ferdigheter.

I kapittel 5 belyste jeg det vestlige samfunns paradoks, som vil prege empowerment sin tanke om at individet er et handlende og selvstendig vesen. Ifølge Christian Borch (2002) kompenseres individets økte frihet med innføring av skjerpede reaksjoner i samfunnet. Da paradokset er at samfunnet regulerer individet, kan empowerment tenkes å styrke ungdommen på det som er best for majoriteten. Kommer dette til syne i teamets håndtering av ungdommens valg?

*Sannheten er at det har vært en kamp å få ungdommen på skolen det første et og et halvt året,* forteller skolerepresentanten. Av de voksne i teamet var det skole- og familierepresentant som umiddelbart virket mest fortrolige med ungdommens valg.

Politikontakten ønsket å finne en løsning der noen kunne hente og kjøre ungdommen til skolen slik at han kunne fortsette skolegangen. Her kan man trekke paralleller til paradokset som ble belyst. Når ungdommen virker til å ta et selvstendig valg, forsøker likevel politikontakten å forme han ut fra hva som er best for fellesskapet – at han følger opp skole og reintegreres. Dette kan også ses som en form for assimileringssprosess, som ifølge Eriksen

(2001) vil innebære at individet forsøkes å gjøres mest mulig lik majoriteten i samfunnet. Men ungdommen ønsker ikke fortsette. På møtet ble det drøftet og diskutert. Valget kom ikke foruten kritiske spørsmål og moralprekener. Han skulle ikke «få lov» til å havne på siden av samfunnet og ikke foreta seg noen ting. Men det sentrale er; han fikk likevel lov til å velge.

Som nevnt i tidligere avsnitt, ble ungdomsplanen reforhandlet. I tillegg ble det gjort endringer i teamet. Etter at ungdommen valgte å avslutte skole, var ikke lenger skolerepresentanten med som støtteperson. I stedet ble oppfølgingstjenesten koblet inn. De skulle forsøke å hjelpe ungdommen å skaffe seg en deltidsjobb, eller andre oppgaver han kunne bedrive dagene med. Dette kan ses i sammenheng med empowerment. Nettopp at forholdene skal legges til rette for at individets selvkontroll og ferdigheter økes. Teamet inkluderer og tilpasser seg ungdommens valg. Samtidig som de også kobler inn relevante aktører, som kan tenkes å bidra til økt kunnskap og ferdigheter.

Videre i beskrivelsen forteller ungdomskoordinator at det ble lagt vekt på å fylle ungdommens hverdag med positive elementer, men at det også «krevde litt innsats fra han». Her belyser ungdomskoordinator en integreringsprosess, som innebærer at også ungdommen må tilpasse seg rammene som blir lagt. Igjen er det en tydelig parallell til hvordan empowerment beskrives. Ifølge Askheim og Starrin (2007:53) vil en empowermentprosess være avhengig av at individet handler aktivt. Dette legger også ungdomskoordinator vekt på når hun sier at det krever en innsats fra ungdommen.

Nedenfor skal jeg ta for meg synet på ungdommen. Kan man forstå teamets håndtering som et møte med ungdommen som forsømt eller forbrytersk?

### **8.1.2 Forsømt eller forbrytersk?**

Som nevnt ønsket ungdommen å erstatte skole med en deltidsjobb. Dette var også oppfatningen innen teamet, som la vekt på at ungdommen ikke kunne falle utenfor samfunnet. Her ser man hvordan teamet forsøker å reintegrere ungdommen. Reintegrering vektlegges både innenfor straff og behandling. Likevel hevder jeg at teamets håndtering kan ses i sammenheng med et syn på ungdommen som forsømt.

Ifølge Ericsson (1996) innebærer et syn på ungdommen som forsømt et møte der vektlegger omsorg, individets behov og oppdragelse. På oppfølgingsmøte diskuterer teamet sammen



med ungdommen hva han kan gjøre i stedet for skole. De kommer med forslag og er tydelige på hva de mener er riktig og ikke riktig for han. Eksempelvis nevner ungdommen at han ønsker å jobbe med mennesker. Dette er lite mottakelig fra teamets side. I begrunnelsen vektlegger de ungdommens psykiske helse som et argument for at han ikke må ta på seg en altfor krevende jobb. Her viser teamet omsorg overfor ungdommen. Men det kan også forstås som en form for disiplinering.

Ifølge Sahlin vil disiplinen legitimere enkelttiltak ved at det fremstår som i det beste for individet. Dette synes tydelig da vokseninformantene legger vekt på ungdommens helse. Det er det beste for han. Omsorg og behov for forandring kommer tydelig frem i teamets regulering av hva ungdommen ønsker å bedrive dagene med. Slik kan teamets møte med ungdommens valg ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt og disiplin som kontrollstrategi.

I følgende del skal jeg ta for meg brudd på hovedvilkår i avtalen.

## **8.2 Brudd på hovedvilkår i avtalen**

Jeg har i kapitlet vist at brudd på sosiale vilkår har blitt håndtert innad i de fem teamene. Vokseninformantene legger vekt på ulike faktorer som spiller inn på hvordan de regulerer bruddene, blant annet bruddets omfang og ungdommens livssituasjon. Når det derimot er brudd på hovedvilkår i avtalen, fremstår rammene tydeligere. Bruddet fører til at saken blir tatt opp i retten eller hos påtalemyndigheten. Denne automatiske prosessen representerer alvor, og at ungdommen har begått en handling som bryter med straffeprosesslovens paragrafer. De kalles inn til en bruddsamtale, og man kan risikere å møte i retten. Det faktum at straffeapparatet kobles inn, skal jeg nå drøfte opp mot Cohen (1994) sine beskrivelser om nye vestlige kontrollformer i samfunnet.

### **En intensivert regulering?**

Ifølge Cohen utvides og styrkes kontrollen i samfunnet ved at det innføres nye tiltak som supplement til de kontrollmekanismer som allerede eksisterer. I tillegg intensiveres allerede eksisterende tiltak. I kapittel 3 viste jeg at ungdomsoppfølging kan forstås som det Cohen kaller for «nye alternativer». De nye alternativene fører til utvidet og styrket regulering av

individer, ifølge Cohen. I beskrivelsen av de nye alternativene nevner han spesifikt et fenomen som er relevant i diskusjonen.

Cohen viser til ideologien om en tidlig intervensjon og behandling i møte med blant annet unge mennesker, som «giver mulighed for, at de alternative foranstaltninger indarbejdes i bredere forebyggelsesstrategier» (Cohen 1994:70). Han forteller videre at dette primært ikke er en utvidet form for kontroll, men en intensivering. «Befolkningsgrupper, som tidligere gled smertefrit igennem nettet, holdes nu tilbage meget længere» (Cohen 1994:70). Det siste sitatet hentet fra Cohen er meget relevant i diskusjonen. For når ungdomsoppfølging har mulighet for å overføre saken tilbake til påtalemyndigheten, innebærer ikke det en risiko for at ungdommen forblir i straffeapparatets kontroll lenger enn hva som var utgangspunktet? Som nevnt tidligere i kapitlet kan et brudd medføre at saken overføres til påtalemyndigheten hvor det gjøres en vurdering om saken skal gjenopptas eller det fastsettes nye vilkår. Når ungdomsoppfølging kan overføre saken tilbake til påtalemyndigheten, ser man at ungdommen kan pendle fra en institusjon til en annen. Med det ser man også at ungdommen risikerer å forbli lenger under straffeapparatets kontroll. Og da kan man stille spørsmål rundt rettssikkerhet og forholdsmessighet. For, hvor lenge bør en ungdom være under strafferettslig kontroll i forhold til det lovbruddet som er begått?

Spørsmål om forholdsmessighet berører også Holmboe (2015) som en kritisk merknad ved ungdomsoppfølging og ungdomsstraffen. Jeg gjengir følgende; «Tiltakets positive virkning for lovbrøyteren kan gjøre at man både reduserer de alminnelige rettssikkerhetskrav og lar reaksjonen virke i lengre tid enn ordinære reaksjoner fordi man trenger lang tid til å rehabilitere lovbrøyteren» (Holmboe 2015:399). Spørsmål om forholdsmessighet er et tema jeg ikke kan besvare, da det kreves en omfattende oversikt over hvordan ungdomsoppfølging omformes og oppleves. Men spørsmålet bør nevnes, og jeg mener (i likhet med Holmboe 2015) at det bør være grunnlag for videre diskusjon.

Jeg skal nå ta for meg vokseninformantenes beskrivelser av hvordan de håndterer brudd på hovedvilkår i avtalen. Som nevnt, er rammene i loven tydeligere ved brudd på hovedvilkår. Kommer det også frem i vokseninformantenes beskrivelser?

*Voksen 2: Nye lovbrudd må jeg alltid rapportere til juristen og det medfører at ungdommen blir kalt inn til en bruddsamtale hvor jeg er, og også gjerne politiet og en annen deltaker i oppfølgingsteamet.*

Videre forteller voksen 2 at saken ikke automatisk overføres til subsidiær straffereaksjon. Det avhenger av flere momenter; *Det kommer litt an på hva ungdommen sier, og hva som kan være grunn til bruddet. Det får ungdommen muligheten til å si noe om i samtalen, og så får jurist en rapport fra den samtalen og tar en beslutning.* Man ser at det er jurist og påtalemyndigheten som tar den avgjørende beslutningen. Videre gir voksen 2 et scenario som kan ha betydning for beslutningen:

*Voksen 2: Er det en ungdom som har hatt en positiv utvikling i fem-seks måneder, og så har et lovbrudd og er veldig motivert til å forsette, så kan det godt være at juristen gir ungdommen en ny sjanse. Men er det en ungdom som har hatt masse brudd på sosiale vilkår og egentlig ikke har vist så stor motivasjon til det, og heller ikke viser det i møtet, så kan det hende juristen vurderer det annerledes.*

I kapittel 3 viste jeg hvordan motivasjon vektlegges i inntaksprosessen. Her ser man også at ungdommens motivasjon er av betydning ved brudd. Selv om ungdommen har begått ny straffbar handling i gjennomføringsperioden, forteller voksen 2 at deres motivasjon kan være avgjørende for om de får bli i ungdomsoppfølging eller ikke.

*Voksen 1: Brudd er vanskelige, for vi ønsker jo egentlig ikke at oppfølgingsteamet skal slutte. Er det nye straffbare forhold så går vi jo rettens vei og forteller til retten at vi har sett at det har vært positiv utvikling i oppfølgingsteam, men nå er dette nye straffbare forholdet kommet inn. Og da kan vi kanskje komme med noen forslag til retten, enten om å forlenge avtalen eller at vi setter inn noen nye vilkår. Har de bare gjort tyveri og innbrudd og den type ting og de plutselig får en hasjsak på seg, så går det jo an å få vilkår med urinkontrakt. Eventuelt hasjavvenningskurs.*

Ut fra voksen 1 og 2 sine beskrivelser ser man at det også ved brudd på hovedvilkår ikke finnes noen satt konsekvens. Bruddets omfang, ungdommens motivasjon og generelle livssituasjon er gitt betydning. Generelt forteller vokseninformantene at det er mye som skal til før ungdommen får subsidiær straffereaksjon. Selv om straffeapparatet kommer inn i saker der brudd på hovedvilkår oppstår, forteller ungdomskoordinator og politi at de har påvirkningskraft i forhold til avgjørelse. De vanligste reaksjonene, ut fra

vokseninformantenes beskrivelser, er innskrenking- eller tilføyning av punkter og utvidelse av gjennomføringsperioden.

Realiteten ved at straffeapparatet kobles inn, kan ses i sammenheng med slik Ericsson (1996) beskriver synet på ungdommen som forbrytersk. Ericsson forteller at straffeapparatets kontroll av unge lovbrytere i etterkrigstida la vekt på at lovstridige handlinger skulle sanksjoneres. Det skulle også fremstå som en vekker for ungdommene. Dette synes tydelig i ungdomsoppfølging sin regulering av brudd på hovedvilkår. Når påtalemyndigheten kommer inn, representerer det i større grad et alvor.

Imidlertid ser man at vokseninformantenes vektlegger inkludering av ungdommen når de forteller om brudd på hovedvilkår i avtalen. Her kan man trekke paralleller til synet på ungdommen som forsømt, som innebærer et fokus på omsorg, oppdragelse og ungdommens behov. Dette ser man i voksen 7 sitt utsagn, som sier; *Noen ganger så er det veldig lite positivt som skal til før jeg ønsker å gå videre. Det har vært så mye negativitet rundt dem.*

Nedenfor skal jeg ta for meg et konkret eksempel på brudd på hovedvilkår i avtalen. Ungdommen har fullført over halvparten av sin gjennomføringsperiode. Men nå har han bruddet på hovedvilkår i avtalen. Han har begått ny kriminalitet, samt testet positivt på urinprøve. I forkant av oppfølgingsmøtet holder jeg kontakt med ungdomskoordinator per e-post. Hun skriver følgende; *Blir spennende å se om vi får noe konstruktivt ut av møtet. Jeg håper virkelig vi klarer å få han med videre, og at vi finner noen tiltak som kan hjelpe han.*

I likhet med tidligere eksempel, vil håndtering av bruddet drøftes opp mot Sahlin (2001) og Ericsson (1996).

### **«Jeg trenger ikke hjelp fra dere»**

*Kan jeg ikke bare sone i fengsel, så er jeg ferdig med det?* Teamet har konfrontert ungdommen. Han har begått ny kriminalitet og urinprøven er positiv. Ungdommen uttrykker frustrasjon, oppgitthet og sinne. Teamet konfronterer, men forklarer. *Jeg opplever at du mangler litt ydmykhet, litt motivasjon,* sier ungdomskoordinator til ungdommen. Politikontakten forteller at hun er skuffet. Skuffet over at hun opplever at han ikke ser at de ønsker hans beste, og at han ikke har samarbeidet i større grad. Ungdommen veiver med armene, snakker høyt. Han uttrykker et ønske; *Jeg trenger ikke hjelp fra dere,* sier han.

Politikontakten forsøker å snakke alvor med ungdommen, men han holder blikkontakten hos familiemedlemmet. Resten av teamet holder han på avstand. Teamet kikker på hverandre, rister litt på hodet og deres blikk vitner om tydelig oppgitthet og frustrasjon. Politikontakten begynner å prate til ungdomskoordinator. Hun snakker ikke lenger direkte til ungdommen. *Han må ta konsekvensene for sine handlinger og gå på en smell. Kanskje han da vil forstå det.* Politikontakten forklarer til ungdommen at dersom han avbryter gjennomføringsperioden, vil det komme på rulleblad og henge ved han resten av livet. *Da flytter jeg bare til utlandet,* sier ungdommen. Politikontakten lener seg tilbake i stolen. Hun ser på ungdomskoordinator. Det er som om utsagnene til ungdommen er de siste ordene som trengs å høres. Teamet trenger ikke si så mye, men jeg hører et par «nei». Det gir en opplevelse av at det ikke lenger er noe håp. De har forsøkt, men ungdommen ønsker ikke mer. Nå er saken lagt tilbake i jurist og påtalemyndighetens hender.

### 8.2.1 Fra disiplinering til utvisning?

Observasjonsnotatet ovenfor viser hvordan teamet og ungdommen er uenig i hverandres forståelse av situasjonen. Ungdommen uttrykker et tydelig ønske om å ikke lenger delta i ungdomsoppfølging når han uttaler at han kan «sone ferdig i fengsel», og at han bare kan «flytte til utlandet». Teamet ser ut til å forvente en annen reaksjon fra ungdommen når de gjentatte ganger minner ungdommen på konsekvensene som oppstår dersom han bryter straffen. Når denne uenigheten dem i mellom fremstår som urokkelig, så kommer det også et tydelig skifte i måten teamet møter ungdommen. Dette skiftet er interessant og vil belyses gjennom Sahlins begreper disiplinering og utvisning (grensekontroll).

Med utgangspunkt i egne funn og Sahlins (2001) beskrivelser har jeg flere steder i oppgaven vist at ungdomsoppfølging kan forstås som en disiplinær straffereaksjon – der overvåker i et forsøk på å forbedre ungdommens livssituasjon. Imidlertid kan disiplinen også utvise gjennom dets stempling av individer som ikke lar seg forbedre. Disiplinens mål om å forbedre avvikene er ikke alltid tilfelle, disiplinen kan også reproducere og skape nye avvik.

Et godt eksempel på dette gir Sahlin gjennom egne funn i møtet mellom hjemløse og sosiale myndigheter. Her viser hun hvordan myndighetene disiplinerer de hjemløse ved å gi dem et sted å bo (inkludering), samtidig som de lar seg overvåke og observere. Videre fungerte disiplineringen ekskluderende, da den støtet ut hjemløse som skapte problemer. Hun

fremhever at det elementære i møtet, var myndighetenes tendens til å legitimere ekskluderingen ved å hevde det var for klientenes beste (Sahlin 2001:122-123). Sahlin sitt eksempel på møtet mellom hjemløse og sosiale myndigheter er interessant i fortolkning av hva som skjer i møte med ungdommen. I likhet med de enkelte hjemløse som skapte problemer – skaper ungdommen motstand. Som resultat av dette blir han ekskludert fra ungdomsoppfølging, slik de hjemløse ble ekskludert fra tilbud om botiltak.

Jane Dullum (2009) støtter opp under Sahlin sin forståelse om disiplinering. Dullum viser til disiplin i psykiatrien og hevder at de disiplinære metodene i dagens psykiatriske institusjoner ser ut til å ha endret preg. Ifølge Dullum fokuserer ikke lenger disiplinen på å forbedre enkeltindividet, men ønsker heller å samle de «unyttige» og dermed svekke utbredelsen av farer i samfunnet. Her ser vi at disiplinen tenderer mot grensekontrollens funksjon, nemlig å fjerne de uønskede fra samfunnet.

Med utgangspunkt i Sahlin kan man forstå det som at ungdommen nå blir sett på som et uhjelpelig individ – en som «misslyckas, är omotiverade eller inte låter sig påverkas» (Sahlin 2001:128). Ifølge Sahlin vil disiplinen overvinne motstand ved å omdefinere motstanden til å være mangel på innsikt hos individet. Hvordan motstanden reguleres, vil både forsvares og legitimeres ut fra at det fremstår som det beste for ungdommens. Dette samsvarer med egne funn, da politikontakten hevder at ungdommen må «kjenne på konsekvensene» for å forstå alvoret i saken. Slik rettferdiggjør politikontakten ekskluderingen ved at det fremstår som til nytte for ungdommen.

Videre kan man, ut fra teamets håndtering av ungdommens brudd, trekke paralleller til slik Sahlin (2001) beskriver utvisning.

*Utvisning av den som redan befinner sig inom gränserna, som tillhör det bevakade området måste formellt baseras på en dokumenterad handling, som kan tillskrives individen, ett regelbrott. De kan utåt likna de sanktioner som förekommer inom disciplinens fält men motiveras med att den utvisade skadar verksamheten (Sahlin 2001:126).*

Ungdommen har begått en straffbar handling, noe Sahlin hevder er grunnlag for utvisning. Videre forklarer Sahlin at utvisningen legitimeres ved at individet fremstår som en trussel for organisasjonen. Når ungdomskoordinator sier at ungdommen ikke har riktig motivasjon eller

nok ydmykhet, kan det tyde på at ungdommen utgjør en trussel ettersom disse egenskapene fremstår nødvendige i lys av vokseninformantenes beskrivelser (se også kapittel 3).

På oppfølgingsmøte blir det avgjort at ungdommen ikke lenger skal delta i ungdomsoppfølging. Ut fra dette kan man forstå det som at ungdommen ikke lenger kan eller forsøkes disiplinert, og at ungdommen blir utvist fra ungdomsoppfølging og plassert tilbake i straffeapparatets hender. Slik ser man at disiplin og grensekontroll kan gå inn i hverandre, som Sahlin hevder i sin beskrivelse.

Jeg skal nå drøfte hvordan håndteringen av bruddet kan forstås ut fra synet på ungdommen som forsømt eller forbrytersk.

### **8.2.2 Fra forsømt til forbrytersk?**

Som nevnt tidligere i kapitlet ble ungdommen som begikk ny straffbar handling møtt med omsorg og inkludering på tidligere oppfølgingsmøter. Dette kom også tydelig frem i ungdomskoordinator sine utsagn per e-post; *Jeg håper virkelig vi klarer å få han med videre, og at vi finner noen tiltak som kan hjelpe han.* Når ungdommen så begår ny straffbar handling, samt ikke lenger virker motivert til å forsette eller er ydmyk i situasjonen, utvises han fra ungdomsoppfølging. Som politikontakten sa; *Han må ta konsekvensene for sine handlinger, og gå på en smell. Kanskje han da vil forstå det.* I følgende avsnitt vil jeg drøfte hvorvidt synet på ungdommen kan sies å skifte fra å møte han som et forsømt barn til en forbrytersk voksen.

På starten av oppfølgingsmøtet, hvor ungdommens brudd konfronteres, sier ungdomskoordinator følgende; *Vi som sitter rundt bordet her er veldig enige om at ungdom ikke skal i fengsel, men vi kan ikke fortsette med dette hvis du ikke er villig eller ser konsekvensene.* Å verne unge lovbrytere fra institusjonsopphold var et av formålene ved barnevernets regulering i etterkrigstida. Dette kommer også tydelig fram i ungdomskoordinator sitt utsagn. Interessant her er at deres syn på ungdommen som forsømt virker til å være til stede helt til ungdommen ikke lenger er «villig eller ser konsekvensene». Her ser man at ungdommens motivasjon til å fullføre og ydmykhet har enormt stor vekt i situasjonen. Teamet er enige i at ungdom ikke skal i fengsel, men i det ungdommen ikke

lenger spiller på lag med ungdomsoppfølging sitt forsøk på oppdragelse og behandling, blir straff og institusjonsopphold et legitimt middel.

Ungdommen fremstår som et individ der ikke lenger kan hjelpes – et individ som må stå til ansvar for sine handlinger og kjenne på konsekvensene sine selv. Denne tankegangen kommer også frem etter oppfølgingsmøtet da ungdomskoordinator henvender seg til politikontakten og legger vekt på at meldingen om brudd må sendes inn. Venter de for lenge, kan de risikere at bruddmeldingen ikke blir tatt opp. Ungdomskoordinator og politi er enige om at de må purre på juristen, slik at saken ikke bare forsvinner.

I motsetning til tidligere oppfølgingsmøter i dette teamet, hvor ungdommen ble møtt med omsorg og inkluderende tiltak på skolen, kan man forstå det som at bruddet fører til et skifte i synet på ungdommen. Han er ikke lenger et forsømt barn som møtes med omsorg og oppdragelse, han fremstår nå som en forbrytersk voksen som må stå til ansvar for sine handlinger.

### **8.3 Tilbakeføring til samfunnet mulig?**

Selv om det foreligger et skille mellom brudd på hovedvilkår og brudd på sosiale vilkår, er vokseninformantenes beskrivelser om hvordan de møter de to ulike bruddene like i tankegangen. Gjennomgående formidler de et ønske om at ungdommen skal fortsette i ungdomsoppfølging.

Avsluttende drøftelse i kapitlet er inspirert av Ericsson (1996) sitt utsagn i sluttord i boka *Forsømte eller forbryterske?* Jeg gjengir følgende;

*Å føre ungdommer som har kommet virkelig skeivt ut i livet tilbake til fullverdig deltaking i samfunnet, blir ikke lettere når det blir færre plasser [i arbeidslivet og skole] å konkurrere om. Noen vil alltid lykkes, med eller uten profesjonell hjelp. Men som et samlet foretakende er «tilbakeføring til samfunnet» dømt til å mislykkes. Samfunnet vil rett og slett ikke ha dem (Ericsson 1996:143).*



Ericsson hevder at tilbakeføring til samfunnet er dømt til å mislykkes. Med dette forklarer hun at det har utviklet seg en økt konkurranse innenfor arbeidslivet, som igjen vil prege andre samfunnsinstitusjoner. «Når konkurransen skjerpes, blir det færre vinnere og flere tapere» (Ericsson 1996:143). Jeg vil i følgende del drøfte hvorvidt tilbakeføring til samfunnet er *mulig*. Her vil jeg legge vekt på voksnes og ungdommens egne beskrivelser, samt bakgrunn for utvikling av ungdomsoppfølging jamfør prop 57 L (2013-2014).

I ungdomsoppfølging er målet blant annet å forebygge ny kriminalitet ved å motivere til endring hos ungdommen. I prop 57 L (2013-2014) nevnes tilbakeføring til samfunnet som en gevinst ved innføring av ungdomsoppfølging. Det hevdes at ungdomsoppfølging har evne til å nå unge lovbrøyttere i en mer positiv grad enn andre straffereaksjoner, som for eksempel bøter og fengselsstraff. Slik ser man at innføring av ungdomsoppfølging innebærer et økt fokus på inkludering og reintegrering. Men er det plass til alle? Ut fra vokseninformantenes erfaringer vil jeg drøfte dette nærmere.

*Voksen 3: De som er så heldig å komme inn i et sånt opplegg [ungdomsoppfølging] har mye større sjanse til å klare seg resten av livet. (...) Disse ungdommene skal jo kanskje leve til de blir 90 år. Hvis dem gjør noe gærent hele tida – det som gjenstår av livet – så blir det veldig mye feil. Jeg tenker at det er lurt for samfunnet å gjøre noe for disse, investere litt granne med gode mennesker, sånn at de havner på rett kjøll igjen.*

*Voksen 1: Kommer du inn i et oppfølgingsteam, så er det mange som ser deg. Og det er mange som vil deg vel. Vi er ikke her for at vi skal sitte med pekefinger. Vi er her fordi vi ønsker at de skal komme på rett kjøll.*

*Voksen 3: Når de er unge så er det fremdeles håp. Setter du dem i fengsel kommer de jo i en forbryterskole, og da får de venner der og da er jo på en måte den der karrieren beseigla.*

Gjennomgående i oppgaven har jeg vist hvordan ungdomsoppfølging møter ungdommen med kontrollerende og inkluderende tiltak. Flere av vokseninformantene fremhever målet med straffereaksjonen – at man skal snu en påbegynt kriminell løpebane, og at samfunnet som helhet er mer tjent med at de vektlegger ressurser innenfor målgruppa «unge lovbrøyttere».

Ungdomsoppfølging blir av alle syv voksne karakterisert som en straffereaksjon der kan hjelpe ungdommen. Men kan de hjelpe alle?

### 8.3.1 Manglende enkelttiltak – et hinder

Ved intervju av vokseninformantene stilte jeg spørsmål om det er noe de opplever som manglende eller sviktende i ungdomsoppfølging. Voksen 2 forteller; *Det som kan være en utfordring er jo at man skal ha tiltak i avtalen som treffer ungdommens behov. Det er veldig varierende hvordan tilbudene er i de forskjellige kommunene og hele landet. Videre gir voksen 2 et eksempel på hva hun erfarer som manglende tiltak: Skal ungdom inn i en type gruppe da, i forhold til sinnekontroll, så er det veldig mye som skal klaffe for at det er en gruppe som står klar. I enkelte kommuner så mangler det tilbud. Blant flere vokseninformanter uttrykkes det et ønske om forbedrede og samsvarte tiltak på tvers av kommunene.*

*Voksen 7: Skulle ønske vi hadde en million i budsjett til hver, sånn at vi bare kunne bestilt. Det tar litt tid noen ganger og skaffe tiltak. Og det er ikke alltid tiltakene fins.*

Vokseninformantenes opplevelse av at enkelttiltak er manglende, kan føre til at reintegrering i samfunnet blir utfordrende der ungdomsoppfølging ikke klarer å treffe ungdommens behov. Tilbakeføring blir hvert fall ikke enklere å få til.

Spesielt er det tre ulike tiltak vokseninformantene beskriver som manglende;

*Voksen 6: Akkurat sinnekontroll er det jeg føler vi har minst av. X [kommune] hadde et tiltak som var veldig godt for noen år siden, det var alternativ til vold som hadde et ungdomsprosjekt.*

*Voksen 2: Jeg kunne ønske at ungdom som har stor rusproblematikk kunne få mulighet for avrusning. Det er ikke så lett å få ungdom inn på avrusning. Skal gjerne være 18 år for å få tilbud om det. Hvis man skal få til noe med de, så bør de hvert fall avruses først. Det er sånne ting som jeg kunne ønske var der for ungdom.*

*Voksen 1: Utfordringa er jo i forhold til ungdom som er mistenkt for seksuelle handlinger. Hva har det norske samfunnet å tilby disse i forhold til behandling? Alternativ til vold har lange køer. BUP, de stiller jo diagnoser, men behandler de hvis vi har ungdom som sliter i forhold til seksualitet? Hva har de å tilby? Da er det spørsmål om de har riktig tilbudet til de, for det er jo vanskelig «issues».*

Voksen 1 belyser en viktig problemstilling. For hvis ikke samfunnet har tilrettelagte tilbud for ungdom, med eksempelvis et alvorlig rusproblem, hva er det da samfunnet kan tilby? Hvordan kan ungdomsoppfølging lykkes med å tilbakeføre disse ungdommene?

I prosessevalueringen til Kvello & Wendelborg (2009) fremheves ungdom med diagnosen psykopati som i kategorien «flere ungdommer man ikke lykkes å hjelpe» (Kvello & Wendelborg 2009:47). Interessant er deres utsagn om at denne gruppen ungdom har liten evne til anger og derfor i liten grad vil «nyttiggjøre seg de tiltakene som i dag er tilgjengelige» (Kvello & Wendelborg 2009:47). Deres formulering om at ungdom med psykopati ikke vil *nyttiggjøre* seg tiltakene, viser at ungdommen får ansvaret for at tiltakene ikke lykkes. Enkelte ungdom med psykiske lidelser kan risikere å ekskluderes fra deltakelse i ungdomsoppfølging. Men ekskluderingen ser ut til å legitimeres – ansvaret ser ut til å ligge på de enkelte ungdommene – for «de vil ikke nyttiggjøre seg tiltakene som er tilgjengelig».

I tillegg til at det mangler enkelttiltak, er det to sentrale spørsmål som trekkes frem i de voksnes betraktninger når de snakker om hvorvidt ungdomsoppfølging kan føre til reintegrering av ungdommen. Disse vil presenteres i følgende to punkter.

### **8.3.2 Et år i ungdomsoppfølging – er det nok?**

*Voksen 5: Jeg spurte han [ungdommen] om han synes det var for lang tid. Om han synes vi skulle avslutta tidligere. For det siste halvåret, i min verden, så var det meningsløst. Vi gjorde liksom ingenting annet enn å snakke med han.*

*Men han synes det var kjempe trist at det var slutt etter et og et halvt år, fordi at han synes det var så godt med den ene gangen i måneden, at han fikk tømt seg litt. Han fikk prata litt og fikk direkte spørsmål som han kunne svare på i forhold til hvordan han hadde det.*

*Det tenker jeg sier lite granne om det med tid. Tidsaspektet. Altså, etter et år så var jo ikke han halvparten så moden i hodet som det han ble. For det var jo en lang prosess for han.*

Under punkt 8.2 viste jeg at ungdomsoppfølging kan ses i sammenheng med Cohens (1994) beskrivelser om utvidede og intensiverte kontrollformer i dagens samfunn. Jeg trakk også frem spørsmålet om forholdsmessighet: hvor lenge skal en ungdom være under straffeapparatets kontroll? I denne delen av kapitlet skal jeg ta for meg et tema som belyser den andre siden av skalaen: Er et år i ungdomsoppfølging nok?

Når ungdomsstraffen tredde i kraft juli 2014, ble tidsrammen i ungdomsoppfølging redusert fra to til inntil et år. Endringen belyses verken i proposisjonsforslagene eller tidligere rapporter, men jeg ble bevisst dette da jeg leste om ungdomsoppfølging i forkant av lovendringen. Flere av vokseninformantene har også henvendt seg til meg gjentatte ganger, og belyst at tidsendringen er et tema jeg bør ta med i oppgaven.

Ungdomsoppfølging kan vare fra seks måneder til ett år. En av vokseninformantene forteller om en ungdom hun hadde i ungdomsoppfølging i seks måneder. *Da kommer man så vidt i gang med det vanskelige, og så må man avslutte* (voksen 2). Lignende beskrivelser gir en annen vokseninformant. *Seks måneder? Det er nesten å lure ungdommen. Det er nesten dårlig gjort. Endelig har dem fått tillit til oss, og så er det ferdig* (voksen 5). Et år synes til å holde for noen, men flere av de voksne er klare på at seks måneder er for kort tid. Dette nevnes også i prosessevalueringen til Kvello og Wendelborg (2009), der nettopp den langvarige oppfølgingen beskrives som en av suksesskriteriene i prosjektperioden. Deres funn tilsier at de fleste ungdommene måtte følges i cirka to år.

Tidsrammen på maks et år ser ut til å kunne være en avgjørende faktor for at ungdomsoppfølging kan risikere å mislykkes med tilbakeføring til samfunnet. Imidlertid er det et aspekt ved den korte tidsrammen som en vokseninformant belyser som positivt;

*Voksen 5: Det pusher oss mye mer på å få til et bedre ettervern. Vi er jo absolutt ikke kommet i mål med han [en ungdom] etter et år, det ser vi jo. Så allerede nå, så tenker vi jo ettervern på han. I mye større grad enn det vi kanskje hadde gjort andre ganger. Hvem skal inn når han er ferdig med oppfølgingsteamet, på en måte.*

Diskusjonen vil løftes videre med utgangspunkt i vokseninformantenes fokus på tiden etter ungdomsoppfølging. Dersom gjennomføringsperioden er for kort for noen, kan en tenke seg at det er vanskelig for flere ungdom når ungdomsoppfølging «forsvinner». Her vil jeg også vise til ungdommenes egne beskrivelser om livet etter ungdomsoppfølging.

### 8.3.3 Livet etterpå – et tomrom?

Da jeg intervjuet ungdommene, spurte jeg dem hva de tenker om livet etter ungdomsoppfølging. En av ungdommene sa følgende; *Da tror jeg at jeg ikke kommer til å tenke noe særlig på det egentlig. Skal jeg bare jobbe og tjene penger (humrer) (ungdom A)*. Hans beskrivelse samsvarer med to av de andre ungdommenes betraktninger. De forteller at deres tid i ungdomsoppfølging har gått relativt ubemerket. Som nevnt i kapittel 7<sup>26</sup> forteller ungdom D at han ikke tenkte over at han var med i ungdomsoppfølging, fordi: *det er så normale ting, som å gå på skole og ikke drive på med rus og slikt*.

Imidlertid var det en som hadde en annen oppfatning vedrørende tiden etter ungdomsoppfølging. Han forteller; *det blir kanskje litt rart i starten (ungdom B)*. Videre sier han at han ikke tror han kommer til å begå nye lovbrudd: *Jeg fikk en straff på 60 dager inne. Med tanke på at det jeg gjorde gav 60 dager, så er det ikke så mye som skal til før det blir veldig mye mer. Og det ødelegger veldig mye rett og slett. Og nå som jeg har kommet så langt som jeg har, så trenger jeg liksom ikke å trøkke meg selv ned igjen*.

I likhet med ungdom B, som sier tiden etter ungdomsoppfølging blir rar, er det flere av vokseninformantene som uttrykker en bekymring rundt tiden etterpå.

*Voksen 7: Plutselig står du der aleine i et vakuum når oppfølgingsteam er ferdig.*

*Voksen 1: Det jeg er litt redd for er når det har gått et år og plutselig gruppa forsvinner ifra deg, så får du plutselig følelsen av at du er aleine igjen. Det tror jeg kan være vanskelig for noen.*

---

<sup>26</sup> Jeg henviser til ungdommenes egne beskrivelser av kontrollen, punkt 7.2.1 for fullstendig sitat.

*Voksen 3: Det blir muligens et stort tomrom etter noe som har vært så bra. Jeg ville anta at det blir nesten som om du har vært i et forhold, og liksom fått dekket alle menneskelige behov. Og plutselig så [knipser] er det ikke noe. Jeg kunne ønske meg at de levde litt mer opp til navnet sitt – oppfølging. Det burde være en sånn liten hale etterpå. Som var selvfølgelig mye tynnere. Ja. At noen interesserte seg.*

Når gjennomføringsperioden i ungdomsoppfølging er over, forsvinner også det tette samarbeidet rundt ungdommen. Det at ungdomsoppfølging er så aktive i gjennomføringsperioden, for så å falle bort, er en realitet som bør tas opp til refleksjon. Men er det slik at hele nettverket forsvinner? I kapittel 6 viste jeg at de voksne vektlegger at familien skal delta i teamene. Fordi: *Vi er jo der bare på lån* (voksen 7). Privat nettverk forblir værende, men hva med andre aktører i teamene?

#### **8.3.4 «Endring tar tid»**

Voksen 7 forteller at han har hatt ungdom som ønsker å fortsette med ungdomsoppfølging etter gjennomføringsperioden. Han forteller videre at han i slike tilfeller kan tilby frivillige avtaler. *Det blir bare et møte en gang i måneden, med den gruppa, uten å ha noe kontrakt, men kanskje en handlingsplan. Uten noe sånn forpliktende greier. Så lenge det er ungdommen som vil det.* Lignende beskrivelser gir voksen 6: *Hvis vi har kapasitet til det, så er det greit å kunne tilby det [frivillige avtaler]. Det er jo fordi vi vet at endring tar tid, sånn at det kan være greit å sikre det man har på plass også en stund til.*

Vokseninformantene legger vekt på rehabilitering i møte med ungdommen, som voksen 6 sier: *endring tar tid*. Dersom ungdommen selv ønsker det, er det flere som forteller at de kan utvide avtalen.

*Voksen 1: Hvis gruppa er villig til å være med, så gjør vi det. For da tenker jeg at han har litt selvinnsikt og skjønner at 'hvis jeg ikke får lov til å være der så lenge, så svipper jeg ut igjen'. Og det tenker jeg vi må prøve å ta hensyn til, hvis vi kan. Hvis vi tenker at det er en vi trenger lengre tid på, og hvis han ønsker det, så må jo gruppa vurdere om vi har muligheten til det. Selvfølgelig. For det er klart, det krever tid. Det gjør jo det.*

Frivillig oppfølging i ettertid kan ses i sammenheng med synet på ungdommen som forsømt. Ifølge Ericsson (1996) innebærer dette at ungdommen blir møtt med omsorg og fokus på deres behov. Dette samsvarer med de voksnes beskrivelse som forteller at det er ungdommens ønske om å fortsette som er som sentralt for om de skal foreta seg oppfølging i ettertid. Men spørsmålet om de har kapasitet til det, er en forutsetning.

Ifølge voksen 5 er det også et annet problem ved frivillige avtaler. *Da har vi ikke noe sanksjoner å sette inn hvis de bryter. Det er ikke så veldig gunstig. Vi begynner å se at det ikke er lurt. For vi kan jo ikke brudde [sette inn sanksjoner] en ungdom etter den idømte tida* (voksen 5). Her kan man trekke paralleller til synet på ungdommen som forbrytersk. Ericsson (1996) viser at synet på ungdommen som forbrytersk innebar et økt fokus på den allmennpreventive begrunnelsen for straff. Ungdommen skulle stå til ansvar for sine handlinger, og deres lovbrudd skulle få konsekvenser. Når voksen 5 vektlegger en mangel på mulighet til å sanksjonere, ser man at også synet på ungdommen som forbrytersk springer fram.

Jeg har vist at frivillig oppfølging i ettertid av gjennomføringsperioden er mulig. Men hva med de ungdommene som ikke ønsker frivillig oppfølging? Eller de som ønsker, men ungdomsoppfølging ikke har kapasitet til å følge opp?

*Voksen 5: Selv om oppfølgingsteamet er ferdig, eller opphører, så er skolerettighetene og barnevernsrettighetene like aktuelle. Og det er jeg ganske nøye med å fortelle til alle de som kommer inn i oppfølgingsteamet. Når vi kommer inn med vedtak og sånt noe, at jeg vet at de er bevisste på at dette skal vedvare. Men det er sjeldent noe problem. Veldig ofte, når ting avsluttes, så opplever jeg at det andre intensiveres. Fordi at da må de dra det litt selv.*

Voksen 5 sin erfaring tilsvarer at barnevernet og skole blir stående rundt ungdommen. Hun påpeker også at det ofte intensiveres fordi tiltakene står på egne ben. Imidlertid presiserer hun at det avhenger av ulike momenter. *Så lenge det [gjennomføringsperioden] avsluttes i en prosess, så er det ganske greit. Men når ting avsluttes når andre går i ferie eller har et brudd, da er det labert. Det er ganske frustrerende.* For å unngå at oppfølgingen skal forsvinne, forteller hun videre at hun *begrunner tiden i oppfølgingsteam med at det ikke skal slutte i mai, juni, juli eller august. Da begrunner jeg heller for lenger tid. Og det har*

*jeg aldri hatt noe problemer med i retten. Den kjøper de ganske greit. For det har vært utrolig synd.*

Man ser at tilbakeføring til samfunnet ligger sentralt i de voksnes fortellinger, noe de fem ungdommens beskrivelser kan tyde på at de også lykkes med. I prosessevalueringen av ungdomsoppfølging sin prosjektperiode konkluderes det med at ungdomsoppfølging makter å nå en «høyrisikogruppe som ellers ofte faller utenfor hjelpetjenester» (Kvelling & Wendelborg 2009:IV). Likevel er det enkelte ungdom som ser ut til å ikke få plass i ungdomsoppfølging på grunn av manglende tiltak. Så, hvilke plasser har samfunnet å tilby dem?



## 9 Avsluttende betraktninger

Innledningsvis stilte jeg disse spørsmålene, som har vært utgangspunkt for diskusjon og drøftelse i oppgaven.

*Hvilket syn på ungdommen kommer til uttrykk gjennom de voksnes beskrivelser og møte med ungdommen i ungdomsoppfølging? Og hvordan kan det forstås ut fra Kjersti Ericssons (1996) beskrivelse av etterkrigstidas møte med unge lovbyggere?*

*Kan ungdomsoppfølging fungere inkluderende, integrerende, og/eller ekskluderende? Tema vil drøftes i lys av Ingrid Sahlin (2001) sin forståelse av disiplin og grensekontroll som to kontrollstrategier i samfunnet.*

Problemstillingene er drøftet med utgangspunkt i intervju av ungdom og voksne, samt observasjoner fra oppfølgingsmøter, koordineringsgrupper og stormøte. I dette kapitlet skal jeg forsøke å samle helheten og belyse de overordnede aspektene oppgaven gir.

### 9.1 Unge lovbyggere – forsømte eller forbryterske?

Ericsson (1996) kobler synet på ungdommen opp til barnevernets og straffeapparatets regulering av unge lovbyggere i etterkrigstida. Når barnevernet hadde ansvaret, var målet om oppdragelse, vern fra institusjonsopphold og individets enkeltbehov i fokus. I motsetning representerer straffeapparatet en regulering som legger vekt på sanksjoner og i større grad allmennpreventive hensyn.

I ungdomsoppfølging er det verken straffeapparat eller barnevern som har hovedansvaret. Her er konfliktrådet den overordnede institusjon. Imidlertid er det ikke konfliktrådet alene som tar seg av gjennomføringsperioden i ettertid av stormøte. Her er det et samlet foretakende av ulike aktører fra straffe- og behandlingsapparatet. Representanter fra politi, barnevern, konfliktråd, helsevesen, skole og familie skal jobbe sammen for at den enkelte

ungdom får en skreddersydd oppfølging. Vil dette også si at de kombinerer synet på ungdommen både som forsømt og forbrytersk?

I oppgaven har jeg vist at synet på ungdommen er sammensatt. I et overordnet perspektiv kan man si at synet på ungdommen kan ses i sammenheng med slik Ericsson beskriver barnevernets kontroll av ungdommen på 90-tallet. Ungdommen skal både vernes, oppdras og møtes med individuelt tilpassede tiltak. Men de skal også kontrolleres. Imidlertid er det tilfeller hvor synet på ungdommen som forbrytersk oppstår og straff fremstår som et legitimt middel. Her virker det som egenskaper ved ungdommen har en avgjørende betydning for synet på ungdommen. Viser de ikke tilstrekkelig grad av ydmykhet eller motivasjon, fremstår de som fortjente til straff. Dette kommer ikke bare frem blant flere av vokseninformantenes beskrivelser, men også proposisjonsforslag legger vekt på motivasjon som et nødvendig kriteriet ved inntak og brudd. Dette er interessante funn når flere av vokseninformantene forteller at motivasjon er vanskelig å måle. Allikevel tillegges motivasjon såpass stor vekt.

Konfliktrådet formidler intet budskap om straff. De formidler at ungdommen skal ansvarliggjøres. Samtidig legges det vekt på at dette også er til det beste for ungdommen. Ved å ta ansvar for egne handlinger, vil de få mulighet til oppleve mestring og gi noe positivt tilbake. Til tross for at straffende elementer ikke «regjerer» i konfliktrådets beskrivelse, hevder jeg imidlertid at stormøte kan oppleves som en straff. Christie (1977) hevder at lovbryster gjerne ville gitt fra seg konflikten, nettopp fordi et møte med krenkede kan være en belastning. Egen observasjon fra stormøte, samt ungdommenes beskrivelser, tyder på at den nettopp kan være det. Imidlertid er det interessant at både konfliktrådets beskrivelse av stormøte, og voksnes begrunnelser for bruken av stormøte, legitimerer prosessen. Det er til det beste for ungdommen. Slike funn stemmer overens med både Sahlin (2001) sin beskrivelse av hvordan tiltak i disiplinen legitimeres, og Järvinen og Mortensen (2002) som viser at sosialarbeidere kan handle ut fra en tanke om at de vet hva som er det beste for en klient. Ungdommen skal ansvarliggjøres. Og det er både greit, viktig og nødvendig.

Ut fra mine funn, er det ikke enten eller. Det er ikke barnevern som kan sies å representere synet på ungdommen som forsømt. Her er det et samlet foretakende av ulike instanser – konfliktråd, politi, barnevern, skole, helsevesen og familie som sammen jobber ut fra et syn på ungdommen som forsømt. Til gjengjeld eksisterer også synet på ungdommen som forbrytersk i de ulike instansene. Imidlertid er det, i likhet med Ericsson sine beskrivelse, straffeapparatet (påtalemyndigheten) som i størst grad opprettholder dette synet. Eksempel på

dette kommer til syne ved ny kriminalitet. Da kommer lovens lange arm inn og tar en avgjørelse. Skal ungdommen fortsatt møtes som et forsømt barn eller skal han straffes for sine handlinger som en ansvarlig voksen?

## **9.2 Disiplinering og grensekontroll**

Videre i oppgaven har jeg drøftet hvorvidt straffereaksjonen kan sies å inkludere, integrere eller ekskludere ungdommen. Eksempelene fra de fem teamene og informantenes erfaringer tyder på at ungdommen inkluderes i stor grad. Men det krever også sitt fra ungdommen, de må tilpasse seg. Slik ser man en inkluderings- og integreringsprosess i ett. Disiplinen, slik Sahlin beskriver den, stemmer overens med hvordan de fem teamene har jobbet med ungdommen på flere områder. Målet er å forbedre ungdommens livssituasjon, hvor kontroll – overvåking og observasjon – har vært viktige virkemidler. Imidlertid er det også tilfeller hvor en kan snakke om en form for avvising og utvisning. I inntaksprosessen ser man en tydelig grensekontroll, hvor enkelte ungdom havner innenfor og andre avvises. I tillegg har ungdomsoppfølging mulighet til å sette restriksjoner for hvor ungdommen oppholder seg, og hvem de oppholder seg med. Eksempelet på brudd på hovedvilkår, kan ses i lys av Sahlin's beskrivelse om utvisning. Ungdommen hadde begått et lovbrudd, og ble utvist fra deltakelse når han ikke gav uttrykk for å ha motivasjon til å fortsette eller var ydmyk i situasjonen. Her har jeg vist at også de to kontrollstrategiene kan jobbe sammen, slik Sahlin hevder. Når ungdommen ikke lenger kan eller forsøkes disiplinert, blir han utvist fra ungdomsoppfølging og plassert tilbake i straffeapparatets kontroll.

## **9.3 Viktige momenter: relasjonsarbeid og kontroll**

Relasjonsarbeid fremheves som nødvendig og viktig av begge informantgrupper. Her nevnes involvering av familie, men også det at teamet skal opparbeide relasjoner til den enkelte ungdom.

Videre har overvåking og observasjon vist seg å være viktige virkemidler i de fem teamene. Gjennom en tett dialog holder deltakerne i teamet seg oppdatert på ungdommens valg og

bevegelser. Kontrollen strekker seg ut over de aktuelle møtene, og tenderer til å involvere andre parter som eksempelvis patruljerende politi. Dette kan ses som en form for utvidelse og intensivering av kontrollen slik Cohen (1994) beskriver. Videre kan man trekke paralleller til panoptikon (Foucault 1999). De fem ungdommene ble stadig påminnet kontrollen, som ser ut til å eksistere overalt til enhver tid. Flere av ungdommene beskriver dette, noe som samsvarer med slik panoptikon fungerer. Individet skal vite at kontrollen eksisterer, men det trenger ikke nødvendigvis være slik, så lenge individet vet at den er til stede. Interessant er det at begge informantgrupper beskriver kontrollen som viktig og – til en viss grad – nødvendig.

Oppgaven viser at relasjonsarbeid og kontroll har vært vesentlig i de fem teamene og informantgruppene beskrivelser. Imidlertid ser de ut til å spille tett sammen. Slik behandling og straff jobber parallelt, ser man at kontroll og relasjonsarbeid tenderer mot å utfylle hverandre. Dette kommer tydelig frem i vokseninformantenes beskrivelse av teamet. De skal opparbeide en relasjon til ungdommen, samtidig som ungdommen skal holdes under oppsyn.

## 9.4 Veien videre

Ungdomsoppfølging er en straffereaksjon der den uskadeliggjørende effekten i form av innesperring og utelukkelse fra samfunnet, er erstattet med inkluderende og reintegrerende formål. Tanken er god. Imidlertid er det aspekter ved straffereaksjonen som har ført til en del åpne spørsmål i oppgaven. Jeg ønsker å gjengi disse i korte trekk. Jeg henviser til resten av oppgaven for en mer utfyllende diskusjon og nyanser ved spørsmålene som stilles.

*Ivaretas ungdommens rettssikkerhet (i et stormøte)? Er deltakelse i ungdomsoppfølging et frivillig valg? Bør man ha som mål at alle saker i ungdomsoppfølging skal mekles i et stormøte? Har ungdomsoppfølging «plass» til alle? Her nevner vokseninformantene manglende tiltak ved alvorlig rusavhengighet, sedelighetslovbrudd og sinneproblem. Hvilke tilbud kan de tilby disse ungdommene? Hvor lenge skal ungdommen være under strafferettslig kontroll og regulering? Og på den andre siden av skalaen: Er et år i ungdomsoppfølging nok? Hvordan blir livet etter ungdomsoppfølging?*

Det kreves en omfattende oversikt over hvordan ungdomsoppfølging oppleves og omformes for å besvare de ulike momentene som er nevnt. Det er iverksatt en følgeevaluering av de to

straffereaksjonene, ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, som vil pågå ut oktober 2018 (Justis- og beredskapsdepartementet 2015). Kanskje de vil belyse noen av spørsmålene som her nevnes. Det er i oppgaven vist til flere som stiller kritiske spørsmål ved mekling og innføring av ungdomsoppfølging (og ungdomsstraff). Ut fra de funn oppgaven gir, mener jeg de nevnte aspektene bør føres videre og danne grunnlag for refleksjon.

Avslutningsvis ønsker jeg å runde av med et utsagn fra en av ungdommene. Hans beskrivelse av ungdomsoppfølging er treffende ut fra de funn oppgavene gir.

*Ungdom C: Når du hører om oppfølgingsteam så tenker du jo liksom; 'Hva er det? Er det noe som kan gjøre at jeg blir kvitt rulleblad?' Noen tenker jo sånn. Noen tenker 'hva kan dem gjøre for meg hvis jeg blir med dem?' Jeg tenkte først at hvis jeg blir med dem så kommer folk til å følge etter meg.*

*Intervjuer: Og nå, etter du har vært der i snart et år, hva tenker du da?*

*Ungdom C: Nå tenker jeg bare 'det er ikke noe stress å være med i oppfølgingsteam'. Det har jo liksom hjulpet meg da, fra kriminalitet og sånn.*

**Antall ord: 51 679.**



# Litteraturliste

- Andersson, Robert (2004): «Behandlingstankens återkomst - Från psykoanalys till kognitiv beteendeterapi», i *Fängelsforskning - Imprisonment. NSF:s 46th Research Seminar*. Stockholm: Kriminologiske Institutionen, Stockholms universitet.
- Askheim, Ole Petter og Bengt Starrin (2007): *Empowerment i teori og praksis*. Oslo : Gyldendal Norsk Forlag.
- Asmussen, Ida Helene (2013): *Fra Retsstat til Omsorgsstat : Om syndsforladelse i konfliktråd*. København : Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Balvig, Flemming (1995): «Kontrolbilleder og Social kontroll» i *Kontrolbilleder: udvalgte tekster 75-94*. Holte: SocPol.
- Becker, Howard S. (1967): «Whose side are we on?» i, *Social Problems*.
- Borch, Christian (2002): «Kriminalitet og kriminelle. Brudstykker af en genealogi», i *Dansk Sociologi*. Dansk Sociologforening.
- Bryman, Alan (2012): *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Christie, Nils (1977): «Konflikt som eiendom», i *Tidsskrift for rettsvitenskap*. Oslo.
- Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, Nils (1982b): *Pinens begrensning*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Christie, Nils (2007): «Restorative Justice. Answers to Decifits in Modernity», i *Crime, Social Control and Human Rights: from moral panics to states of denial – essays in honour of Stanley Cohen*. (red.) David Downes et. Al. Cullompton: Willan.
- Cohen, Stanley (1994): *Den sociale kontrolls nye former. Kriminalitet, straf og klassifikaion*. Oversatt av Ole Lindegård Henriksen. København: Hans Reitzels forlag.
- Crawford, Adam og Tim Newburn (2003): *Youth Offending and Restorative Justice : Implementing reform in youth justice*. Cullompton, Devon, UK : Willian Pub.



- Dullum, Jane (1996): *Konfliktrådene*. Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Dullum, Jane (2009): «Fengslene og de psykiatriske institusjonene: Like eller forskjellige?», i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*.
- Eide, Ann Kristin og Hege Gjertsen (2009): *Med ! eller ? : Virkninger av, og utfordringer ved, gjenopprettende rett som alternativ eller supplement til straff*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Ericsson, Kjersti (1996): *Forsømte eller forbryterske? : Barnevern og kriminalitetskontroll i etterkrigstida*. Oslo : Ad Notam Gyldendal AS.
- Ericsson, Kjersti (1996b): *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo : Pax Forlag AS.
- Eriksen, Thomas Hylland (2001): *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fahrman, Monica (2003): *Barn i krise*, Oversatt og omarbeidet av Sigrid Moen. Oslo: Pax.
- Falck, Sturla (1998): *Juvenile Delinquency in Norway: Three Papers on : Sanctions, Alternatives, Age of Criminal Responsibility and Crime Trends*. Oslo : NOVA.
- Falck, Sturla (2006): *Mellom straff og behandling : Tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Fangen, Katrine (2010): *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Foucault, Michel (1999): *Overvåkning og straff : Det moderne fengsels historie*. Oslo : Gyldendal.
- Foucault, Michel (2002): «Regjering», i *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oversatt av Iver B. Neumann. Oslo: Cappelen akademisk.
- Garland, David (1999): «Governmentality' and the problem of crime», i *Governable places: readings on governmentality and crime control*. (red.) Russell Charles Smandych. Aldershot: Ashgate.
- Gustavsen, Karin og Ingvild Vardheim (2013): *Følgeevaluering av oppfølgingsteam – Telemark*. TF Rapport nr.311 Telemarksforskning. Telemark : Konfliktrådet i Telemark og Politiet i Telemark. [online] Tilgjengelig fra:

[https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detalj.asp?r\\_ID=2307&merket=5](https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=2307&merket=5)

(Lesedato: 05.05.2014).

- Halvorsen, Knut (2008): *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hareide, Dag (2006): *Konfliktmegling : et nordisk perspektiv*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Hasund, Ingrid Kristine og Ida Hydle (2007): *Ansikt til ansikt : Konfliktrådsmedling mellom gjerningsperson og offer i voldssaker*. Oslo : Cappelen.
- Hauge, Ragnar (1996): *Straffens begrunnelser*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Henriksen, Lars Skov og Annick Prieur (2004): *Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbejde*. Dansk Sociologi. 15, nr. 3. [online] Tilgjengelig fra:  
<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi/article/view/266/274> (Lesedato: 07.11.2014)
- Holmboe, Morten (2015): *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging : En oversikt og noen kritiske merknader*. Tidsskrift for strafferett, Gyldendal. [online] Tilgjengelig fra:  
<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/274637/ungdomsstraff.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Lesedato: 29.04.2015).
- Hoyle, Carolyn (2010): *Restorative justice: critical concepts in criminology*. London: Routledge.
- Høigård, Cecilie (2007): *Gategallerier*. Oslo: Pax.
- Høigård, Cecilie (2007b): «Realistiske inspirasjoner. Noen grønlandske erfaringer», i *Brött i välfärden: Om brottslighet, utsatthet og kriminalpolitik*. Festskrift till Henrik Tham. (red.) Hanns von Hofer og Anders Nilsson.
- Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kristin Sandberg (2008): *Barnekonvensjonen : Barns rettigheter i Norge*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Järvinen, Margaretha og Nils Mortensen (2002): «Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver», i *Det magtfulde møde mellem system og klient*. (red.)

Margaretha Järvinen, Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen. Aarhus : Aarhus Universitetsforlag.

- Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer (2003): *At skabe en klient : institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.
- Johnstone, Gerry (red.) (2013): *A Restorative Justice Reader*. London : Routledge.
- Kaufmann, Astrid (1991): *Kriminalitetsutvikling hos barn og unge : en sammenfatning av risikofaktorer knyttet til individet og psykososialt miljø*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd.
- Kvello, Øyvind og Christian Wendelborg (2009): *Prosessevaluering av det treårige prosjektet: Oppfølgingsteam for unge lovbyggere i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim*. Trondheim: NTNU samfunnsforskning. [online] Tilgjengelig fra: <http://samforsk.no/SiteAssets/Sider/publikasjoner/prosessevaluering%20oppf%F8lgingsteam%20unge%20lovbyggere.pdf> (Lesedato: 25.02.2014).
- Larsson, Paul (2007): «Alternative reaksjoner og alternativ konfliktløsning», i *Kriminologi*. (red.) Finstad, Liv og Cecilie Høigård. Oslo: Pax.
- Liebling, Alison (2001): «Whose side are we on? Theory, Practice and Allegiances in Prisons research». I: *British Journal of Criminology*.
- Lingås, Lars Gunnar (red.) (1987): *Skurkestreker og lærepenner: håndbok i konfliktrådsarbeid*. Med bidrag fra Thorbjørn Gjølstad, Per Stangeland og Nancy Sipe-Stubø. Oslo: Tano.
- Loeber, Rolf og David P. Farrington (2001): *Child Delinquents : development, intervention and service needs*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications
- Madsen, Karin Sten (2011): *Går det an? Gør det gavn? : En undersøgelse af konfliktmægling ved vold i nære relationer*. [online] Tilgjengelig fra: [http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/Gaar\\_det\\_an.pdf](http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/Gaar_det_an.pdf) (Lesedato: 04.05.2015).

- Mathiesen, Thomas (2007): «Fra «Nothing Works» til «What Works» - Hvor stor er forskjellen?», i *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet og kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham.* (red.) Hanns von Hofer og Anders Nilsson.
- Mik-Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen (2007): *Magtens former : Sociologiske perspektiver på statens møte med borgeren.* København : Hans Reitzels Forlag.
- Mørland, Liv (1995): *Megling i konfliktråd : Hva skjer?* Kristiansand : Høyskoleforlaget.
- Neumann, Iver og Ole Jacob Sending (red.) (2003): «Innledning : regjeringsbegrepet og regjeringens historiske fremvekst» i, *Regjering i Norge.* Oslo: Pax.
- Nordhelle, Grethe (2007): *Mekling II : Sentrale temaer i konflikthåndtering.* Oslo : Gyldendal Akademisk.
- Pabsdorff, Mari-Louise (2010): *Rom for dialog : om konflikthåndtering og gjenopprettende rett.* Oslo : Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Det Juridiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Persson, Marcus (2008): «Små ting og stora berättelser». I: *Uppdrag: forskning* (red.) Katarina Sjöberg og David Wästerfors. Malmö : Liber.
- Prieur, Annick (2002): «At sætte sig i en annens sted: En discussion af nærhed, afstand og feltarbejde», i *Liv, fortælling og tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi.* (red.) Jacobsen, Michael Hviid, Søren Kristiansen og Annick Prieur. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Rose, Nikolas (1999): *Powers of Freedom : reframing political thought.* Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Sahlin, Ingrid (2001): «Gränskontroll och disiplin som två kontrollstrategier», i *Materialisten. Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debatt.* (red.) E.L. Bekkevad.
- Schaanning, Espen (2000): *Fortiden i våre hender. Foucault som vitenshåndtør.* Oslo: Unipub.
- Slettan, Svein og Toril Marie Øie (2001): *Forbrytelse og straff.* Oslo : Universitetsforlaget.

- Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode*.  
Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel H. (2006): «Writing small Discoveries : An Exploration of Fresh Observers' Observation», i *Qualitative research*.
- Van Wormer, Katherine S. og Lorenn Walker (red.) (2013): *Restorative justice today : practical applications*. Los Angeles: SAGE.
- Zehr, Howard (2005): *Changing lenses : a new focus for crime and justice*. Scottdale, Pa. :  
Herald Press.
- Zehr, Howard (2008): *Genoprettende ret – en lille bog om ret, uret og retfærdighed*.  
København : Akademisk forlag.

# Offentlige dokumenter og lover

- Barnevernloven (1992): *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)* m.v. av 17 juli 1992 nr.100.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2015): *Tildelingsbrev 2015 : Sekretariatet for konfliktrådene*. [online] Tilgjengelig fra:  
[https://www.regjeringen.no/contentassets/23751a30c2a24f23ac8f646973dc9bf4/2015/tildelingsbrev\\_2015\\_sfk.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/23751a30c2a24f23ac8f646973dc9bf4/2015/tildelingsbrev_2015_sfk.pdf) [Lesedato: 03.05.2015).
- Justis- og politidepartementet (2005-2008): *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet*. [online] Tilgjengelig fra:  
[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplan\\_sammen\\_mot\\_barne\\_ungdomskriminalitet.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplan_sammen_mot_barne_ungdomskriminalitet.pdf) (Lesedato: 02.04.2014).
- Justis- og politidepartementet (2009): *Gode krefter : kriminalitetsforebyggende handlingsplan. 35 tiltak for økt trygghet*. Oslo : Det kongelige justis – og beredskapsdepartementet. [online] Tilgjengelig fra:  
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/gode-krefter---kriminalitetsforebyggende/id574567/> (Lesedato: 06.11.2014).
- Justis- og politidepartementet (2011): *Økt bruk av konfliktråd : Rapport fra arbeidsgruppe som har vurdert rettslige og praktiske tiltak for mer bruk av gjenopprettende prosess*. Oslo : Det kongelige justis- og politidepartementet. [online] Tilgjengelig fra:  
[http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/konfliktraad\\_30092011.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/konfliktraad_30092011.pdf) (Lesedato: 13.08.2014)
- Innst. 83 L (2011-2012): *Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen*. [online] Tilgjengelig fra:  
<https://www.stortinget.no/contentassets/defee1049def4a0aae194926cf213271/inns-201112-083.pdf> (Lesedato: 01.05.2015).
- Konfliktrådsloven (2014): *Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)* m.v. av 20. juni 2014 nr. 49.

- Konfliktrådet (2014): *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.konfliktraadet.no/ungdomsoppfoelging.313365.no.html> (Lesedato: 12.04.2015).
- Konfliktrådet (2014b): *Årsrapport 2014 : Sekretariatet for konfliktrådene*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.konfliktraadet.no/statistikk-og-aarsrapport.313457.no.html> (Lesedato: 04.05.2015).
- NOU 2008: 15 (2008): *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll*. [online] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/6177d7576fff46049a9c449580db7f2f/no/pdfs/nou200820080015000dddpdfs.pdf> (Lesedato: 30.04.2015).
- Ot.prp. nr 106 (2001-2002): *Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)*. Det kongelige Justis- og politidepartement. [online] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/d2cdeef51fe84cc9855b52aa15871c52/no/pdf/otp200120020106000dddpdfa.pdf> (Lesedato: 29.03.2015).
- Politiloven (1995): *Lov om politiet (politiloven) m.v. av 4. august 1995 nr. 53*.
- Politiregisterloven (2010): *Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven) m.v. av 28. mai 2010 nr. 16*.
- Prop 57 L (2013-2014): *Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)*. Oslo : Det Kongelige Justis- og beredskapsdepartementet. [online] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/06d640bd5afc4de588d065b446d8d8bf/no/pdfs/prp201320140057000dddpdfs.pdf> (Lesedato: 12.11.2014).
- Prop. 135 L (2010-2011): *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*. Oslo : Det kongelige justis – og beredskapsdepartementet. [online] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/6a695fd6f906408eb9af0e699da16db3/no/pdfs/prp201020110135000dddpdfs.pdf> Lesedato: 10.09.2014).

- Rundskriv nr. 4/2008 (2008): *Konfliktråd*. [online] Tilgjengelig fra:  
<http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2008/Rundskrivnr4for2008-Konfliktrd.pdf> (Lesedato: 15.03.2015).
- St. meld nr. 37 (2007-2008): *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*. Oslo: Det kongelige justis- og politidepartementet. [online] Tilgjengelig fra:  
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-37-2007-2008-.html?id=527624> (Lesedato: 1.10.2014).
- Straffeloven (1902): *Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) m.v. av 22. Mai 1902 nr.10*.
- Straffeprosessloven (1981): *Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) m.v. av 22. mai 1981 nr. 25*.



# Vedlegg / Appendiks

**Vedlegg 1** Informasjonsskriv ungdom

**Vedlegg 2** Samtykkeerklæring ungdom

**Vedlegg 3** Informasjonsskriv voksne

**Vedlegg 4** Samtykkeerklæring voksne

**Vedlegg 5** Samtykkeerklæring stormøte

**Vedlegg 6** Intervjuguide ungdom

**Vedlegg 7** Intervjuguide voksne

**Vedlegg 8** Tilbakemelding fra NSD

## **Vedlegg 1**

### **Informasjonsskriv ungdom**

Mitt navn er Helena Willoch, og jeg går på masterstudiet kriminologi i Oslo. Lenge har jeg interessert meg for forebyggende arbeid for ungdom, og da jeg hørte om oppfølgingsteam ble jeg veldig interessert i å høre ungdommens og ansattes erfaringer med ordningen. Jeg ønsker å komme i kontakt med ungdom som har takket ja til oppfølgingsteam, og ansatte som jobber med oppfølgingsteam. Det jeg ønsker å finne ut mer om er hva som er viktig i arbeid med unge. Jeg ønsker derfor å kunne foreta intervju, i tillegg ønsker jeg å være til stede på stormøte for å se hvordan oppfølgingsteam jobber i praksis.

Dersom du kan tenke deg å delta i studien, innebærer dette at du er med på 1-2 intervju. Dette vil ta form som en samtale, hvor du forteller meg så mye du selv ønsker. Årsaken til at jeg ønsker å intervju deg flere ganger er fordi jeg synes det virker interessant å få innsyn i dine erfaringer i starten av prosjektet, og senere. Dette kan vi avtale nærmere på et senere tidspunkt, hvis du ønsker det.

For å få med alle nyanser i intervjuet, ønsker jeg å bruke lydopptaker hvis dette er greit for deg. Det er kun jeg som har tilgang til opptaket, og det vil slettes når oppgaven er levert. Spørsmål jeg kommer til å stille deg dreier seg om dine erfaringer i oppfølgingsteam.

Jeg ønsker også å være til stede på stormøte og eventuelt andre møter som oppfølgingsteamet har med deg. Jeg kommer ikke til å stille spørsmål ved møtene, kun se og observere hva som skjer under slike møter. Dette avhenger av at alle som er på stormøte synes det er greit at jeg er til stede.

Prosjektet er meldt til og klarert med Personvernombudet for forskning, som blant annet sikrer at dine rettigheter ivaretas. Intervjuer og andre opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og alle utsagn fra deg vil anonymiseres slik at de ikke kan føres tilbake til deg. Jeg er også underlagt taushetsplikt, dette betyr at det er kun jeg som har tilgang til den informasjonen jeg får fra deg.

Det vil ikke få noen konsekvenser i forhold til oppfølgingsteam dersom du ønsker å delta eller ikke. Jeg har ingen kjennskap til deg og dine personopplysninger før du eventuelt selv ønsker å ta kontakt med meg for spørsmål eller deltakelse. Deltakelsen i studiet er helt

frivillig, som innebærer at du når som helst kan trekke deg fra studien underveis, uten å oppgi noen grunn dersom du ønsker det. Det vil ikke få noen følger for deg dersom du trekker deg fra studiet, og all informasjon som jeg har fått fra deg vil bli slettet.

Studiet skal etter planen avsluttes i juni 2015. Intervjuene vil foregå innenfor oppfølgingsteamets tidsramme rundt deg.

Dersom du har noen spørsmål, eller ønsker å delta i studien, kan du ta kontakt med meg eller veileder på telefon eller mail nedenfor.

Med vennlig hilsen

Helena Willoch

## Vedlegg 2

### Samtykkeerklæring ungdom

Jeg har mottatt informasjon om studien, og samtykker at.....  
kan og ønsker å delta

-----

(Dato, signert av foresatte til intervjuperson)

Jeg har mottatt informasjon om studien, og samtykker til å delta til intervju

-----

(Dato, signert av intervjuperson)

☐ Foresatte og intervjuperson samtykker til at Helena Willoch er til stede under møter i oppfølgingsteam til overnevnte intervjuperson

☐ Foresatte og intervjuperson samtykker til at utsagn som er samlet inn fra intervju kan publiseres/ lagres etter prosjektslutt i anonymisert form

## Vedlegg 3

### Informasjonsskriv voksne

Mitt navn er Helena Willoch, og jeg går på masterstudiet kriminologi i Oslo. Lenge har jeg interessert meg for forebyggende arbeid for ungdom, og da jeg hørte om oppfølgingsteam ble jeg veldig interessert i å høre ungdommens og ansattes erfaringer med ordningen. Jeg ønsker å komme i kontakt med ungdom som har takket ja til oppfølgingsteam, og ansatte som jobber med oppfølgingsteam. Det jeg ønsker å finne ut mer om er hva som er viktig i arbeid med unge. Jeg ønsker derfor å kunne foreta intervju, i tillegg ønsker jeg å være til stede på stormøte for å se hvordan oppfølgingsteam jobber i praksis.

Dersom du kan tenke deg å delta i studien, innebærer dette at du er med på ett intervju. Dette vil ta form som en samtale, hvor du forteller meg så mye du selv ønsker. For å få med alle nyanser i intervjuet, ønsker jeg å bruke lydopptaker hvis dette er greit for deg. Det er kun jeg som har tilgang til opptaket, og det vil slettes når oppgaven er levert.

Spørsmål jeg kommer til å stille deg dreier seg om dine erfaringer med å jobbe i og rundt oppfølgingsteam. Dette gjelder også for de spørsmålene jeg ønsker å stille ungdommen.

Jeg ønsker også å være til stede på stormøte og eventuelt andre møter som oppfølgingsteamet har med ungdommen. Jeg kommer ikke til å stille spørsmål ved møtene, kun se og observere hva som skjer under slike møter. Dette avhenger av at alle som er på stormøte synes det er greit at jeg er til stede.

Prosjektet er meldt til og klarert med Personvernombudet for forskning, som blant annet sikrer at dine rettigheter ivaretas. Intervjuer og andre opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og alle utsagn fra deg vil anonymiseres slik at de ikke kan føres tilbake til deg. Jeg er også underlagt taushetsplikt, dette betyr at det er kun jeg som har tilgang til den informasjonen jeg får fra deg.

Det vil ikke få noen konsekvenser i forhold til dine arbeidsforhold eller arbeidsgiver dersom du ønsker å delta eller ikke. Deltakelse i studien er helt frivillig. Det betyr at du når som helst kan trekke deg fra studien underveis, uten å oppgi noen grunn dersom du ønsker det. Det vil ikke få noen følger for deg dersom du trekker deg fra studiet, og all informasjon som jeg har fått fra deg vil bli slettet.

Studiet skal etter planen avsluttes i juni 2015. Intervjuene vil foregå innenfor oppfølgingsteamets tidsramme rundt ungdommen.

Dersom du har noen spørsmål, eller ønsker å delta i studien, kan du ta kontakt med meg eller veileder på telefon eller mail nedenfor.

Med vennlig hilsen

Helena Willoch

## **Vedlegg 4**

### **Samtykkeerklæring voksne**

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Dato, signert av prosjektdeltaker)

☐

Jeg samtykker til å delta til intervju

☐

Jeg samtykker til at utsagn som er samlet inn fra intervju kan publiseres/ lagres etter prosjektslutt i anonymisert form

## **Vedlegg 5**

### **Samtykkeerklæring stormøte**

Jeg har mottatt informasjon om studien

-----

(Dato, signert av prosjektdeltaker)

- ☐ Jeg samtykker til at Helena Willoch er til stede under stormøte
- ☐ Jeg samtykker til at utsagn og observasjoner som er samlet inn fra stormøte kan publiseres/ lagres etter prosjektslutt i anonymisert form



## **Vedlegg 6**

### **Intervjuguide ungdom**

#### **Bakgrunnsinformasjon og forventninger**

Hvor lenge har du vært med i oppfølgingsteam?/ Hvor lenge har du igjen?

Hvordan fikk du vite om oppfølgingsteam første gang? Hadde du hørt om oppfølgingsteam fra før? (Kanskje fra bekjente, skole, politi? Hvis ja: hva visste du?)

Når du bestemte deg for å takke ja til oppfølgingsteam, tenkte du at noe i livet ditt kom til å bli annerledes på noen måte?

Når møtte du første gang noen fra oppfølgingsteam? (tid, sted, hvem var til stede. Kjente du de? Eksempel på et typisk møte.)

Bestemte du deg med en gang for å takke ja til oppfølgingsteam, eller snakket du med noen før du bestemte deg? (Husker du hva du tenkte? Var du glad/lettet/nervøs?)

Hvordan er ditt oppfølgingsteam? (Hvem er de voksne)

#### **Oppfølgingsmøtene og stormøtet**

Kan du beskrive stormøte/eller et typisk møte du har hatt med oppfølgingsteam? (tid, sted, deltakere. Hvordan sitter dere? Hvem snakker? Er den andre parten til stede?)

Var den andre parten til stede på stormøtet ditt? (hvordan opplevde du det? Vanskelig/greit)

Prater du mye med de voksne? (prater mer med noen enn andre?)

Synes du det er greit å snakke med de voksne om forskjellige temaer, eller er det noe som er vanskelig?

Har det vært en gang eller flere, hvor det har vært vanskelig at det er mange voksne til stede? (Hva var det som var spesielt vanskelig da?)

Opplever du at de voksne tar deg på alvor og hører på deg? (Hva hjelper de deg med/hva gjør de for deg?)

Er det noe du synes er rart/teit at de voksne gjør i oppfølgingsteam? Er det noe du synes er fint/bra?

### **Ungdomsplanen**

Har dere avtalt en ungdomsplan? Kan du fortelle hvilke krav som er på din ungdomsplan? (noe du synes er teit/irriterende/bra?)

Har du foreslått noen av disse kravene/fikk du være med å bestemme?

### **Restorative justice**

Hva synes du er hovedsaken i oppfølgingsteam? (viktig i forhold til andre tiltak?)

Oppfølgingsteam bygger jo på gjenoppretting (utdyp). Vil du si at du har fått muligheten til å gi tilbake?

Å gi tilbake: har det vært viktig for deg? Har det vært vanskelig? Var du med å bestemme hva du skulle gjøre? Hvordan var det (lett/vanskelig)?

### **Fremtiden**

Synes du at du har fått noen gode ideer fra oppfølgingsteam som du kan ta med deg fremover? (på hjemmefronten/skole/fritid/venner)

Vil du si noe har forandret seg?

Er det noe eller noen som har vært spesielt viktig for deg?

Noe som har betydd mer/mindre for deg?

### **Om oppfølgingsteam**

Ville du anbefalt oppfølgingsteam til noen andre? (venner/kompiser/søsken etc.)

Hvis du skulle forklart en kompis hva oppfølgingsteam er, hva ville du sagt da?

Hva er det første du tenker på når jeg sier oppfølgingsteam?

## **Vedlegg 7**

### **Intervjuguide voksne**

#### **Bakgrunnsinformasjon og forventninger**

Når begynte du å jobbe i oppfølgingsteam?

Hva går din rolle i oppfølgingsteam ut på? (Hvilke arbeidsoppgaver)

Hva er din yrkestittel? (kommer det til syne i møtet med ungdommen. Uniform, etc.)

Jobber du direkte eller indirekte med ungdommen?

Hvordan fikk du vite om oppfølgingsteam? (gjennom bekjente, annonse, tilfeldighet)

Visste du om oppfølgingsteam fra før?

Har du jobbet med ungdom før?

Hadde du noen tanker om hvordan det kom til å bli? (opplever du at tankene du hadde stemte?)

#### **Møtet med ungdommen**

Hva gjør dere før dere møter ungdommen første gang? (snakker om hvordan dere skal møte/snakke med ungdommen etc.?)

Er du med å bestemme hvilke ungdom dere skal jobbe med, eller er det påtalemyndigheten/politi som bestemmer dette helt selv (litt uklart for meg...)

Vil du si at dere jobber relativt likt/ulikt med ungdommene?

Kan du beskrive et «typisk» første møte med ungdommen? (hvem er til stede, hva snakker dere om, hvordan oppfører ungdommen seg)

Har du opplevd noen ganger at det har vært veldig vanskelig eller lett å hjelpe ungdommen?

## **Stormøte**

Kan du beskrive et stormøte? (Er berørte part til stede? Hvor sitter de? Hva er din rolle på møtet?)

Offer er med på stormøter. Kan du beskrive dette litt. Hvorfor/hva er tanken bak? Viktig for begge parter? (Hvordan opplever du at det er for ungdommen og offeret?)

## **Ungdomsplanen**

Det er mange tiltak og avtaler dere setter i gang rundt den enkelte ungdom. kan du fortelle litt om de? (Gi et eksempel på en «typisk» plan?)

Hvordan lager dere ungdomsplanen? (Er ungdommen med å bestemme? Hvem er til stede? Hvordan oppfører ungdommen seg når dere lager planen?)

## **Om oppfølgingsteam**

Er det noe som er i fokus hos deg når du jobber med ungdommen? (Noe du tenker mer på enn annet?)

Er det noe du husker spesielt godt fra oppfølgingsteam? (Hva skjedde? Hvorfor husker du dette spesielt? Har du tenkt noe på det i ettertid?)

Hvilket ord er det første du tenker på når jeg sier oppfølgingsteam? (Hvorfor akkurat det ordet?)

Hvis du skulle beskrevet kort og presist hvordan dere jobber med ungdommen, hva ville du sagt? Hva ville du sagt til ungdommen?

Er det noe som er spesielt i oppfølgingsteam sammenlignet med andre former for straff? (eks samfunnsstraff, mekling etc.) (Opplever du at det er en viktig del i oppfølgingsteam?)

Vil du si at oppfølgingsteam kan være med å hjelpe ungdom? (Hva er det som gjør at oppfølgingsteam kan hjelpe/ikke kan?)

Er det noe du har tenkt på når du har jobbet i oppfølgingsteam, som du har ønsket å endre på hvis du kunne?

Det er mange parter som er sentrale i oppfølgingsteam. Er dette viktig for at oppfølgingsteam skal fungere? (Tror du at samarbeidet har betydning for ungdommen/hvordan dere jobber med ungdommen/betydning for utfallet av saken? På hvilken måte? Finnes det ulemper/fordeler ved samarbeidet?)



Harald Hårfagres gate 29  
N-5007 Bergen  
Norway  
Tel: +47-55 58 21 17  
Fax: +47-55 58 96 50  
nsd@nsd.uib.no  
www.nsd.uib.no  
Org.nr. 985 321 884

Hedda Giertsen  
Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo  
Postboks 6706 St. Olavs plass  
0130 OSLO

Vår dato: 12.12.2013

Vår ref: 36592 / 2 / MB

Deres dato:

Deres ref:

## TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 10.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36592	<i>Oppfølgingsteam - ungdommers og ansattes erfaringer innenfor et kriminalitetsforebyggende tiltak for ungdom</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Hedda Giertsen</i>
<i>Student</i>	<i>Helena Willoch</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 06.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Helena Willoch [helena\\_0210@hotmail.com](mailto:helena_0210@hotmail.com)

*Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.*

Avdelingskontoret / District Offices  
OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. [nsd@uio.no](mailto:nsd@uio.no)  
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk naturvitenskapelige universitet, /491 Trondheim. Tel: +47 / 73 59 19 07. [kyrre.svarva@svt.ntnu.no](mailto:kyrre.svarva@svt.ntnu.no)  
TROMSØ: NSD, SVI, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47 / 77 64 43 36. [nsdmaa@svi.uit.no](mailto:nsdmaa@svi.uit.no)

## Personvernombudet for forskning



### Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 36592

Personvernombudet legger til grunn at prosjektet klareres med Konfliktrådet og med de enkelte oppfølgingsteamene.

Det vil gjennomføres personlig og gruppeintervju, samt observasjonsstudier av oppfølgingsteamenes stormøter.

Utvalget består av to grupper: 1. 2-5 ansatte i oppfølgingsteam, og 2. 2-4 ungdommer mellom 15 og 18 år som har samtykket til å delta i oppfølgingsteam.

Det opprettes kontakt med Konfliktrådet og leder for oppfølgingsteamene, som videreformidler informasjon om studien. Deltakerne tar selv kontakt med studenten dersom de ønsker å delta.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig og skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Ansatte og ungdommer mottar hvert sitt informasjonsskriv. De reviderte informasjonsskrivene mottatt 11.12.13 er tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Deltakere under 18 år samtykker sammen med sine foreldre/foresatte. Det innhentes eget samtykke fra samtlige deltakere til at studenten kan delta på stormøtene. Personvernombudet legger til grunn at det ikke innhentes opplysninger om andre enn de som har samtykket til deltakelse, og at taushetsplikten ikke er til hinder.

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 b).

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om helseforhold, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 c).

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Forventet prosjektslutt er 06.06.2015. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Lydoptak og samtykkeerklæringer slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.